GH, BRĂESCU *f-* ^

AMINTIRI

t

EDITURA «CARTEA ROMANEASCĂ", BUCUREŞTI

* ACADEMIEI*]

L

Amorțiți de răcoarea unei dimineți de primăvară» scoboram vertiginos, cu inima strânsă de frică, cu roțile înfrânate, panta dela Bârnova. Nu vorbea nimeni. Catastrofa din timpul ocupației era încă proaspătă în mintea tuturor. Un râs verde ne strâmba figura, ocupat fiecare a-şi face cruce, cu limba, în cerul gurii.

Un fluierat scurt, un hârşâit de reptilă monstră, ce şe târâie prin uscături şi trenul se opri într'un suspin, care ne uşura pe toți- încălziți de emoție, împrieteniți prin laşitatea tainică, care ne asimilase o clipă, zâmbeam, mai guralivi acum, după trecerea primejdiei, fericiți că scăpasem teferi. Trenul porni din nou. Vesel luminat de soare, câmpul, prins în horă* alerga şi el* Coline verzi, lunecau pe sârmele ce se jucau cu noi de-a baba oarba, săltă ndu-se pe la geamuri şi curând în pragul bătrânei capitale, se ivi Cetățuia cu acelaş cal flămând, încremenit parcă de veacuri, cu capul plecat în poarta mănăstirii. De aici porneşte pano-

rama Iaşilor, fudulindu-se cu palatul ce se proiectează pe fond de clopotniţe; domul mitropoliei rotund, poleit ca o spinare de episcop şi mai sus, criminalul, clădit pe marginea prăpastiei de la Râpa Galbenă.

Furat de amintirile copilăriei, de măreţia priveliştei, am intrat pe nesimţite în gara. Nu văzusem laşul de foarte multă vreme.

Cu ochii împăienjeniţi înaintam printre călători, întâmpinat de aceleaşi mirosuri pestilenţiale, care mă excortaseră la despărţire.

O melodie de flaşnetă venită de departe, auzită acum patruzeci de ani, mă copleşi de amintiri fermecătoare,

„Aici, conaşulş"!.

M*am urcat într'o trăsurică mânată de un roşcovan uriaş, care vrând să întoarcă, ma răsturnă pe loc în inima târgului...

Nu ne-am făcut nici un rău. Birjarul, cu nasul întunecat ca un nor de secetă, ridică cu spatele trăsura pe roate şi pornirăm din nou la drum, fără schimb de vorbe. Calul hăţuit mereu, îndemnat cu coada biciului, urca din greu la deal, lunecând la tot pasul, mergând în zig-zag, ca un om beat. Priveam cu nesaţ, la dughenele mici, îmbătrânite, ce se sprijineau neputincioase, cu firme bătătoare la ochi şi surâdeam ca Ia nişte cunoştinţe vechi, bărbaţilor ce se proiectau pe Ia unghere, în copii desvoltate de Manenken Pis.

In faţă otelului, calul se opri dela sine.

— Ai camere?

— Vreţi cu două paturi?

— Cu unul.

— Cu unul n'am.

— Spui drept?

— Cu unul pot să vă dau numai la Nr 8. Este un pasager care pleacă. Poftiţi pe aicL Rămâneţi şi la noapte?

— Aşa cred.

— Atunci îi bun, afirmă portarul.

Urcând alături de mine scările murdare, îmi şopti familiar, confidenţial, la ureche;

„Am ceva pentru D-voastră"

— Fugi, mă, d'aici.

— încercaţi, dacă nu v*o place.„

—*z* Hai te cară!

— Aghe s'o măritat... Duminică ce trecu o avut nuntă.

— Zău?

— Pi legea me.

Dela otel, după o toaletă sumară, am ieşit repede şi, cumpărând seminţe de floarea soarelui dela o lipovancă grasă, naufragiată la marginea trotuarului, am intrat, mâncând nepăsător seminţe ca pe vremuri, să cumpăr ţigări dintr'o băcănie. 0 cucoană, cu palton demodat de astrahan, roşită, sulemenită, purtând pe vârful capului un rest de pălărie, târguia lucruri fine.

~ Pesmeţi ai pus?

— Am pus.

- Dă-mi şi-o bucăţică de batog. Undelemn ai?

— Este.

— De Niţa?

— Parcă trebuie să fie numai decât de acolo... Noi îl aducem dela Galaţi.

— Da-i bun?

— Rău nici nu ţinem.

— Ştiu eu că ai lucruri bune, că târgui dela dumneata de atâta vreme... Cred că cunoşti pe bărbatu-meu, domnu Buzescu, fost director, var de frate cu primarul... Eu sunt rudă cu prefectul, da de departe: un nepot de-al lui o ţinut pe ista... cum îi zice...

— Altceva mai poftiţi?

— Zahăr ai pus?

— Am pus.

— Am pus şi cafea.

— Atunci spune mata, numai câte parale.

— Trei sute optzeci, toată socoteala.

— Aşa. Tare bine. O să treacă bărbatu-meu, când s*o scula, că-i bolnav oleacă.

— Ia nu-mi bate capul!... Ce-mi baţi mie capul?

— O sa-ţi plătesc...

— Eu am nevoie de parale.

— Lasă, omule, că-ţi plătesc.

— Pe datorie nu dau... Gândeşti că marfa-i de furat.

— Ia vin^tiata să-ţi spun ceva.

— Unde mă duci?

— Viu să-ţi spun Ia ureche.

Trecură în fundul prăvăliei. După câteva şoapte, din manşonul chel, mâncat de molii, bătrâna strecură ceva lucios în mâna negustorului.

— Şi când ai să-1 scoţi?

— II scot eu. Nu te îngriji mata, că-1 am suvenir de când m'am jnăritat.

Am plecat scuipând nervos coji de floarea soarelui. Rătăcind fără scop, căscam gura pe la ferestre, admirând fără rezervă lucruri pe care le lăsasem demult în geamuri: sfeşnice de alamă, chipiuri vechi de comisar, jurnale de modă „London Taillor" înclinate printre plante prăfuite, înmormântate în cutii ruginite, de tinichea. O ştofă fantezie, neagră cu puchiţei galbeni, mă ispiti să intru în prăvălia lui „Strul croitor bucureştean" fără gând solid de cumpărare.

— Câte parale costă ştofa din fereastră?

— Poftiţi... Puneţi mâna să- vedeţi ce stofă.

— Cât costă metru?

— Vă place? Nu-i cu metrul, e bucata... Aşa o ştofă nu găsiţi nici la Paris. Aveţi de jiletcă... Şase sute de lei.

— Cât?

— Ii scump? Vedeţi ce fină este... N'o luaţi?

— E prea fina pentru mine.

— Ce este?... Nu va convine? interveni patronul. Daţi cinci sute de lei?

— Nu dau.

— Cu cinci sute nu luați?
— Mulțumesc,
— Dați patru sute, saftea de dimineață,
— Nu, să-ți spun drept, acum cu cât mi-i lasă-o mai eftin.,,
— Nici cu patru sute nu iei? Da unde ai să mai găseşti aşa un chilipir? Lână cu mătasă, străluceşte ca briliantul::.
— Nu, mulțumesc.
— Dă trei sute. Poftim! S'o porți sănătos. Pierd o sută de lei, aşa să am eu bine,
— Să mă gândesc. Trec mai pe seară.
— Ştii ce? Vreau să văd cu cine am a face... Cu două sute cincizeci» iei?
— Nu. Bună ziua!
— Ei domnule! Unde pleci? Stai. Ia vină-'ncoace... Dă două sute... Două sute dai?
— Doua sute dau...
— Inima mi-ai luat. Să mă bată Dumnezeu dacă câştig un ban...

Era tot laşul meu de altădată, trezind ecoul copilăriei mele, despre care vreau să vă vorbesc cu evlavie.

Ca o pasare călătoare, mă întorc către locurile» în veci pierdute, şă caut leagănul copilăriei mele» de care m'a despărțit din ce în ce mai mult, cunoştința binelui şi a răului, nesigur dacă am suferit mai mult de pe urma răului, ce mi-au făcut sau a binelui pe care mi l-au dorit oamenii.

De câte ori mă întorc cu gândul în Împărăția copilăriei mele, deşir cu sfială şiragul anuntirilor, ca turistul fermecat de tainele trecutului, .care calcă uşor în templele milenare, îngrijat de vocea, de sgomotul paşilor, ruşinat că, trezind ecouri depărtate, turbura liniştea celor ce dorm, în cripte, sau poate a spiritelor ce plutesc în jurul lui. Pe măsură ce mă apropii de casă, mă simt descărcat de ani. lată-mă în fața porții fără ostrețe, bătuta de vânt, înnegrită de ploi. O mână nevăzută smulge vălul de pe ochii mei. Le găsesc toate la locul lor. Dar mi se strânge inima, văzând cum s'au micşorat, plecându-se fără împotrivire, ca omul ce merge spre declin: casa, cu care nu mă puteam măsura, pare îngropată; geamurile împăenjenite, zăplazul a putrezii şi îmi vine să plâng, zărind cotețul de porumbei, aşa cum îl aninasem ca sa-1 feresc de pisici, sub straşina gardului, centenar, pustiu, gata să se risipească la cel mai mic suflu, ca un castel de cărți.

Mă uit împrejur şi nu-mi vine să cred că ograda noastră să fi fost atât de mică, întrebându-mă nedumerit, căutând spre vecini, să aflu, cine a ciuntit grădina din care alegeam păpuşoiu în țintă sau cădeam minunat, cu chiote ce răsculau casa, peste grămezi de ouă pistruite, ascunse de pichere sub tufele de mătrăgună.

Numai socul de lângă via lui popa Greeu*

moşneag spătos şi ursuz, cu care ne megieşam, mi-a rămas credincios, păstrând acelaş umbrar de flori gălbui, împrăştiind mireasmă domoală liniştitoare, ce-mi amintea prima leturghie. Socul şi lăstunii, care ameţiţi de joacă, săgetau şi acum inseratul, tăind arcuri negre în albastrul cerului, cu aceleaşi ţipete vigilente, trezind ecouri, ce le credeam de veci adormite în taina sufletului meu.

O, locuri sfinte! V'am părăsit prea devreme, ingrat, neştiutor ducând cu mine doruri nelămurite, visele ce împleteam cu braţele în cruce, cu ochii la cer, în iarba înflorită.

Mă întorc după atâţia ani, cu inima pustie» învins, Ia socul plin de furnici, de mărgele negre, care-mi pătau hainele de sărbătoare.

Trăind fără grijă, am rămas copil multăvreme, socotind să trec prin viaţă călare pe cai năsdrăvani. Târziu, am băgat de seamă că zilele se fugăresc ca mieii mânaţi prin iarba verde, cu aceleaşi tânguiri zadarnice, spre întunericul din care au ieşit.

Acum s'a isprăvit. Am pierdut curiozitatea; care aţâţă viaţa.

Privesc cu ochi slăbiţi, simfonia de culori şi lumină. Trecând fără habar din iarnă în vară, amăgit de bucurii scurte, am pierdut iluzii preţioase, ca să ajung de unde am plecat.

Obosit de drum, mă întorc cu gândul către locul meu natal, sa mai cuprind odată cu mintea, tot ce mi-a fost drag, când nu gustasem

inca din pomul cunoştinţei: casa în care am deschis ochii, ograda cu românită mirositoare, apusul soarelui, care aurea coama dealurilor şi mai păstra o sprânceană de lumină, când bunicuţa mă trimitea la culcare.

Bunica e cea dintâi icoană din trecutul meu. O vad slăbită, ridicată pe perne, cu gura strâmbă, cu chipul de ceară. Cum mă deşteptam, dădaca mă îmbrăca învrăjbită în odaia abia luminată de zorile sărace, ce luptau să intre prin ferestrele îngheţate, lipite cu hârtie pe la închieturi. Apoi mă freca fără pic de milă cu un colţ de prosop muiat în apă, exasperată de îndărătnicia scâncetului meu, pentru un obiceiu, care se vedea bine, îi inspirase şi ei numai ură.

Ca într'un film, ce se desfăşoară, văd cum femeia grăbită mânioasă ridica prostirea, înfoia pernele, bătându-le în palme, da cu mătura udă, peste covorul ros până la urzeală de jocurile noastre, pe când eu aşteptam, tremurând de frig, să pună lemne în sobă, să închidă uşa, să aprindă răşina, care umplea odaia cu straturi de fum albăstrui, ce pluteau mirositoare în aer, înălţate în bagdadie.

Dădaca se aşeza trudită pe scaun lângă sobă, căutând să mă ademenească să stau cuminte, să-i dau răgaz să se odihnească, strângându-mă fără scăpare, cu mâini uriaşe, roşite de ger. Luptam zadarnic, când cu picioarele, încercând fără putere să desfac pumnii de fier,

până când izbucnind în urlete disperate, auzeam glasul istovit al bunicăi: „Dă drumul băiatului, proasto!... Ce-ţi pui mintea cu un plod... Şăzi „mămucă şi te joacă...", zicea ea, suflând ca nişte foaie învechite, ştergându-se de năduşeală, cu un tulpan boţit ce-l ţinea ascuns sub pernă.

Potolit ca prin minune, alintându-mă ca un motan, îi sărutam mâna uscată, ce mirosea a oţet. Apoi rămâneam să mă joc în odaie cu un cărucior făcut din cutii rotunde de chibrituri, pândind boabele de coarne mozolite şi aruncate de bunica, din dulceaţa acrişoară, cu carerşi răcorea sufletul.

Dar într'o zi am plătit scump această ipocrizie.

— Mă miram eu, de ce eşti mătăluţă aşa de cuminte, zise c^rpindu-mă, ţaţa Eliza... Ieşi afară, măgarule!... Soi rău ce eşti!... Catinco, ia desbracă-l că amuş îi noapte...

Se făcea noapte, într'adevăr, şi mi-era frică. Nu se aprinsese încă lampa. Geamurile, acoperite de flori măiastre, erau sclipitor luminate de văpaia jăratecului tras în gura sobei. Pe măsură ce se trecea focul, mobila din odaie, perdelele, hainele din cui, luau forme îngrozitoare, ce se apropiau strâmbându-se sau se depărtau cu mine, subţiate rânjind fără sgomot. Mâţa, aruncându-se cu ochii aprinşi sa prindă şoreeelul ce rodea In taină, mă Îngropa în pat de groază.

M'ara trezit leoarcă de apă. Simţeam o foame şi nu indrăsneam să mă mişc. încet se făcu ziuă. Un sgomot neobişnuit umplu casa. Uşile se deschideau la perete, se închideau trântite în grabă, răcind odaia.

Slugile intrau ieşau tăcute, ducând lighene, prostiri, târînd balia, purtând cu grijă să nu se oprească, oala cea mare învolburată de aburi, în care fierbeau sarmalele în ziua morţilor.

De câte ori se deschidea uşa, întrezăream chipul bunicuţei, care dormea acum întinsă pe masa de toate zilele, în rochie de mătase vişinie, ce se balona în cercuri, între capeluţă legată pe sub fălci cu fionc de catifea neagră şi papuci noi pe talpă,

O lumânare strânsă în mâini de ceară ardea liniştit înălţând la cer o sforicică de fum.

Fără să bag de seamă, casa se umplu de lume. Un om cu cioboate mari trecu smerit, lăsând în urma lui miros de peşte şi de mirodenii ce ardeau într'un ciob de strachină, iar din odaia bunicăi se auzeau bolborosind, glasul lui popa Grecu şi suspinele ţaţei Eliza. In dimineaţa aceia, nu mi-a dat nimeni să mănânc şi nu şliu pentru ce, nu îndrăsneam să cer nici să m'apropiiu df^surori. care veniseră dela pension şi stăteau ofilite, cuminţi, cu părul lins, cu şorţuri negre, cu batistele la ochi.

Mai târziu au venit dela şcoală, Vasilică ţi Coco, fratele cel mare, care mă cuceri Îndată,

prin felul cum asvârlea căciula de pe cap, fără s'o atingă cu mâna, tocmai pe dulap.

Apoi, o femeie străină, cu negel deasupra buzei, mă înfăşcă cu' degetele' îngălbenite de tutun, mă înveli într'un şal sineliu şi mă urcă val vârtej în sania ce aştepta la scară. Lângă mine se aşezară, pocăite, surorile mele, în coada săniei se prinse Vasilică şi lângă vizitiu Coco, care, luând hăţurile din mâinile birjarului, pocni din bici, cum nu bănuiam că pocneşte biciul.

Caii, smucindu-se, porniră în sunetul vesel de clopoţei, răsturnându-ne pe spate. N'aveam astâmpăr. Şalul de lână îmi mânca obrajii. Toate erau noui pentru mine: stradele, aparii peteciţi cu doniţile atârnate de gât şi tarabele chităriilor acoperite cu pâini proaspete ce mă flămânzeau.

Dar plimbarea, pe care aş fi voit-o nesfârşită se termină repede.

Fără să mă lase din braţe, străina s'a dat jos şi am intrat, după ce a tras clopotul dela uşă, în casa luijnos Nicu, om scund, ursuz, cu mustaţa tunsă.

In odaie era cald şi mirosea a tutun. Desfăcut din şal ca din scutece, femeia m'a dus de mână într'un Ioc, untfc părea că aveam grabnică nevoie şi apoi ne-am aşezat la masă. Nu ţin minte ce-am mâncat, dar era tare bun. După masă m'am jucat cu nişte poze, .am a* dormit şi numai ştiu nimic. *

Tataia a murit fără să-1 cunosc. Mamaia, femeie tânără, cochetă, s'a lăsat pradă plăcerilor uşoare, risipind o zestre, pe atunci considerabilă de cinci mii de galbeni, cu o inconştienţă, pe care bărbaţii o găseau adorabilă. Ieşau în lume, el, înalt, în haine negre, cu guler larg, cravată îngustă, cum îl văd şi azi în fotografie, ea, măruntă, plină de gropiţe, în rochii de mătase azurie, cu trena lungă, de care se ţineau scai, junii de pe atunci.

După cum am auzit vorbindu-se, el o iubea mult, îi împlinea toate gusturile. Ţinuse cu arendă vestita moşie Bicazul, din Judelui *Neamţ. Aveau landou, fecior pe capră, o sumedenie de slugi aduse dela ţară, fete în casă, dădace, bucătar, spălătoriţă, argaţi, unii plătiţi, alţii luaţi de suflet, care dormeau la un loc, pe cuptor sau pe lângă vatră, iar vara, întinşi pe rogojină, afară, cu mâna făcută căpătâi.

Dela o vreme afacerile mergeau prost. Mama cheltuia mult,

Intr'o bună zi, a plecat şi nu s'a mai întors. Un an mai târziu, după ce se despărţiseră, a murit tataia dintr'o bubă făcută la picior şi de inimă rea, lăsând averea încurcată.

Noi copiiLjpatrii fete şi trei băieţi, am fost ^ crescuţi de o soră a tataiei, ţaţa Eliza, văduvă în putere, apreciată încă de ofiţerii de artilerie care-şi struneau caii răsucindu-şi mustaţa, când treceau pe la ferestrele noastre.

Ţaţa Eliza, despărţită şi ea, avea doi copii:

o fată, Măria, noi îi ziceam Duduia, frumuşică, alintată, şi un băiat, Coca, prostuţ, poreclit Garabet. Din cauza lor nu se mai măritase. Vina ne-o repeta îndestul, nu era a ei; îi mâncasem tinereţele cu nebuniile noastre. Eu, cel mai mic din casă, nu i le cunoscusem nici odată, O văd şi astăzi, Dumnezeu s'o ierte, cu ochii focoşi, cu nările largi, cu nărui cănit, ondulftLu drotul, pieptănat cu cărare, cu sprâncenile încondeiate cu muc de lumânare arsă, stând Jn^ fainata în fundul canapelei, fumând ca un turc ţigărOnfipte într'o spelcă îndoită în coada de rândunică.

După moartea tataiei, moş Nicu, epitropul jiostru sfătuindu-se cu surorile, a aşezat fetele cele mari în pension, Ia Humpel, să înveţe, spunea el, franţuzeşte şi la piaB, să se poată mărita mai bine; iar pe Coco şi pe Vasilică, poreclit „Tartanul",,fiindcă se arăta foarte priceput, la Institutul Academic.

Acasă, am rămas numai eu Jprjjcă — pentruca eram mic şi soră-mea Lepta. mai mare cu un an decât mine.

Ne-am mutat din casele mari ce ţineam cu chirie în Iaşi peste drum de grădina Copoului, în altele mai mici la marginea străzii Sărărie, numită astfel pentrucă pe aci se aprovizionau ciobaniicusare, în trecere cu turmele de oi, câlaî^ite^e^măgăruşul răpanos, încărcat cu desagi şi trist, spre dealul Aroneanului. Din ceardac, priveliştea era frumoasă. Tătăraşul se

ridica pe coastă, cu căsuţe albe expuse ca la panoramă. Mai sus printre râpe galbene, pe unde puteau, soldaţi ruşi zdrenjuiţi, cu bărbi i& roşcate de apostoli, făceau exerciţii, snopiţi în bătai^sau treceau cântând tărăgănat, cântece din care nu reţin decât refrenul: *bfiU* hai, hai...

Spre seară, voinicii cu părul inelat, umblând răsleţi, arşi de soare cu pieptul lat, cu mundir fără nasturi, se opreau la porţile oamenilor, iar femeile, îngrămădindu-se înduioşate le dădeau, căinându-i, câte un dărăb de pâine, hârjonindu-se cu ei.

Casa noaslră avea cinci camere. Una, a copiilor, în care dormeam eu cu sora mea Lenta şi cu Coca, în crivăţăle din care ne ieşau picioarele. Pe un pat de scânduri lângă fereastră, cu mindir acoperit cu macat de cit decolorat, dormea dădaca, ţărancă desculţă, îmbrăcată în fustişoară albă, cu polcă verde, ce-i chinuia sânii.

Cu noi mai dormeau în vacanţă şi ceilalţi fraţi, într'un crivat mare de fier, la care Coco ne înhăma legaţi cu sfori şi, cocoţat pe capra făcută din pernele de perete, ne silea, şfichiuindu-ne, progresiv, cu biciul, să tropăim pe loc, până când izbucneam în plâns, declarând că „nu mai mă joc". Alături era odaia fetelor, în care dormeau surorile cele mari.

Ţaţa Eliza nu mă prea iubea. In schimb eram alintatul şi slăbiciunea maiceijLeonora, cealaltă soră a tataiei. Povestea ei e scurtă.

Urâțica şi sfioasă, cea mai mică între 9 copii, a fost dăruita, cum era obiceiul, lui Dumnezeu şi aşezată Ja Mănăstirea Agafton.

Maica Leonora venea Ia noi să şadă în fiecare iarnă, până după Paşti, aducând pe lângă o valiză cu.schimburi, o ladă de scânduri plină cu toate bunătățile: gavanoase cu povidlă, chi^ tonaguri înflorite cu miez de nucă, săculețe cu vişine şi coarne uscate, mere domneşti, dulcețuri de trandafiri şi de cireşe amare, şerbeturi de draciiă şi de nufăr, peltea rubinie, şiraguri deTmbi înşirați pe sfoară, în fine, chiupuri de unt topit şi caş bătut la putină.

In casă, țața Leonora lucra ciorapi, împletea cozonaci galbeni ce dădeau afară din oală, căuta în cărți şi seara învăța să scrie, caligrafiind cu atenție, pe placa de piatră, slove mai mari decât era nevoie ştergându-le ca noi copiii, cu scuipat.

Dimineața, bătea mătănii în capod de pică, cu şal în spinare, în fața iconostasului, scos" din întuneric, de luminița slabă a candelei ce pâlpâia galbenă, în vârful mucuşorului de iasca, aurind chipul sfinților.

In trecut, toate familiile cum se cade creşteau câte o copilă de şapte-opt ani, luată de suflet, pe care urmau, sub teama de păcat, să o crească, să o mărite şi s'o înzestreze „dacă va fi harnica şi s'o purta bine". îmbrăcată cu vechituri, hrănită cu te miri ce, fetişoara alerga în coace şi încolo după cinci parale oțet, după o cutie de chibrituri, favorizată de noroc când era trimisă dela marginea târgului, să aducă, în zile de sărbătoare sau pe vreme rea o birjă dela centru. O zăreai venind de departe, roşie de bucurie şi de ispravă, în picioare, pe scara trăsurei. Cuminte, simțea că nu e de nasul ei sa stea pe pernă „că doar nu era cucoană**.

Maica Leonora aducea şi ea dela mănăstire un SRflelâC*.

Rola era o hantjja melomană, liniştită, mai mare decâfvarsta ei, cu ochii verzi, mici, pierduți în grăsimea obrajilor şi după părerea tuturor nepomenit de leneşă. Trebuia să-i repeți în fiecare zi să spele scândurile, să frece tacâmurile, să care lemnele, să bată covoarele, să măture curtea ori să rănească zăpada. Rola umbla încet şi mânca multă fasole cu mămăligă, cum se gătea pentru oameni in postul mare şi venind să dea dulceață musafirilor, carnea nasul tuturor. Gonită cu indignare din ochii lumii, Rola pleca cutremurând obrajii sticlele după dulapuri şi cristalele lămpii din bagdadie. Dar aşa cum era, țața Leonora o ocrotea fiindcă o crescuse de mică si dacă o bătea peste gură, în zadar de altfel, când o prindea mâncând cu degetele drojdia din fundul ceştilor, tot ea îi da să lingă, când era în toane bune, lingurița, cu care luase şerbet de stneură. La masă avea loc prima şedință de educație a Rolei, cu a cărei creştere se ostenea, din cpnd în când țața Eliza. După cafea adu-

nând cojile de pâine, le punea lângă un rest de mâncare pe farfurie şi întinzând-o cu catadicseală se adresa fetei:

„Hai, du-te de mănâncă.-. Sărută mâna, proasto!... Şi maicii Leonora..- şi duduii Olimpia... Dă pi ici, nu pi colo.. Na, hai, fugi că eşti proastă... Nu lua cu stânga, ţi-am mai spus. Unde ţi-s minţile?». Ia-o dela început...

— lart-o, soro, se ruga timid maica Leonora.

— Les, dragă... Elle non pas dans Ia for<L. Căci ca orice moldoveancă de familie, ţaţa Eliza stâlcea franţuzeasca cu îndrăsneală. Nu vreau să zică lumea, mărturisea ea jicnită, c\> stat atâta vreme la mine şi n'o învăţat nimica.

Şi scena începea din nou: „Vin'la mine, treci Ia maica Leonora".

Rola pleca asudată, cu tava plină de ibrice, de pahare, de ceşti răsturnate, mergând anevoie în ghete vechi, mari încălţate pe piciorul gol. Peste o clipa, un huruit de sticle sparte anunţa pe afară catastrofa.

Bătu-te-ar Dumnezeu şi maica domnului, strigă ţaţa Eliza, luând martor tavanul» repezindu-se pe urma ei s'o buchisească,., ai să te măriţi când mi-oî vedea ceafa...

Pe nesimţite, zilele se scurtau. Pale de vânt ne înfrigurau măturând colbul de pe strada şi frunzele moarte. Venea iarna.

Primul foc ne strângea în jurul sobei. Lampa se aprindea de vreme, iar Iumifia ei se

înalta treptat, strălucitoare, ca un răsărit de soare până plesnea sticla.

Proasto!,., am să ţi-o pun la socoteală.

Se făceau pregătiri de iernat, aducându-se sub ochii noştri, minunaţi, lemne cărate cu carul, tăiate cu ferestreul şi crăpate, pentru opt lei stânjanul- Zarzavat de tot felul, varză care se pune la înăcrit cu ceremonialul cuvenit, în butoaie ce ni se păreau uriaşe, carul cu drugi de aur pentru îngrăşat curcanii, şi după ce se strângeau toate ca pentru o cetate ameninţată de încercuire, într*o bună dimineaţa, alergând desculţ la fereastrăfl&strigam surprins, scontând plăceri întrevăzute: ninge!.»

Ningea cu fulgi mari, înfloriţi, soli de pace, ce se scoborau parcă din bărbi cucernice de patriarhi. Ninsese şi continua să ningă, acoperind curtea, hambarul, pomii, mahalaua toată, curaţind aerul, îngheţând uşor apa din cofă uitată afară» în ceardac lângă uşă.

Venise iarna albă cu omătul neprihănit, tăiat de sborul săniilor cu zurgălăi, cu perdele şi canafuri, care ne lăsau cu gurile căscate în urma lor; iarna cu omătul moale, pufos, ce scârţia întărindu-se sub picioarele trecătorilor, care se îndreptau liniştiţi, în ziua bobotezei, spre oala cu sarmale şi mamăliguţă de aur.

Stăteam cu Lenta la fereastră şi ne împărţeam caii ce treceau pe dinaintea casei: albii ai mei şi roşii ai tăi. Joaca nu ţinea mult; i,Marfâ, mărunţişuri t**.. se auzea strigând din

stradă. Mamaia se repezea să bată în geam să-i facă semn şi ne strângeam roată în jurul lui Buium, privind cu ochii lacomi la bogăţiile nepomenite ce le scotea din sarcina purtată pe umeri, ca din sacul lui Moş Crăciun: cutii cu săpunuri colorate, sticle verzi; mirositoare, pânzeturi cu mărci aurite, macarale din care făceam cărucioare, păpuşi golaşe de porţelan, spelci, ace, horbote şi câte alte minunăţii. După un ceas de scotocire şi tocmeală zadarnică, bietul om, supraveghindu-se bănuitor, împacheta marfa ca pentru veşnicie, ne dăruia câte o cutie goală şi liniftit cu paşii de apostol, pleca, apărându-se de câini, să desfacă legătura peste drum, cu aceiaşi speranţă înşelată...

Cine n'a văzut printre alte minuni ce ne aduce iarna, lanterna magică! Cine nu-şi aminteşte cu un sentiment de melancolie, filmele ce se proiectau, în hazul nostru, pe pereţii spoiţi ca laptele: hoţul care furase gâscă friptă de Crăciun, urmărit de familia întreagă înşirată după el, de jandarmul cu mustăţile uriaşe, cu cisme mari, cu sabia scoasă, de păgubaş, cu sfeşnicul aprins, cu scufă de noapte, ţinut de cămaşe de nevastă-sa, uscată, ca^eJ^a^țe^Yaci^j ^ab£_şi în urma tuturor, o bucătăreasă enormă, înarmată cu un măturoi nemăsurat, care. de regulă se abătea în capul stăpânei, la cel dintâiu prilej de panică.

Cu primii fulgi de zăpadă, ţaţa Eliza ne lega la gât săculeţe de canfor, amestecat cu boabe

de piper, să ne ferească de boli, şi apărea închisă între ferestre, sticla cu untură de peşte, pe care. o luam ademeniţi de felia de portocală cc ni se servea după ce înghiţeam otrava.

Când ţaţele lipseau, dădaca ne spunea povesti cu smei înaripaţi, înarmaţi cu paloşe de otel, cu care retezau capetele oamenilor, la rând ca pe nişte verze, sau povestea sârboaicci proaste, care plângea că mâţa ar putea să doboare, în capul copilului legănat în covăţică lângă foc. drobul de sare ce se usca pe sobă.

Uneori se făcea clacă de desghiocat păpuşoii, la care se adunau mahalagiii. Slugile curătau chicotind între ele, iar noi luam ceai, pregătit cu sfinţenie în ceainicul astupat cu dop de hârtie, pus între sobă, oblojit cu şaluri dc lână, ca să nu piară căldura şi aroma.

Vecinele se strângeau cu lucrul la noi, pentruca aveam sufragerie mare, aşezată lângă poartă. Printre ele veneau mai des, coana Elencu şi coana Mărioara ,două surori,care îmbătrâneau alături, îngălbenindu-se ca nişte gutui care se usucă încetinel, pe dulap. Una, cănită, pieptănată frumos, văruită până în albul ochiloi*, avea voce groasă şi degetile pătate de tutun. Cealaltă, paralitică, se tara schiloadă până la portiţă: şontâc* şontâc... să spioneze, cu priviri fixe, cu gura strâmbă, trecătorii. Căsuţa lor, un antreţel ce despărţea două chiliuţe, cernite, curate de nu maf aflau seamăn, era aşezată lângă biserica Sfântul Haralamb. In o-

gradă, pe lângă prispă, se prăjau în soare,; straturi de flori mirositoare, azi demodate: bu-;{ suioc, cu care împodobeau icoanele, săpunele,^ gura leului, vanilie şi rezeda.

Coana Mărioara nu se măritase. Coana Elencu mai ţinea şi azi în gazdă, câte un tânăr"j sărac, cu părul mare, care făcea poezii şi cântai din chitară. Coana Elencu era şi ofiţerul stării! civile: ştia ca pe răboj, spiţa neamului maha-J lagiilor, care când s'a născut, cine 1-a botezat,] cu cine s'a însurat, câţi copii a avut, ce zestre a| luat, când, în fine, şi-a dat sufletul în mâinilej Iui popa Grecu. Pe lângă asta avea o droaie de căţei albi, creţi, cu ochii încondeiaţi, cenuşiu,j de lacrămi curse, care mârâiau, latrau, săreau] pe divanuri, de pe scaune, ieşau de sub paturi,] tuşeau, se înnecau strănutând într'o larma a-" surzitoare, iar coana Elencu îi dojenea frumos,? fără să se turbure:

— Fii cuminte, Bombonel... Aşa faci? să ştii| că mă supăr... Fetiţa du-te mămucă la copii} tăi;.. Azorică stai frumos...

Coana Elencu era nepreţuită. Făcea dulceafăj minunată, dădea cu cărţile, după ce le menes oftând tărişor, murmurând misterios, bătândj de buze cartea trasă de cocoane cu mâi stânga, cunoştea fel de fel de leacuri şi des cântece. Ea ne freca de gâlci, suflând împrăş, tiat, pentru „duca-se pe pustii", descânta fetei lor bune de măritat, când erau deocheate, a lecuit, trebuie să spun, pe Rola, care ei

gjabă de mijloc, învăţând-o să sară peste foc de gunoaie, după ce o bătea la spate cu mătura aprinsă şi să se ducă, când s'o lumina, Ia biserică, până nu intră nimeni, să se închine, să bată trei rânduri de câte trei mătănii in faţa altarului, la Maica Precesta, la Domnul Cristos, la Sfântul Niculai şi trei rânduri de câte nouă mătănii, în mijlocul bisericei, pentru cei patruzeci de mucenici, strigând cu glas tare: Buna dimineaţa, eu fac în pat...

Prinsesem vorbele coanei Elencu şi sculat de dimineaţă, după o noapte în care n'am visat decât raiul şi îngerii, m'am luat tiptil după Rola împreună cu Gheorghiţă băiatul bucătarului. Curios să vedem ce are sa se întâmple, ne-airi ascuns, mergând în vârful degetelor, după cristelniţa de aramă, în care se botezau copiii. Rola se închină cu evlavie, făcând cruci întregi, dela frunte până Ia buric, se plecă bătând mătănii cu fruntea umilită şi strigă cu vocea stinsă, plină de emoţie şi de nădejdie:

„Bună dimineaţa, eu fac în pat"...

— Nu ţi-e ruşine, am strigat eu de după cristelniţă.

Dar mustrat de figura severă, încrucişată a unui sfânt, care mă privea în faţă, am fugit într'un suflet, chinuit de remuşcare, urmărit de Rola şi de un huruit asurzitor.

Răsturnasem cristelniţa.

Acasă, am mâncat pentru Întâia oară dela maica Leonora o bătaie bună.

Nu m'a durut prea tare, dar mi-a fost ciudă că m*a ținut cu capul între picioare, Rola.

N'o pot uita. Cum sc lumina de ziuă, apărea tuşind din baierile inimei cu pulpele goale, cu | tulpanul pe ochi, cu bralul încărcat de lemne, scoase la iveală ca un sfert de lună de văpaia J jăratecului din cățuie. Descărca lemnele mă-rindu-le, fără habar de sgomot, aşeza cărbunii pe un boț de hârtie luminând de odată casa şi *i* adormea lângă focul stins. Când ne trezeam, îi săream în spinare şi ea continua să doarmă, doborându-ne pe rând, în râsete ce nu se poto-leau, fără intervenția miraculoasă a Sfântului | Nicolae din cui, mânuit orbeşte de țața Eliza-mamaia, cum îi spuneam eu, care apărea ras-bunătoare în pragul uşii cu părul în papiote, în capotei subțire sau în fustă de flanelă, după sezon.

Trecuse vreme de când era la maica Leo-nora. Rola se făcuse mare, avea un păr negru, bogat ca o coadă de cal şi o putere de bivol.

Ridica singură pianul, când se ceruia în sa-lon ca să potrivească covorul şi ca singură ve-nea de hac Iui Ion bucătarul, care era fioros când se îmbăta şi răcnea învârtind toporul de-asupra capului: Haron, bulion de cuion, în-vățat dela cine ştie cc hoer franțuzit şi care, abia azi îmi dau seama, însemna probabil ve-] stîta sfidare a francezului: Allons bougres de •] „C.^^adică pe româneşte? înlături, pfică-toşilor.

De câteva zile venise la Iaşi o trupă de ac^ to«L despre care se dusese vestea. j'aja! ***VXiza*** apăru la masă în capod, coafată cu artă de un neamț miop şi chel, căruia noi îi înfundam galoşii cu hârtie.

— Sunt gata, numai să-mi pun rochia.,. Hai şi tu zise ea, în glumă» maicii Leonore.

— Doamne, țață, cum ai crede una ca asta!.

— Ei, ce-ar fi dac'ai veni şi tu?.

— Vai, fugi, nici nu pomeni*

— Hai, zău...

— Doamne fereşte, se miră închinându-se maica Leonora, de teamă să nu cadă în ispita.

Un tropăit de om ce se scutură de zăpadă, o tuse cunoscută, ne vesti» pe moşul Nicu, epi-(ropul nostru, sgârcît nevoie mare, căruia îi plăcea grozav să-şi necăjească surorile» soco-tindu-le fără minte.

Intrând, lepăda galoşii la uşă, aşezându-i cu îngrijire unu! lângă altul» pături tacticos şuba şi răsucind o țigare de tutun amestecat cu foi de nuc, pentru aromă, întreabă ca de obîceiu, trimițând pe nas două coloane groase de fum cenuşiu, ce se învolburau în aer.

— Ei, ce mai tiirfl-viirn»J^m-hflh'ttf'ir**

— Ce să fie, bădie, nu vra Leonora sa meargă la teatru şi pace.

— I-auzi bădiță, spune şi mata dacă are vre'o noima.

— Ai mai fost tu la comedie?... întreabă moş Nicu»prinzând semnul tații Eliza.

— N*am fost bădiță, nici n'am voie... Unde s'a mai auzit o treabă ca asta?... Nu iartă canoanele... "

— Eli du-te şi tu odată, să-ți faci idee de teatru.

— Vai, bădiță, tocmai mata... Vrai să mă caterisească?

— Cine o să ştie, proasto!

— Apoi că curată vorbă, are dreptate bădiță, insinua, prefăcută» țața Eliza.

— Du-te, maică, du-te» începurăm noi,

— Doamne fereşte şi apără, protestă râzând fără voie, maica Leonora. Oare cum mi-o şăde mie cu comanac în cap la teatru?

— Iți dau pălăria mea de catife.

— Şi rochie de unde?

— Ți-o dau pe cea neagră.

—- Du-te, du-te mă rog ție maică du-te... țipam noi copiii dela masă.

IrraL. Da mântuiți odată... Dați-mi bună pace,-. Ce, eu am bani de dat la teatru.

Ca niciodată, prins în horă, nu ştiu prin ce minune, moşu Nicu ieşindu-şi din fire, scapă din gură: „Na-ți un galben, să-ți plăteşti locul şi să-ți iei şi cofeturi".

— Ei, de, oameni buni., vă place?

Şi învinsă, bănuesc acum, de dorul ascuns de a cunoaşte ceva din lume, rosti ca un condamnat la moarte.

— Bine, bădiță, mata să-mi porți păcatul...

Apoi ridicându-se ruşinată dela masă, trecu

in odaia de alături unde, căzând în genuchi, se rugă Ia icoane.

Peste puțin» un chiot de veselie salută apariția maicii Leonora» care, se ivi, sfioasă, în pragul sufrageriei» pierdută într'o rochie balonată, cu pene de ambasador la păi arie.. într'un avânt nestăvilit, o prinserăm, în mijlocul nostru şi sărind ca dracii, ne învârteam in jurul ei, răcnind cât ne lua gura:

Măicuță cu pălărie
Dela noî din Sărârie.

Dar câteva palme împărțite de țața Eliza, ne împrăştie că pe nişte pui de potârniche, pe unii cu lacrimile în ochi, pe alții chjcotând de râs, pe fiecare cu partea liii-

— Haide, soro, că ne aşteaptă birjarul...

— Nu-mi găsesc manşonul;

— Cată-1 în garderob.

— Nu-L ' ' —'

— Vezi, poate o fi în scrin.

— Nu-i, 1-âm căutat pist'tăt locul... ,

— Dacă-s proastă, să te iau cu mine, aşa-mi trebuie... Gi hai soro odatăi. Ce ți-i bun dac'om ajunge după ce s'a începe.

Plecară. Sania scârțâi, întorcându-se în loc pe zăpadă, şi port p&rcă şi azi în urechi, su*-netul din ce în ce mai slab: ching, ching, ching, ching L, al zurgălăilor. '

Iarna mă culcam cu maica Leonora. Când se întoarseră dela teatru» după ce se desbră-

cară, au căutat manşonul toată noaptea.

—- Eşti sigură, soro, c'ai venit cu el?...

— Arăcan di mine ţaţă, doar nu-s nebună... Ea l-o luat şi pace...

— Oare?...

— Doamne, soro, proastă mai eşti! Cum iei tu cu atâta uşurinţă credinţa omului.

— Da bine, ţaţă, eu am crescut-o... Ii leneşă, îi flămângeoasL ce-i dreptul, dar ar fi păcat să spun, nu mi-o lipsit niciodată nimic.

— E> s'o chemăm.

— Lasă pe mâine, ţaţă... Să ne culcăm, nu poate nici băiatul ista sa doarmă.

— Mie nu mi-i somn ţaţă.

— Apoi ştim noi că mătămţă, n'ai astâm-_^păr...

— Ţaţa Eliza trase odată, de nenumărate ori, la infinit, canaful dela clopotul ce spânzura deasupra patului său şi Rola apăru, în fine, somnoroasă, fără ochi.

—-tînde-i manşonul?... Să spui unde-i manşonul că te ia dracul, o întreabă, cârpind-o fără răgaz, ţaţa Eliza.

— Care manşău?

— Unde-ai ascuns manşonul, tâlhăfiţo?

— Ce manşău?

— Manşonul... Manşonul de astrahan... te faci că nu ştii, răbufni mamaia, târnâind-o de păr prin odaie.

Eu încremenisem în pat cu genunchii la gură, revoltat şi laş.

— Elizo, las-o, ţaţă.

— Nu... Să scoată manşonul că-i scot ochii.

Rola recurge în asemenea împrejurări la arma neputincioşilor. Se lasă moale şi de astădată se făcu ghem. Loviturile date, când cu pantoful, când cu pumnii descărnaţi ăi taţii Elizii ricoşau ca dintr'o pernă de cauciuc.

— Cătaţi-1 în gafiHpnp,

— Nu-i.

— In sicriu.

— Nu-i, reteza scurt la fiecare dată ţaţa Eliza, calare pe ea, întărind cu pumnul fiecare negaţiune.

— Ia lasă-mă, daducă, vrai să mă omori? Araca'n de mine, oameni buni!... Da cine o mai pomenit O treabă ca aiasta?.

Şi scuturându-sej|e_tigru, ieşi pe uşă, masivă, liniştită, ca un elefant, fără să fie atinsă de ceaslovul cu care ţaţa Eliza albă ca varul, aruncase după dânsa, împrăştiind foile sfinte în toată casa.

— Elizo I gemu maica Leonora Îngrozită.

— Bate cineva la geam, anunţai eu cu spaima.

—încremenirăm toţi trăgând cu urechea.

— Cine-i?... întreabă cu sfială maică Leonora.

— Eu, săru'mâna.

— Care eu?

— Eu, Vasile... sergentul Vasile din pont.

— Tu eşti Vasile?

— *B»* duducă... cin'să fie» «a nu mă mişc din poarta malale.

— Bravo ţie, Vasile... Da Ia ce ai bătut în geam? ...

— Cam ies scântei multe.,; Mă tem că **JB'O** aprins hogiacul.

— Vai de mineL. . • •

Şi într'o clipă, toată casa fu fn picioare, uşile Ia perete, ţaţele zăpăcite, fetele îngrânjădite într'un colţ, speriate, despletite frumuşele şi noi băieţii cu durligele goale, mcăllaţi.fâi^i ciorapi, ne uitam afară pe casa *si',* vedem dacă s!a aprins, cum arde şi mai ales daca s'aud pompieri.

Numai Rola învrednicită ca prin tninune, _ trecu prin, anţret într'o c|iriaşâ. petecită,^cu ;*i două cofe pline, cu fot alaiul după dânsa şi urcând scara ce duţea la pod, pierdu cumpătul, se clătină ca un turn şi căzu fîtrâ\ perde&» ceeace mâ făcu s& exclam triumfâkftv în mijlocul panicei generale. '

— Uite manşonul taţii LeonoraU.

— Ptiu!... făcu biata maică, feriridu-nii capul, în timp ce ţaţa Eliza râdea cu spasmuri.

— O, ho, ho, hoJ..«- A, ba, ha, ha !'-.." I, hi, hi,

Când ne-am retras, nu ştiu pentru ce eram ruşinat ca un hoţ păcălit.

Nici nu s'aprinsese nimic, Erau minciuni de-a lui Vasile.-Se apropia Anul nou, primul

pe care mi-1 amintesc **dib lumea în** care am deschis ochii. .

Ninsese mult. Pomii îmbrăcaţi de iarnă încremeruşerămgronaţiin.zăpada pânala brâu. Colo, departe în zare, albul nesfârşit ***al*** câmpului" se îmbina cu plumburiul cerului. Pe un **par din** gard, o cioară, cu capul între umeri, pândea interesata **uşa** bucătăriei. Prin curţi, pe la v$cjni,. prcbţ, casele-. tupîlate, '-Împrăştiate pe cdastele Tăţăraşului; gospodine îmbrobodite cu şaluri, intrau şi ieşau harnice, rrârifirid uşile în urma lor, cu pocnet de puşcă, **ee** părea tras dela ureche. Porciy tâijguindu-se asurzitor, se despărţeau* de: **bWatăţ**|le**din** stradă, zvârcolihdu^**şe,** roşind zăpada, horcăind sinistru în mijlocul copiilor îngroziţi, strânşi parcă să le prindă sufletul, **in timp** ce gospodarul ştergea liniştit cuţitul; cismei.

La noi se făcuse mai de mult cârnaţi cu usturoiu, cu mirodenii,? cjdşcă, cluŞcoman cu slăumă, cu pasat **şi** sjraij.de. ^

Ileana, nevasta Eucătariîiui, venită **din** târg-cu mâinile învineţite **de** ger, şi le' încălzea, **fără** să simtă flăcările ce lunecau printre degetele,negre. ... . r . ; ?; ; \ .

Ţâţa Eliza se scoboră la bucătărie, mergând fricoasa. Pe pârtia lustruita **de** lunecuşurile noastre. Ion rânduia carnea, **pe** categorii, tăind **cu** loviturTsigure **de** safâr, date repetat, **de sus,** cu putere, in acelaş loc,' ttesfaeând coaste **şi** muşchi, împărţind carnea şi păsările*, pentru

zilele Crăciunului, după indica[iunile (aței E-liza, aşezată în fața lui, cu tocătorul între ei:

— Taie di ici şi pune la mâncarea de caise... Mai taie de colo şi pune la pârjoale... Vezi să fie tocătura moale..! Osul lasa-I pentru borşul oamenilor...

Venea Crăciunul, Crăciunul îmbelşugat şi vesel: lada cu păpuşi, capra şi irozii, care umpleau casa şi ne Înfricoşau plăcut, cu măşti bolocănoase, cu cojoace întoarse pe dos, cu zăngănit de săbii ruginite.

— Duducă!... spunea dădaca, aducând vestea, minunându'-se cu ochii strălucitori. O venit cu capra,... întreabă, dacă primiți.

— Primeşte-i, mamaie, primeşte-i...

— Or fi nişte bețivi...

— Nu-s nica... E Costachi, vizitiul dela Domnul doftor, băiatul ciubotarului şi chiorul, care taie lemne, cântă din armonică.

— Hai, zi-le sa intre, dar să se scuture bine, să nu umple casa de omăt, că-i dau afară.

,— încă două, trei zile şi ne pomeneam cu urătorii la fereastra.

Vu-u-vu, vu-u-vu!
Aho, aho, copil şi frați-
Stați puțin şl nu minați

— Ia vezi, Marghioală, cine o venit...

— Fanaragiii, duducă.

— Câți sunt?

— Mă tem oi patru.

— Na!—Dă-le **doi** franci.

Pe furiş, plecam cu Gheorghiță, să urăm prin vecini, sunând clopoțelul pe la ferestrele oamenilor, sărind de bucurie ca şi cum **n**'aş mai fi văzut, când primeam covrigi, nuci şi mere.

Numai popa Grecu, care ne cunoştea pe toți, ieşea să ne gonească cu toiagul: „Las'că te spun eu mă-tii !...** *p* X/wL

Dar eram departe tocmai la Buimm evreii-cu barbă sură şi chjUiuțilru'e' flaUl'ea, Iu tâmpinați de copiii lui, fete şi băieții care băteau **din** palmă, ne strigau pe nume şi după ce ne împarțiau turtă dulce şi acadele, porniau cu noi Ingroşând ceata.

Cu toată sgârceuia lui, de anul nou, moş Nicu ne umplea de daruri. Cai de lemn, păpuşi, care închideau ochii, săbii şi puşti, darabane cu care spârgeam urechile şi mingi cu care spărgeam geamurile. Pe lângă astea, zaharicale şi bomboane de tot felul-cofeturi, cum le numea el, apoi smochine, stafide şi noliot, pe care le împărțeam cu dădaca.

— Când ieşam în ceardac era minune. Zăpada scânteia, cerul era plin de stele, **In** zare licăreau felinarele, iar pocnetele de harapnice, mugetele de buhaiu se încrucişau în aer cu sunete de zurgălăi: cling, cling, cling!

Nu ne-am dus la culcare. Cu ochi zgâiți pe fereastră aşteptam să se deschidă **cerul.până' când, dădaca, zorită să** petreacă la **bucătărie,**

in lumea ei, apărea la geam spoită cujmnj--gene, cu.cornițe de morcovi înfipt în păr, ținând în dinți, naiba ştie ciun, un cărbune aprins pe care-1 însuflețea respirând, iar noi îngroziți ne ascundeam sub' plapomă, jurând că a venit dracul Ia fereastră.

De Sf. Vasile, Ia masa de seară* aşteptam musafirii: pe popa Grecia pe un judecător cu nasul mare, înnădit în casa fără fățărnicie, cu considerație, cu vorbe dulci, eti bucăți alese, pregătinduJ în vraja nebănuită a căminului, să ceară, nu se mai îiidoia nimeni, mâna celei mai mari surori. ^

De când se vorbea în casjlde nunta Olimpiei, țață Eliza se învârtea în jurul ei cu spor de dragoste. Toată vara o purtase pe la grădina, pe la cofetărie, unde cântau lăutarii şi păr^L_ ^uiau_cavalerii laşului în floare. Din oraş se "tBtorceau cu trăsura, de pe pernele căreia, țața Eliza schimba cu vecinele priviri pline de înțelesuri. •.

Într'un consiliu de familie, moş Nicu, epitropul nostru, a hotărât cu, toata sgârcenia Iui, dată fiind însemnătatea evenimentului, s'o - duca la bal, sar-i facă, spunea el, o rochie mai îiihguță, mai Mrgufa, să semene a fată mare» să-iVătnână şi după ce s*o mărita.

La braț cu țața Eliza, Olimpia se plimba prin Gâsăi vorbeau^ surâdeau grațios, în dreapta, în stânga^ exercitându-se să închidă şi să-deschidă evantaiul mare cât o coadă de

păun, să arunce cu piciorul, când se răsuceau* ~ trena dela rochiile decoltate în formă de inimioară.

Olimpia nu, era frumoasă. Era însă intelirgentă, avea privire dreapta/ suflet de aur, învăța în mo^l^excepțional, citea cu pasiune, visa mult şi nu ştia sa gătească de loc.

Sqcptindu-se răspunzătoare de această lacună, în educația ei, țața Eliza o luă decâtva timp pe lângă ea, să vadă cumse pregătesc jmâncările, cum se fac dulcețurile şi cozonacii*

Cn fața aprinsă, Olimpia învârtea în ziua de anul nouvpe colțul plitei, un amestec delapte, ouă, ciocolată, şi clei de peşte, drămuite cu chiverniseală. Se gândea, friptă de îndoială, când trebuie să toarne laptele peste răşujiu dacă a pus zahăr destul ***şi*** cât i-ar pJăcea „lui* de dulce.

N'am putut rezista ispitei. Ara băgat, p*; furiş, o lingură de lemn în crema ce undea liniştit pe marginea plitei şi am gustat-cu Vă mărturisesc era prea dulce, aşa cum. desigur nu iar fi,plăcut nici judecătorului cii nasul **mare;; -v".;-** '\. - • - . ;

Dela, un^tunp, lingura se învârtea mai greu ni-crema cp împrăştia miros de vanilie,

v— Ia vezi, țață, edfestul?

— Nu ştiu. ; c i "

•;,r*~Uitfet.e, tătuță. ***u***

— îtfu m'aipestec.

— Eu o iau.

— Treaba ta, ia-o... Deaj uns, ia-o rapide... Unde-i calupul? Dă, Ioane, calupul...

Cu precauţiune infinită, ridicând cratiţa cu pămătufuri de cârpe negre, Olimpia, purtând grijă să n'o scape din mâini, bucătarul ţinând calupul, turnară amestecul ce curgea argintat ca o lavă de plumb topit. Apoi, înşirându-ne am ieşit pe uşă, Olimpia Înainte, eu în urma Jui Ion şi am îngropat vasul preţios Sn troianul imaculat Bătătorind zăpada 'n jurul lui l-am lăsat în paza gerului ce se lăsase odată cu amiaza.

Olimpia nu mai avea astâmpăr. Pe nimica, pe ceas se ducea s'o vadă, pipăind crema cu gingăşia fluturelui ce s'aşează pe floare.

In sfârşit dete Dumnezeu şi se prinse crema. Vestea am adus-o eu. Acum nu mai era nici un pericol. Putea să ridice calupul. Am pornit ca la victorie, prin zăpadă, alături de Olimpia, cu Calicul înaintea noastră, dulău de curte cu coada covrig, care apropiindu-se bănuitor, mirosi crema şi Intorcandu-se cu dispreţ, ridică piciorul şi înainte ca Olimpia, cuprinsă de panică, să strige cu vocea denaturată, pe moldoveneşte: **Ţi,** bă!** nu mai era nimic de făcut

Plângând amândoi, eu de râs, ea de desnădejde, am pornit spre bucătărie, sa ducem vestea taţii Eliza.

— Mă miram să faci şi tu o treabă... Păcat de lapte.

— Şi de ciocolată, adăogai eu.

— I*as'c'o mănâncă slugile... Curăţi-ţi-o binişor pe de lături şi mâncaţi-o voi... auzi, Ileana?...

— Săru'mâna, duducă... Norocu nostru.

— Dar **să** un cumva **să** aud că ai răsturnat-o în farfurie, că te omor....

— Âraca'n di mini, duducă.... Gândeşti mata că-s proastă.

Căci pe atunci, slugile, nu erau mofturoase, iar stăpânii nu-şi închipuiau că pot fi altfel. Prostimea se hrănea de Paşti şi la Crăciun. încolo, dimineaţa mâncau ce. rămânea din ajun şi seara ce da Dumnezeu. Fata din casă avea opt lei pe lună ^i când se obrăsnicea, mamaia mă trimetea cu un bileţel la comisie, de unde mă întorceam sărind într'un picior, însoţit de un ipistat cârn, cu chipiul la o parte. Peste puţin, strâns de durere, auziam loviturile de cravaşcă împletită din vână de bon arsă, ce se lipeau şuerând pe trupul golaş af dădăcii, în faţa mamaiei, în an.treul.de. gala, cu uşile închise, până când se îndura s'o ierte.

— Destul... mersi... nu mai da mata.

Vinovata se ducea la treabă cu buzele tivite, cu privirea întunecată, fără pic de **lacrimi**, repezindu-mă din calea ei ca pe un **criminal**, sărutându-mă, **gata să râdă,** când **mă** vedea **că** plâng.

Angajarea slugilor prezenta pentru mine un intern deosebit

Telelița, evreică grâăjk ea bariş legat sub barba şi papuci pe talpa/venea, legănându-se ca o rață leşască şi cădea pe scaun.

— Nu mai pot de fchicioare,., am aşa o romatism;.. Dacă n'am parale să mă duc undeva, la Băljăteşti, ori la Oglinzi,.. ,

Am auzit că şi acolo îi bun... Duduca doarme?...

Nu doarme, îi răspundeam eu roşind, catadicsind şa iau bucățica d£ turtă dulce, cu care mă obişnuise evreica. -

- Du-ti di spune că o venit Maica... Spune că i-um adus o fata...

La poartă aştepta; în adevăr, o femeie, o țu-' răncă tânără, ofilită cu o legăturică petrecuta sub braț, care cuprindea't'oață zestrea ei., .

.— Ai venit?,,. Bine că ți-ai adus aminte...' De când ț-i-am spus să-mi aduci femee...

— Iacă," am adus... Ți-ăra găsit o fată bună... O slujit şi la Ghiculeasa şi la Şturzoaia şi la madam Suțu... ,

— De buna ce-o\fost,;d schimbat se vede atâția stăpâni!.,

Madam- Maica se trudi sa se ridice dc pe ^ ceva mamaii, care o ascultă vădit interesată, pândindu mă cil coada ochiului. * ,

-i-J_\.;.şvdupă-' ee -făcut un copil, reluă Maica, confirmând secretul cu! voce ferei-'fco datMrum^şiăTOUJiici.nu vrea "să ştie... Noroc că n'o trăit mult... Sunt numai două!, zile'de

când o ieşit din spital... Cum i-o născut, o murit,.r Poate să fieşi mancă.

— Cum o cheamă?

— Aglae»'.. Da poți să-i zici cum vrei...

— ta cheam'o...

. —. Aglael... strigai eu, sărind scările câte «.trei... Vin mata că te cheamă mamaia...

Am intrat ținându-ne de mână, atras de suferința strânsă în ochti ei.

' — Âpropie-țe... Sărută-mi mana, ce stai ca o proastă... cuni te cheamă?

Aglaia. • v:. •;•' • "

;:'.': AiJriai slujit undeva? '\ ;

—"Am slujit, dar n'am stat mult. ".,

•,' De ce ai plecat?-

; — Dacă ^o fost rău şi nu puteam face treabă... "- \-

V" —şşu. =; ^ • _

— De măturat ştii să mături?

:! „ ştiu să;mătur. Parcă acasă nu măturanv.

— Să freci tacâmurile ştii?

— Ştiu să frec şi tacâmurile. •

Să speli pi jos?... ' '-j. .

Fala n^ mai vorbea. Părea împietrită. Două . lacrimi mari strălucirălkhpexi. Pripse o clipă in gene, se pierdură rostogoMudu-**Sfr**in bluza! pătată de unsoare, în dreptul sânilor.

' *Ce* te boceşti?!.; trebuia să-ți păzeşti capul... cât ceri pe lună?

-- Doisprezece franci. ~ :

— Cât?... Acuş te plesnesc... Doisprezece franci, sa stai toată ziua Ia poartă, cu ochii după i^drale]!.,. săraca de tine... Ce mi-ai adus stârpitura asta?... Ţi-am spus să-mi aduci femee cum se cade... Auziţi, oameni buni, doisprezece franci...

— Parcă o luat... o cerut, n'o luat... are să meargă şi pentru mai puţin... Opt franci nu-ţi ajunge?

— Eu ştiu...

— Iacă nouă franci, şă **nu** fie vorba... Unde ai să mai găseşti aşa un chilipir? Ai mâncare, ai unde să şezi, noaptea te odihneşti:

...Stai o lună şi dacă nu **ţi**-o place... Cu 'deasila nu te ţine nimeni.

— Las*o, madamă, dacă nu vrea...

— Ei» ce zici, rămâi?.- Ieşi afară şi ţe mai gândeşte ori spune duducă-i vorbă bună.

— Rămân... Numai să-mi dai mata şase franci* să-mi scot aşternutul, că am rămas datoare la o femee.

— Parale?... Vrai parale?... Abia te-am văzut in ochi şi vrai parale?... Lipseşti să nu te văd...

— Ce faci?... Iacă o fugit.

— Ducă-se!... Nu vezi ce gânduri are... Eu, Madam Maică, ţi-am spus şi dăunăzi... Vreau femeie curăţică,^tadîrăcă|k^ nu prea tânără, nici bătrână, cu **rostuTei,** săracă toată treaba în casă, să lucreze, să steie cu copiii, să ştie să deschidă **uşa...**

— Am tocmai aşa o fimee, cum îţi trebue dumitale, da cere mult...

— Cât?

— Vre cincisprezece franci...

— Ad'o s'e- vedem.

— Chiar am s'o aduc. Poate iau şi etnr carboavă... Să mă bată Dumnezeu, dacă **n**'am rupt o pereche de ciuboţele...

A adus-o, dar mai bine n'o aducea.

Intr'o zi, cam pe la toaca de seara, Maica s'a prezentat cu acelaş ceremonial, cu aceiaş fărâmiţă de turtă dulce.

— Du-te şi spune la mamaia c'o venit Maica... Iaca şi duduca...

— Sărut mâna.

— Ai adus-o?

— Vrai s*o vezi?

— Zi-i să intre.

— Ei, madam Profira?... strigă Maica scoţând capul pe fereastră. Ia vino*ncoaee.

Pe uşa deschisă intră o femee cu urechile trase de cercei împletiţi, cu broşa smălţuită la gât, cu pălărioara înflorită ţinând cu o mână coada rochiei şi cu cealaltă o umbreluţă învoalala4.Se opri la o distanţă convenabilă şi închinându-se oarecum desamăgită, zise_ cu buzele tivite, rezervată:

— Bonjur!...

Ţaţa Eliza o privia aiurită. Cu gura strâmbată de mânie reţinuta, reuşi, nu ştiu prin ce

minune, Vo" întrebe cu- vocea înnecată tremurând din cap.

— Ce pofteşti D-ta?

— Mi-a zis 'neaei, zise femeea arătând spre Maica, cu vârful umbreluţei, că aveţi nevoie de o fandişan...

— Ce?.„ 6 întreabă ţaţa Eliza, apropiîndu-se albă la faţa» prefăcându-se că n'a înţeles bine.

— Poate aveţi nevoie de o fandi..,

— Ptiul.» baţa-te Dumnezeu, izbucni mamaia, scuipând-o Jntre ochi... şi repeziridu-se profund jignită de îndrăsneală, îi smulse capeiiiţa şi călcând-o în picioare, repeta 'înversunată:

— Slugă cu pălărie.,. Slugă cu pălărie...

Femeia scapă pe poartă cu coada înflăcărată^ după ea. Când m'am întors aoasă. în antreu, în faţa a două ceşti cu cafea neagră, mamaia 'escălea joe IVtalea, trăgând îipiştit^ din ţigară».

Ţi-am spus şi deunăzi... Mie îmi trebuie o femee fără gărgăuni, curăţică, îmbrăcaţi ca...

Varajna scylam de noapte. Prin fereastra deschisă vedeam cuih se pierde luna, albindu-se dispărând ea o pată de cearcL Stelele licărind aprinsa se închideau una câte una. Pe nesimţite, vârfpl ppmîlor răsărea din întuneric- Un ciripit timid, îngânat abia din guşă, pornit din cuiburile de noroi grupate sub straşină, ca bordeele unui cătun sărac, îmi fura inima, lăsându-mă neclintit, fără glas, lipsit de gânduri.

Odată cu soarele ograda se umplea de zgomot. Găinile ieşeau la iveală, cocoşul cânta zurbagiu şi stoluri de vrăbii guralive se pierdeau în cătina înflorită de pe gardul vecinilor.

Inceţ, tiptil, mă duceam la bucătărie sa scol din oghialul desfătat pe Ghgorghiţij, băiatul Ileanei, ţigănuş de seama mea, cu ochii mari, cu păr de aur» tovarăş credincios de jocuri, cu care împărţeam bunătăţile ascunse dela masă şr palmele ţaţei Eliza ce ne cădeau pe cap din belşug.

In curând, nu ne mai ajungea curtea, pe care o cutreeram gonind caii împărăteşti cu bici împletit în patru.

Când soarele era de trei suliţi, apărea mamaia, proaspăt sprâncenată, oprindu-se pe scară în fustă crocmolită sa cureţe oleandrii de florile uscate. Dela bucătărie, se auzeau tacturi meşteşugite din cuţit şi satâr, mânuite de Ion bucătarul, care toca pârjoalepe fund de stejar.

Pe dinaintea casei, gata de şcoală^Jl^nţuca^ pieptănată frumos, se plimba silitoare, învăţând pe de rost ridicând şi scoborând glasul în cadenţă, poezia de examen:

Plânge şi suspinS tânăra Domniţa ,
Rumenă, suavă ca o garofiţ^

Uneori, o aşteptam să iasă dela şcoală şi împreună* venind spre casă, furam câte-o oala

cu flori de pe la ferestrele deschise şi fugind înspăimântaţi, dc zgomotul paşilor noştri, pe trotuar, o dădeam peşcheş taţii Eliza, care ne săruta dojenindu-ne: „De asta mai am... Daca vă vide cineva".

In tovărăşia lui Gheorghiţă înălţăm smeuraşe^cu care alergam până în mijlocul târgului sau aşezaţi cuminţi la umbra socului, suflam baloane în cîăbuc de săpun luat din balie... Cine nu-şi aminteşte de timpul senin al copilăriei sale, văzând globurile străvezii, ce cresc, se umflă, tremură uşor în vârful paiului, închizând în ele toate culorile curcubeului şi plesnesc deodată, se fac puzderie, ca iluziile în care punem atâtea speranţei

Cât era ziua de mare târâm după noi cutii pline de nisip, alergam prin ploaie să trimitem corăbioare în pârâiaşele dela marginea trotoarelor sau rămâneam; cu faţa în sus în iarbă, urmărind jocul rândunelelor sau lupta norilor cu chipuri de smei, ce se rostogoleau fantastic în împărăţia cerului. Şi deodată năvăleam spre poartă, cri ochii strălucitori de poftă. De departe sd au#ea strigătul atât de cunoscut: Mure de dulceaţă, mure!... Mure, cucoana".

Ne întoarcem escortând triumfători o tigancă arsă de soare, cu sânii sbârciţi, cu luleaua stinsă, care descărcând trei rânduri de desagi, se aşeza trudită cerând cu ochii întunecaţi, misterioasă ca o vrăjitoare:

— Dă şi babei o leacă de apă...

— Cura dai murele?

— Trei pitaci cofăelu.» Ori niscai vechituri să îmbrac copiii. O fustişoara, o cămăşuţă, o pereche de pantalonaşi.

— Ce-mi dai pe rochia asta?

=— O cofiţă să-ţi dea baba.

— Numai una ?

— Şi-ţi dă baba cu ghiocul..,.

— Dă-mi întâiu.

— Pune gologanul să descânte baba, că eşti născută la zi mare.

...Parte si, noroc ai, amu s'o pornit cu ură împotriva dumitale o femee subţirică, înaltă, sprâncenată... Aşa e?». Scoate gologanu...

— Spune tot

— Tot spune baba«. Adă gologanu...

— Nu spune întâiu, * ^

— Să nu mă minţi, mâncate-aş... Da dtipă ce mănânci, îţi vine aşa o greutate, o ameţeala, ' o picoteală,^) miroţeala.^Aşa e, fă, cocoană?... Spune, nu-ţi îiie ruşine... Că eu văd un bărbat spătos, flocos, în partea dumitale, aşa e?.*.

Ţiganca pleacă lătrată de câini de care se apără liniştită, cu un arac noduros, purtat pe la spate, ca o coadă de cal, iar noi, adunaţi în jurul taţii Eliza, după ce-şi căutase norocul, înarmaţi cu spelce desdoite, alegeam boabe negre, întregi, lucioase ce sângerau ca nişte ochi de drac, bune pentru dulceaţă, întrebând îatr'una; •<\-

„Asta-i bună» mamaie?“

Şi când întorcea capul, o băgăm în gură.

Fără să ştiu de când, venea din an în Paşti, să se odihnească două, trei zile Ia noi, un moşneag cu barba încâlcită, cu plete argintate şi opinci mari- Moş Simion se mulţumea cu o coajă de pâine, dormea, după ce se închina cuvios, pe un aşternut de pelin, purta cămaşă de cânepă, strânsă într'un chimir, lat ca o scoarţă de tei, de care atârnau, legate de o nueluşă lustruită, şurupelniţe, sule şi trei rânduri de cuţitaşe. Cad moş Simion ştia de toate: dregea papuci, lua sânge la cai, făcea fluieraşe pentru copii şi cavale, îngăuriţe cu fierul roş, din care ^ cânta, cu măestrie, cântece de alean, cu ison ţinut din coşul pieptului. Dar mai presus de toate, moş Simion spunea poveşti ca nimeni altul, imitând de o potrivă glasul piţigăiat al femeilor şi vocile îngroşate ale voinicilor. El mi-a recomandat smeii ce zburau vâjâind, în stare să arunce, din văzduh, buzduganul provocator, care nimerea în poarta împăratului, din poartă sărea pe masă, de pe masă în cui, în semn de stăpânire. Prin el am făcut cunoştinţă cu caii năsdrăvani ce vorbeau ca omul, am auzit de băţul fermecat care te făcea nevăzut, el în fine, mi-a descris pentru întâia oară pe Aghiuţă meşterul cel mare, de care, drept să vă spun, îmi este frică şi astăzi, când trec noapte prin locuri pustii, înainte de cântatul cocoşilor, dacă nu sunt însoţit de o femee care a tu-

Surat două rânduri de copii. Căci după-părerea lui, numai babele viu de hac lui Aghiuţă. Moşneagul nu se lasă rugat multă vreme.

— Spune, moşule, o poveste*

— Vă spune moşu, da nu amu, mai târziu, când s'or trezi îngerii.

Ne strângeam pe iarbă, slugi şi copii, copii cu capul în poala slugilor, cu câinii favoriţi între noi. Şi cum se iveau stelele moşneagul j începea să povestească.

! A fost odată, ca niciodată, că de n'ar hi fost ! nu s*ar povesti.

A fost odată, o babă, ră, galbenă ca gălbânarea şi uscată ca scândura patului... Oamenii îi ziceau Mătrăgună şi când o videau copchiii fugeaxi, de-şi scoteau ochii. Dar cât o hi omul de rău, tot are ceva bun lăsat se vede dela Dumnezeu. Baba Mătrăguna era curată de nu se mai afla şi harnică de n'o întrecea nimeni.

Dar ce folos, dac'ave o fată, pe care o chema Măriuca, şi nu semăna cu ea nicicacum. $hd£ cât era ziulica de mare». Se ţinea baba de capul et, da digiaba... Nu-i place şi pace. Da nici Mătrăguna nu se da bătută. „Să ştiu ghini că te omor şi nu te las...... Decât să trăieşti aşa, mai ghini să te iâ dracu.....**

— Dormi conaşule? mă întreba moş Simion.

— Nu dorm.

— Atunci stai, să-mi aprind luleaua, că po* vefetea-j lungă.» Unde am rămas?

Când î-6 zis baba s'q ia drăcii.

— Aşa.,, aşa.- Ei, n'apucă să mântue vorba şi un tânăr nalt spân, bine făcut, ieşi ca din pământ şi ceru fata. Mătrăguna se suci se învârti, da n'avu încotro. Peţitorul era îmbrăcat ghini şi voinic cum nu se mai află- Făcu nuntă cu sarmale, cu plăcinte, cu vin roşu, cu lăutari, cum se face Ia nuntă. Da digeaba, că oameniK nu petreceau din toata inima, nu se îmbătqu nicicacum, se uitau chiorâş la mâinile lui cu • degete subţiri, păroase, încărcate cu inele de~ţi luau ochii. Baba intra la bănuială. Văzuse ceva ce nu-i place. Când ginerile se aplecase să-i sărute mâna» ave două cornițe ca de ied şi se gândâ cu inima friptă. Araca'n di mini.» Nu cumva m*o hî pedepsit pi mini Dumnezeu, că am ^rflfiWt- ftftpchila— Şi nici una, nici două, cheamă fata ţi îî zise între patru ochi: „Când îi aşterne, să închizi ghinişor uşile şi ferestrele, să astupi toate bortele şi sâ Iaşi numai borla cheii slobodă-.. Şi când o veni el să se culce, sa iei crenguţa de busuioc dela icoană şi să-1 baţi cu ochii închîşi, sa dai unde-i nimeri, pân'ţi'pi zice eu destul**.

y Mărîlica tt^mUrâ;.de frica şi făcu aşa cum o 'învăţasema~sa,,AgMuţăy.c& el era n*ar mai hi fost, cum vă?u busuibcyl în mâinile fetei, vru ^i&^iaiia" da," h'âvfe "pe-, itede^/Să -nvârte, ca un *f%ţa&Tc^^m^pce^^Usub^ndu-se* **cât un fir,** v, **lr-eçi? |irîa Jwrt^ cţreii^..** Dă **aci** îl **aştepta baba** *tf***Mâlrăguâa,.care mai priceputâ decât** Aghiuţă, (; :g.y.7, ***tichi*** un**fipia fcortă şi** curo intră Aghiuţăfe^**ip»** -4}

puse dopul **şi!** Înfundă **ghini, ghini** să **nu** mai iasă.

— Dormi conaşule?,..

— Nu dorm.

Sar n'uş putea spune ce s*a mai întâmplat. Sfârşitul povestii l-am auzit ca prin vis: voinic.» cal înaripat... Măriuta... nuntă împărătească...

Spre deosebire de moş Simion, la noi în casă venea foarte des un dQinn palid, cu părul negru, cu nas drept, cu barbeţi lungf **şi** se aşeza la masa lângă ţaţa Eliza. Ne servea pe fiecare, vorbea într'una, mânca mult **şi** când bea vin, nodul gâtului i se ridica şi scobora în scobitura gulerului larg, ca o jucărica pe sârmă.

După masă, ieşam cu toţii sa stăm pe scara antreuluî cu uşile deschise. Curtea era scăldată de lumină sau era întuneric beznă şi stele. Ni se împărţeau prune, păpuşoiu fiert sau felii de harbuz, pe când el cânta dând ochii peste ciap, tremurând piciorul, înlocuind vorbele pe care nu le ştia cu onomatopeie invariabile:

Cu haina cernită, în veci eu voi fi

Purta nasturi de toargean la cămaser pgn- ^ taîoni de ^şmir* ***Aţ^aSi^fŞ}--*** ofta: ***y** j* tr'iina. Nu-Jni anabifesfe'cum îl chema. ***K^n^:'^*** *em,f«ra sa înţeleg, c^ă £u«ese irădat de o flJtfj&^T ***î^jkţjjite ţ^xif^^^^yaa^^'-^i*** iâ de £ ***''*j$j!fk.*** Jaţ j a E l i i a U 'vorbea jţa-goapUL U '<,/.'

Noi stam nemişcaţi. Dădaca îi prezenta, lui întâiu, tava cu dulceţi şi el o îndrepta, cu unghia dela degetul mic spre cucoane, trecându-şi mâna prin par, cu ochii la servitoare, care întorcea capul, ruşinată cum se cuvenea.

Ne mai ştiind cum să întreţină conversaţia ţaţa Eliza întreba fetele pe rând:

— Ceai să te faci când îi fi mare?

— Profesoară, răspundea serios Olimpia.

— Bravo! Să-ţi ajute Dumnezeu. Da tu, Felicie?

— Eu vreau să mă mărit.

—Mai bine îţi muşcai limba... Asta nu se spune când sunt de faţă cavaleri... Da mata, dudue, mâncajte-ar mama... vino în braţe Ia mine... '

— Ei lasă, mamaie.

— Ia spune.

— Nu ştiu.

— Ce ţi-ar place?

— Profesoară.

— Bate-te peste gură... Să nu te mai auz vorbind aşa... De asta te cresc eu? Să ajungi profesoară? Tu eşti fata Iui Aga Tomşa...

Ai sa te măriţi cu un tânăr bogat, doftor, moşier, franţuzit, nemţit, să te poarte în lume, să te ducă Ia baluri şi când îi eşi dela teatru să strige feciorul din capul scării. „Trăsura lui Madam Bibescu!**

Biata dudue L.şămăna ţaţei Eliza, avea ochii negri şi gură mare. Nu s'a măritat cu Bibescu.

Nu s'a măritat de loc. La bătrâneţe, după ce fusese cuminte toată viaţa, a ajuns, cum dorise şi cum sunt sigur nu credea să ajungă, profesoară de pian prin casele care o cunoşteau.

Nu ştiu când plecă musafirul, pentru că îndată ce servitoarea aducea cafeaua din bucătăria din fundul curţii târându-se ca o insectă schilodită de teamă să n'o verse, noi copiii eram trimişi la culcare.

Cu capul pe perină, între vis şi viaţă, auzeam pe fereastra deschisă, din ce în ce mai slab, refrenul omului pe care îl trădase fata cu zestre mare.

Ta-ra-ra-ra-a, ta-ra-ra-ri...

Copiii ca şi câinii au pentru unii oameni o duşmănie neexplicabilă. Nu-l puteam suferi. Toate încercările lui de a mă sălta pe genuchi îl oboseau şi-i strâmbau cravata în zadar. Tremuram de silă când, chemat să spun, frumos, bonsoir, mă strângea să ţip de durere cu degetele lui ciolănoase.

Cu toate acestea lui^Vujuţl— mi-am adus deodată aminte numele lui — îi datoresc cea maisfântă emoţie din câte am încercat.

Intr'o zi de vară, o trăsura se opri la scara ântreului, cu un cal năduşit, ce-i tremurau picioarele.

Din birjă, se arătară pantalonii de caşmir şi-cu ei Vuluţă, care strângea la piept **o** pereche

de hulubei, unul alb pătat cu roş un caljerg, celălalt, vânăt cu ape verzi de curcubeuTliP tindeam mâinile cu ochi aprinşi, înălţat pe vârful picioarelor,să apuc hulubaşii, pe care-i ţinea sus, deasupra capului.

— Sărută-mă şi zi mersi. ţ

— L-am sărutat repede, cu ochii închişi, în neştire.

— Nu aşa... Dă-mjj3jft|rîţ^fl ţaLJrgng^^

Vrând, nevrând am îndurat osânda şi apucându-1 cu degetele de barbeţi, I-am sărutat cutremurându-mă, în gura ce mirosea a tutun.

Am plecat strângând hulubii, apărându-mă cu picioarele de bombonică, de Calicul şi de Hectoraş, care săreau să-i apuce, lătrând în jurul meu.

I-am închis în fereastră, le-am dat apă, pe care au murdărit-o numaidecât, boabe pe care nu le băgau în seamă şi nu înţelegeam, mut de durere, de ce se temeau, când eram gata să mor, numai să-i văd mâncând. Am adormit lângă ei. Nu ştiu când m'a dezbrăcat dă* daca. Dimineaţa m'am apucat de lucru. Nu fu-"'--"teteih'^nieiodat&'^taf'cle ocupat. încurajat de pifvirîleiaţ^î'^Uz^^j&câ^t^^dc darul ce prj-

Ijjmle a$use de • • ;|

^âicarL^j^Q^ cuiHfe de prin pereţii

j cu ^e^ieie .sârfgerân^ ;am fiaqui o hulubi

Rătăceam, neştiind unde s'o agăţ, tremurând de frica pisicilor, oprindu-mă în loc, trăgând cu urechea, râzând mândru de bucurie, când începeau să gurue. In cele din urmă, am atârnat-o, suit pe scara sub straşina grajdului, pe care nu mă urcasem niciodată şi de unde vedeam tot ce se petrece în ograda vecinilor.

Dar nu i-am ţinut mult. Umblând mereu la ei, pe unul l-am scăpat. L-am urmărit cu pălăria în mâini, chemându-l galeş: gali... gali... gali... gali...

Dar în zadar. S'a aşezat întâiu pe colţul casei, s'a mutat pe hogeac şi, uitându-se multă vreme împrejur, a zburat, bătând din aripi, dispărând peste acoperişuri, în zare.

Pc celălalt l-am dus în odaie şi întorcându-mă sa ian căpăcelul cu apă, în lipsa mea, care n'a durat o clipă, j-a mâncat motanul.

Când m'am întors, îl ronţăia mârâind, ascuns sub pat, cu pene, cu inima mea cu tot. L-am bătut cu vătraiul, dar degeaba.

— Ce-l mai bati, nătărăule, mi-a strigat mamaia, jignită că n'am fost destoinic să păstrez cadoul $i» Vuluţă; Mişcă-te şi te culeă.

...Am plâns mult. Dar există, nu încape îndoială, un Dumnezeu pentru copii. In speranţă că poate s*p înapoia îiulţtfljui ce4 scăriaşem, ţ ^ j nrcam, in fiecare zi, pe Âconerămânfeul -gra|™;• •% Viului unde rămâneam dus p^i^duî^-iiM^iţŞsţ^

Intr'o zi, pe când mă scoboram, oftând desamăgit, un scâncet slab, venea» nu ştiu de unde. Sărind treptele, încordând auzul» m'am simţit tras de colţunul lăsat în jos, ca de obiceiu.

Intorcându-ma, cu un ţipat de bucurie am prins, gata să dispară sub grajd, cel mai drăgălaş căţeluş de pe lume, Jrâiatul Bomjtorucăi, care fătase, cum am auzit în urmă, patru căţei în ascuns. Ca de obiceiu, Ileana, i-a aruncat la gunoi, oprind numai unul, de teamă să nu turbeze Bombonica.

M'am depărtat cu el în braţe şi nu ne-ara despărţit, culcându-ne împreuna, împărţind mâncarea, purecii şi bătaia, din cauza că nu eram prea bine crescuţi, nici unul.

Zilele se scurtau. In casă era frig. Lampa aprinsă devreme strălucea în perete, însufleţindu-se treptat, ca un răsărit de soare.

Copii şi slugi, noi sătui de joacă, ele istovite de muncă pieurşm de somn, destrămând petece de olandă, să facem scamă, strânşi în jurul taţii Eliza, care, suită în vârful patului, cânta despletită, cu lacrimi ce curgeau şiroaie:

Cu haina cernită, în veci eu voi fi
Ta-ra-ra-ra-a...

Pe Vuluţă nu l-am mai văzut

In MialdoTO^ama^greâ şi lungă. După trecerea sărbătonl^^ aşteaptă cu răbdare» primăvara- Lenţuca era acum internă.\

Rămăsesem singur. N'aveam cu cine mă juca» pe Gheorghiţă nul lăsa să intre în casă fiindcă era ţigan, iar eu n'aveam să mă duc la bucătărie, fiindcă eram boier. Ion — care atât aştepta — avea ordin să-mi lege pămătuful de gât, când m'o prinde pe acolo.

După prânz, ţaţele se culcau. Ca să mă potolească, maica Leonora mă punea să-i caut în cap până când adormea pe genunchii mei. Curând îmi amorţeau genunchii. Simţeam nevoie să mă mişc şi nu îndrăsneam. Strângeam binişor un picior, aşteptând îngrijorat să mă strecor şi încremeneam chinuit de remuşcare.

— Tţ, tţ» tţ, tţ, tţ, ai inci ori te mănîncă spinarea...

— Vreau să mă duc olecuţă afară.

— Hai, ieşi»... cară-te,,. Să nu te văd... Băietul ăsta trebuie dat la şcoală... Nu poate nimeni să se odihnească de răul lui.

— Soarta mea fusese pecetluită. Novleanu ***cel mare,*** — erau doi fraţi — directorul Institutului Academic, care le sfătui, anul fiind deja început, să învăţ să citesc, în casă, recomandându-le un pedagog d. L... băiat sărac, cârn, cu ochelari şi sever.

Lucru hotărât, treaba a mers repede. Mi-au cumpărat abecedar cu scoarţe albastre, placă, condei de piatră şi chiar din seara aceia am început să silabisesc, încet, ajutat de maica Leonora: u-n, un... c-a-l, cal... p-o-d, pod... Şi când mai târziu am repetat dintr'o dată; „un

cal pe pod", maica Leonora m'a sărutat înnăbuşindu-mă, prczicându-mi un viitor strălucit:

— Are minte bună, nu-i prost... Olecuță dac'ar fi mai cuminte...

Intre timp, fratele cel mareCoco, după a serie de nebunii, deocheate, se angaja volun^tar în Regimentul 7 Călăraşi fără a mai încerca să isprăvească Liceul. Moş Nicu, ursuz de obiceiu, era încântat. Scăpase de cheltuielile şcoalei şi se lăuda în gura mare, s'audă vrăjmaşul, răzeşul cu care se judecă la Huşi pentru un petec de pământ, că va trimite Yohntirul să-i bage şapte plumghi de carabină în burtă. Eu, de când se angajaze Coco, n'aveam astâmpăr. Când prin favoare specială, acordată de vagniştri, băetilor de familie, care-şi tocau averea» venea călare să se odihnească; uneori, după prânz, îi vacsuiam cişmele, cărora nu le dădeam de fund şi-mi uscau scuipatul, mă țineam cu ligheanul de apă după cal, îi smulgeam iarba din grădină. De aci până Ia încălecat nu era decât un pas, pe care l-am făcut repede urcându-mă de pe scaun, fudu-Undu-mă» întăi prin fața slugilor, apoi pe ***la*** porțile megieşilor şi prinzând curaj am plecat, pe stradă, să ma arăt lumii şi lui Moş Nicu.

Calul n'avea zăbala în gură, picioarele mierau băgate în trăgători, pentrueă nu i\junr geam la scări şi mă încălțasem, în graba, pe piciorul gol, cu ghetele Lentei,, ale mele fiind date la dres.

Era cald. Când am intrat, trap, trap, trăpuşor bleg, pe din dos la moş Nicu, Catinca, fenice Ia toate —Moş Nicu era holtei—, porni repede să-i ducă vestea. Nu trecu mult şi moş Nicu, apărând în cămaşă de noapte, cântărindu-mă din ochi, mă apostrofă batjocoritor, turbat de indignare.

— Phii! Bătu-te-ar Dumnezeu şi Maica Domnului, cu ciuboțele de fată umbli tu!

Am plecat cu Iacrămile în ochi, acasă.

Coco îngrijat că nu-şi găsea calul, m'a zgâlțâit de urechi până m'a ameţit

Aşa am început cariera iflea dejnuş(;hqtar.-.

Şimțulj^

Felicîa, Deşteaptă, frumuşică, avea un remarcabil talent la pian,. Adusă în salon să încânte pe primul aspirant Ia mâna ei, flăcău tomnatic dar persoană cu greutate în ambele sensuri, Felicia se aşează, sprințară, dinaintea pianului cu coadă şi porni să cânte cu o voce ascuțită, ştrengară, inimitabil, un cuplet dintr*o vestită operetă franceză:

„Tu-n'est pas beau, tu n'esf pas riche"
Tu.raanqut^parf^dessus Ie march£ d'esprit"

datorez Olimpiei.

Olimpia era o faljLpu ochii cenuşii, **cu** alunița în frunte şi serioasă. Citea, vara, izolată în zgomotul infernal ce*l făceau opt copii în jurul ei. Citea în salon, **citea** plimbîndu**-se în***

cetişor, prin ogradă, plină de românită. Era eleva preferată a profesorilor şi lucru rar pe atunci, hotărîtă să ia bacalaureatul. Era, cu deosebire, amorezată de filozofia lui Vasije. ^Conlg^xare, auzind de ea, manifestase dorința de a o cunoaşte. Rude bine-voitoare, puseseră chiar la cale, în secret, o întâlnire nevinovată, care urma să aibă loc în casa lui Filipescu, vestit boer din Iaşi, cu a cărui fată, Olimpia se potrivea de minune şi se împrieteniseră în pension.

Prin favoarea specială, mă luă şi pe mine ca să nu se ducă singură, căci familiile nu erau în vizită.

Aşteptam, gătit în haine de sărbătoare, uns cu pomadă de dafin, nerăbdător, ca Olimpia, aşezată dinaintea toaletei, să-şi încârlionțeze părul. Pe atuna^e^mxUlbȚeton. Dar pe când Frantz, coaforul, adunase într'o şuviță tot părul din frunte şi se pregătea să-1 prindă cu fierul, nu ştiu prin ce aberație, se apropie vicleană Felicia şi cu'n gest, furişat de nebun îi reteză, din rădăcină bretonul, cu foarfecile, lăsând pe Olimpia aproape leşinată, scăldată 'n lâcrămi.

Am plâns şi eu; plângeam râzând. La masă, n'am mâncat niciunul. A trecut timp până să-i crească" părul. Noroc că ne aflam în vacanța cea mare. întrevederea n'a mai avut loc,***j£âz.*** sile._Conia-a--plecatmai târziu din_Ia^l. Olimpia era neconsolată. Nu mâ despărțeam de ea. In

fundul gradinei, plină cu păpuşoiu de aur vechi, stând pe iarbă alături de ea, sub socul ce ne presăra cu flori gălbui, îmi citea, ca sâ mă mângâie, pagini minunate dijL^riexUeJLui Nicu Ganea.

In casa noastră, la zile mari, venea popa care ne minuna citind pe o carte groasă, litere ncniai văzute, colorate, ce ne păreau jucării. In salon, în duşumeaua căruia se oglindeau scaunele ca plopii în unda lacului, cucoane încorsetate vorbeau între ele, aşezate în cerc, despre gospodărie şi copii. Uneori, câte una mai tânără, stând dreapta în mijlocul camerei, strângând; ța mâini un sui de note, cânta pe de rost, sentmtentaj.ta ***Berceuse,*** celebra romanță de pe atunci: -

Dormez, dormencz, ma be-e-e-ell&..

Se serveau dulcețuri aduse pe tăvi de argint, de femei desculțe. Gazda indica musafirilor* cu voce amabilă şi cu evaritaliul, felul tratațiilor: ..Perje si Nure", în timp ce servitoarea îmbrobonită de năduşeaiâ ploconită ca o martiră, ținea tava grea de metal prețios, pe care se rânduiau simetric, paharele de cristal, lingurițele şi chiselele. Noi copiii, aduşi în salon **cu** deasila, sărutam mâna la cucoane şi după multe marafeturi, recitam, cu obrajii do-

gorîțî de ruşine, poezioare franțuzeşti în fața musafirilor ce se minunau cu amabilitate,

' l?.eatunei, viața şe scurgea liniştită. Cărți nu erau. Din când în.când Maaica Leonora citea greu, cu voce tare: „Curierul lui Balassan".

Țața Eliza nu citea nimic» Factorii poştali aveau de lucru numai de Paşti, de Anul Nou» când curgeau cărțile de vizită. Logoditele, nunțile, botezurile, şcoala, epoca murăturilor şi a bulionului, bolile copiilor, hotărau ră^_ St^jpun^yieței. -

La Sărbători mari, se făceați vizite în rochii de mătase^şi haine negre, în trăsuri, angajate cu câteva zile înainte. De Şf, Nicolae, Gheorghe sau Dumitru» de sărbătorile Paştelui, ale Crăciunului, birturile erau pustii. Orice familie ffvea doi, trei holtei invitați la masă. Ca prin yls mi-aduc aminte de! jocurile noastre:

Tous ejt roițd, - ,
Faftons la rivgcânce ^
pansez eu c&dence
Dansez, dânsei!
Embrassez qui vous voutcz

Fetițe cu părul pe spate, băeți tunşi chilug, ne învârteam cântând, cuminți, sub ochii unei guvestaa^rite, venită cu unul din noi, care bătea tactul din palme, răsărită ca o cucută, în mijlocul celor fără dinți. >

Alteori, luam hume de flori şoptite la ureche, alegând pe cele care hi se păreau mai prețioase: camelie, miosotis, rezeda şi dam gajuri, sub ochii bătrânilor, onorați că vorbim franțuzeşte.

0, Doamnei Unde sunt bătrânii curat în> brăcațiien^**cgja** vorbă. Bătrânii de altă dată, cu guler"de^^^iSuişete largi, purtând inel cu pecete, mustăți stufoase, îngălbenite de țigara sucită pe geauchi, pusăîntr'un țigaret serios, de chihiibar.

Unde^j^Joainna ce trecea la Copou, aşezată pe un cal alb, zâna din poveşti, care, galopând, dispărea ca im meteor, dreaptă, îh rochie lungă de catifea yerde^ cu jphen» cu cravaşa* cu voal gri ceflutura îh urma ei, ca un semn prietenos de adio. Trăişd în țara îmbelşugată, trezite târziu Ia plăcerile vie^noi generațiile.-vecni, păstrând îh minte imagini simple, suferim de nostalgia trecutului, ca recrutul desrădăcinat din satul lui, cel mai frumos din lume. Legănați de basmele, cu care ne adormeau dădacele, suntem însă orbiți dc haina împărătesei croită dih pânză cerului, cu soarele în piept şi — nu râdeți — cu luna'n spate, căci peatunci* oamenii curați la suflet nu vorbeau cu înțelesuri deruşine. Oameniiînu- erau;, grăbițisa trăiască. Nu se plictiseau, pentrucă nu aveau gânduri năsdrăvane. Nu întorceau • satisfacția celor de azi, foile din" calendar, bucuroşi c'a mai trecut o zi, ca să se apropie, bunăoară schimbarea guvernului, — schimba-

rea domnilor era socotită, bucuria nebunilor — saiț tragerea loteriei, cu speranța, că-şi vor satisface pofte nemăsurate.JFlmd^ajnem^ eraJo^jasntxajQll, Isi avea fiecare rostul lui. Căsuță cu nuc la poartaTin^sănidestulată, culcuş binecuvântat de Dumnezeu. Oamenii se sculau la răsăritursoarelui şi se culcau odată cu găinile. Bărbații puriaujgheţe JjcârJ, femeile lăsau fetelor moştenire rochii de mătase vişinie, cu care se duceau în decursul vieții lor la nunți şi botezuri.

Nu sunt supărat, ca unul care a isprăvit mălaiul şi se uită cu ochi răi la ceilalți. Slavă Domnului, am trăit destul. Cum, n'are importanță. Tânăr, n'ai pretenții, şi dacă ai îmbătrânit ce ți-ar folosi regretul. Vreau să amintesc numai că, dacă în trecut, bătrânii erau voioşi, porniți pe glume, e că avea cine să-i asculte. Azi, cui să povestească. Tineretul îl priveşte cu milă, dacănu eu dispreț, pe care abia le moderează. Ce sS facă, sărmanii! Trăiesc plictisindu-se între ei, -aşteptând moartea.

£a coana preoteasa, nevasta lui popa Grecu, veiiea altă cucoană preoteasă, bătrână ca şi ea, dar văduvă.

— Ai Venit? Şezi?

— Şî, fericit că, se văd, se încălzeau în pridvor la soare, numai schimbau nici o vorbă. Ce aveau să^şi mai spună?... Avuseseră aceiaşi viața. Se înțelegeau din instinct. Se simțeau

1

111

'6,

v 1l;

• -. *

bine stând una lârigă alta, ca animalele care au fost înhămate multă vreme înpreună. Muriseră săracile. Avuseseră fiecare o spuză de copii. Când ofta coana lui popa Grecu, răspundea preoteasa văduvă, şi, — vă rog să nu rîdeți, Vam spus oă erau bătrîne — când răsufla una, răspundea timid, cu oarecare întârziere, dar cu fidelitate, cealaltă.

Pela scăpătatul soarelui se depărtau cum trăiseră, fără ceremonie.

Mă duc...

Mai vino.

Nn mai sunt bătrînî. înțeleg ce aveți să-mi spuneti: copiii noştri au să zică aceleaşi lucruri când vor fi ca noi. Ştiu, vor mai fi bătrâni, bătrânii timpului lor. Ai noştri, cei pe care i-am pierdut, erau din acei care se însurau săraci, plăteau logodnicei rochia de mireasă din economiile primei lor juneţe şi plecau, lăsând în urma lor ce agonisiseră cu cinste, cu chiverniseală şi trudă; care o căsuță, care o viişoară, copiilor, nepoților şi strănepoților, crescuți în frica lui Dumnezeu. Credeau, sărmanii, că a fi curajos înseamnă să munceşti, să-ți faci rândul de cetățean, de soț, de părinte.

— E călduț, senin, e primăvară! Albinele desmorțite cântau imnuri nupțiale, învârtindu-se, amețite de mirosul florilor, pe sub pomii gătiți de nuntă mare. Pe straşina, două rândunele se sfătuiesc unde să-şi ascundă fericirea. în zare, Ticăul se ridică pe coastă ca un

teatru de păpuşi, cu căsuţe.inici, albe, proaspăt văruite, încondeiate cu brâie vărgate, rîzând soarelui cu uşile deschise, pe care intră şi ies gospodinele harnice. . •:

— In bătătura crîşmeî, meşteri, mahalagii, ridică chibzuiţi şicu mişcări domoale, fiireue cioplite din bardă, pe care avea să se învârtă scrânciobul. ,

— La biserică la Sf. Haralamb, dascălul • toacă meşteşugit, împrăştiind evlavie, iar peşte , drum de casa noastră, „Şchiopul", ţigan cu părul veşnic încâlcit, spoitor vestit dinSărărie, pe care pu-1 uită nimeni în ziua morţilor, când se fanpart străchini,, lumânărele şi cofiţe în tot laşul, freaoă harnic căldări de aramă, sugâhd dintr'o mieii, ce forfoteşte ea o cratijâ plină.

— La noi se scuturase toată săptămâna. S'âu descleiat ferestrele,' lipite dela Sf. Dumitru, cu pap şi cu hârtie de gazetă, s'aumătuifat pereţii cu peria, 3^fot;ca'til&^ jos, s'au albitmeşele frecate cu nisip, in fine s'a înveselit bucătăria, caşâ cu chenare smeln\ Aşteptam/Pas- . ţelei vestit de liliacul înflorit de-a-lungul gardului de rândunele, care ciripeau înşiruite, perechi, perechi, pe straşina.

— Noi copiii, sâtui de joacă, atraşi de miros, ne-am strecurat tiptil *in* Bucătărie şi stăm ca •' sfinţii, de trie» iră nu ne dea săfară, privind nv? teresaţi si lacomi, cuin se fac cozonacii.

— Ion bucătarul, legat la cap cu un testemel curat,, frământă, cu mânecile sumecate, cu

::|,

pumnii închişi, aluatul din covată, străjuit de maica Leonqra-, care-i picură în răstimpuri, unt topit dintr'o cănită, îl şterge de năduşală sau îl ceartă oţărîtă ca un copil de lapte, că ţiganul îşi scarpină. cotul cU mâna plină de aluat. Ţaţa Eliza sorbind ultima picătură de cafea neagră, întoarce- ceşcuţa cu gura în jos, o pune binişor pe brâul cuptorului şi,ridicându-se harnică, dă la o parte şalurile, care acopereau întâiul rând de aluat, pus demult la dospeală, în fundul patului făcut dintr'o uşă. Cu mâini albe împleteşte, pe masa presărată ^de masa .presărată de făină, cozonacii pe care îi aşează cu băgare de seamă în oale de toţ felul ce aşteptau unse, înşirate dinaintea ei.

Dintr'o farfurie crăpată la care ne uităm cu jind, alege migdalecurăţate, îngăroenite ca nişte clape vechi, le înfige în aluatulde aur palsi ţinând oalele în sus, cu gravitatea preotului care poartă sfintele daruri, uitându-ac unde calcă, blesteinând mâţa care nuona^ ne lângă ea, le sue pe cuptor^ acoperite cu şaluri" groase puse neste meleisteig. xa să nu atingă aluatul.

Ileana, dogorâtă de văpae, cu un ochiu pătat de albeaţă potolea cuptorul trăgând afară jarul, răcorind pietrele cu praftprlţa de cârpe ude puse îh, vârful cociorvei încercând arşiţa cu mălai ce ardea scânteind umplând bucătăria fum, de miros de porumb IcopVce ne deschidea o poftă de mâncare iiebună.

Prefăcându-se că riu ne bagă în seamă, numărându-ne din ochi, pe deasupra, maica Leonora rade covată cu îngrijire, împleteşte câțiva cozonăcci, îi presară cu migdale ce nu mai erau bune pentrucă nu eşiseră întregi, şi-i pune în forme de tinichia, mici, cu marginile cutate- Să fiți cuminți, să nu care cumva să umblați pe uşe, să răciți cozonacii, că -nu vă dau la nieiunul...

Ați înțeles?... Lenta unde-e?...

— Mamaie, strigă sora cea mică, năvălind de afară îmbujorată de indignare, speriată, ridicandu-şi ciorapul. Vin repede mamae, spune ea fără suflet. Cocosul vra să omoară o găină...

Ptiu!... zice~maîca Leonora râzând, scuipând să nu se deoache.

— Zău, maică, a apucat-o de cap...

— £as'că âre să-l bată mama... Voi ce râdeți? Eşiți afară măgarilor... Mai puneți mâna pe carte... Nu poate omul să răsufle de răul vostru. «"

Am eşit ruşinați ghiontindu-ne, zoriți dela spate şi fără să fi înțeles dece, farmecul se rupsese. ,

Pioase câteva zile în şir. Se lumina de ziuă, . Găinile nedumerite, eşau câte una, se scuturau şi porneau grăbite după mâncare. Rațele se scăldau cu nesaț in ochiul de baltă ce se întindea înfiorându-se până la poartă. *Vjb,* curcan stingher, se înfoia jucând in loc. Ne-

Tnlarzia destrămandu-se prin crengile in-

mugurite. Peste puțin soarele lumina vâtfal pomilor, casele; se înălța oglindindu-se, prefăcând în mărgele colorate, stropii depe iarba binişor răsărită.

Spre seară, dădaca ne spăla pe rând, injjftlfo . aşezată în mijlocul odăii şi luându-ne in brațe - ca să nu ne murdărim pe picioare, primeniți, cu cămăşi curate, ne aşeza în pat desfăcându-se greu de noi, care aveam chef de bârjoahă.

După ce scoase afară cofele, bglifry ceaunul în care ne adusese apă clocotită, şterse pe jos cu o pânză de sac şi maica Leonora, luând dintre sobă ceainicul astupat cu hârtie, oblojit cu şaluri de lână, ca să se facă „cum trebue" ne dete la fiecare un pahar de ceai în care turnă, cu mâna tremurândă, peste felia de lămâe înstelată ce plutea deasupra, câte-o picătură de rom, „de cel bun". .

Trebuia să ne împărtăşim, să ne spovedim, iar pe urmă, moş Nicu avea să meargă cu noi, să ne cumpere, ca în fiecare an, ghete şi pălărie nouă.

— Căutați, când îți intra în biserică, să fiți cuminți, să faceți cruce, să vă închinați întâi in fața maicii Domnului, apoi înaintea Domnului Hristos, la Sfântul Nicolae, Sfântul Gheorghe şi pe urmă, când v'o chema, treceți şi vă spovedeți frumuşel, dați pifocul, sărutați mâna părintelui, şi spuneți-va păcatele,

lieă, eu am păcate?

— Tu ştii.

— Are maică, zise Lenta vrând să mă necăjească.

— Pa?.,, ce păcate am eu?

— Ai omorât o furnică.

A călcat-o cu piciorul, măicuţă,

— Asta nu-ţ păcat; zise maica Leonora, care nu ştia cum să-şi ferească borcanele de dul-

Ai auzit?

Şi a mai făcui ceva.

Ce-am făcut?

— Ai uitat?...

— Ce-am făcut, spune?

— "Nu ştii, măicuţă, ieri ai eşit la poartă şi trecea^jmjidan cu portocale şi s'o apucat şi s'6 asmuţit câinii şi Calicul l-o muşcat de mână şi i-o rupt pantalonii.

— Dacă l-p muşcat câinele, eu îs vinovat?

Tu l-ai asmuţit,

— Parcă ete am vî-ut muşte... Eu n'am vrut să-I muşte-»/bacă n'am vrut spune şi mata măicuţă, îi păcat?

~ De, cam... Da £jţindca^ra jidan ţi se iartă..

Vezi». Bine-mi -pare— Moare de ciudă-.. Mai zi ceva*

— Nu mă fă, c'acuşi te spira-,

— Spune^ttiă.

„ Vrai?

— Spune, să vedem ce ai să spui-

— Ştii ce-o .făcut, măicuţă?... N'am vrut spun, de fiindcă dumnealui vra s'arăte că nu-i '-pasă, -uite.^e-^'fa^ţ,^'4u&1ii grădină ş*oga-^ sit un ou de picher^ si s'o apucat şi l'o mâncat.

— Aşă^crud?/•

— Crudi

— Când?

— Ieri.

— In Vinerea Mare!... zise maica Leonora cârpindu^nia-la repezeală. Nu ţi-e ruşine, soiu -rău ce eştij... Scoală, dă-te josî... Ieşi afară îri gehuchii-măgaruje!... Cui dracu îî seamănă, nu ştiu,,*

— Iartă-mă.

— Taci... Unde-L varga.

Iartă-mă, ţaţa.

Nu, adă varga.

Am ad[orrmt] târziu, însuspine, cu tfupul ars^ de vargă^ mângâiat % sora^mea, adormită şi ea, cu nasul roş de plâns.

A doua zi, maica Leonora^ m*a dus ţârându-mă de mână, cu noaptea'ncap, la biserică, să mă închin la toate icoanele, după care am bătut zece mătănii, numărate de ea în şoaptă.

Când am isprăvit, potrivindu-mi pălărioara, zise îmbunată:

Ptiu!... Să nu fie de deochi... Ai noroc... lîite c'o răsărit soarele, probă că te-o iertat tjţmnjezeu, — şim'aluat în târg de unde avea să cihnpere ouă şi băcan, sărle roşească. Am

pişcat» spălat în grabă, cu maica Leonora înainte, oprindu-mă» din când în când, să-mi şteargă nasul, cu Ileana desculţa cu panerul după noi. Când am ajuns în târg, m'am zăpăcit de atâta forfoteală.

Maica Leonora, mă târască pe im viţel ce ; nu se lasă dus la ta&toare- Mergeam cu capul înapoi: Nu-mi puteam lua ochii dela tarabele încărcate. Mă împiedicam la fiecare pas şi mă minunam de tot ce vedeam: carne grasă, atârnată în cârlige, movile de cartofi, snopuri de praz, grămezi de fasole alba, lume împestriţată, strigăte, larmă, calici ce se tărau ca nişte râme» îmbucăţite printre carele desjugate, în* cărcate cu lemne, cu un porc gras» care gemea legat de picioare, şiragurile de covrigi, gogoşile ce fierbean în ceaune şi tava alviţarului, pe care se înşirau cocoşei de zahăr ras, ce sticleau în bătaia soarelui. In drum ne opreau precupeţii, care mai de care:

-> Ce să luaţi?

— ia-mă la madama.

- Pentru boieri şi golani, azi cu bahi> mâine fără bani,

îmi era teamă, că maica Leonora trecr* printre atâtea bunătăţi fără Sa cumpere, Mă gândeam cu frică în-sân, c*o să ia alţii tot şi nouă n'o să ne rămână nimic- Treceam acuma printre rânduri de ţărance îmbrobodite, încălţate cu ghete potcovite, femei necăjite ce strângeau la subsuară găini umflate în pene. Grămezi de ouă, feştelite ca bulgării de zăpadă cu care ne băteam în ograda bisericii, se micşorau în depărtare şi pe masa răsăriră pe neaşteptate, în calea mea, aşezate piramidă, în străchini întinse de lut, — ce nu-mi da în gând — ouă de lemn, ouă roşii de lemn, cu xare poţi sparge şi lua, toate ouăle copiilor din mahala, fie ele de raţă, de curcă şi chiar de pichere.

Rămăsesem cu gura căscată. Maica Leonora, pricepută alegea ouă, oglindindu-Ie în zare, numărând câte trele — ţăranca, Ileana şi maica —> punând în coş pfe cele alese fără greş. v

— ISu^te supăra mata» măicuţă zise dela o vreme ţăranca ruşinată. Mata le alegi numai pe cele mari, 4$ eu jiule dau aşa; vând l£ rând, cum le-a ouat găina.

Nu fi proastia, îi săptămâna mare. Tu nu vezi cu cine vorbeşti?

Ţăranca nu mai zise nimic. Maica luă de ici, de, colo, tocmite laborios, trei ouă lă pitac şi le plăti numărând în şoaptă gologanii în palma ţărăncii nedumerită.

Plecarăm, Când să despicăm din nou mulţimea, maica Leonora socoti să ma ia de mână, de teamă să nu mă rătăcesc.

— Adă mâna.

Mă Încurcase. Nu ştiam pe care să i-o dau. Am Încercat să-î întind mâna dreaptă, dar

rămâneam cu fața înapoi şi cea stânga era. prinsă. .

— Ce ai in mână?... Deschide pumnul.

Şi silindu-mă, scoase la iveală oul de lemn, pe care-1 şterpelisem, cu inima cât un purice, din cele multe care-mi luaseră ochii.

— De unde l-ai luat?

— Nu l-am luat, l-am găsit pe jos.

— Spui şi mjnciuni.o Săptămâna inare, nu ți-i ruşine!... Cumnij te-a văzut omul?... Să nu spui Ia nimeni, că te omor.

Şi desfăşurând giubeaua ea o cortină, îmi porunci scurt:

— Bate trei mătănii!... Aşa... Fă cruce şi zi Doamne, iartă-mă, că nu mai fac!... Efrumos... Na, hagă-1 în buzunar.

Jn sâmbătă mare, maica Leonora roşi ouă disdedimineață.

Pe plită fierbeau, mocnit, două oale de ^schiîă^piihe. una cu ouă de găină, alta cu ouă de rață, vre'o câteva de curcă şi de bibilică, pândite de noi, strânşi îh jurul măicuței, cu gânduri năsdrăvane. Maica le ridica din băcan cu lingura de lemn, freca oul Unul câte unul cu şorie de slănină, apoi le lustruia cu o cârpă zdrențuită, le aşeza delicat, cu degetele roşite, în farfurii lungi, albe, ce se încălzeau frigu-roase, pe marginea plitei.

Era încă ziuă; Nu tocase la Şft. Haralambie, pentrueă nu se toacă în sâmbăta mare, înainte

•fi

de înviere. Dar țin minte, că nu se culcaseră găinile când maica Leonora ne strânse pe to|i în odaie, ne desbrăcă cât ai clipi ^din ochi şi ne' culcă, învelindii-ne până la gură, cu plapema ce mirosea a curat.

Ne simțeam bine. Adonnirăm fericiți, luând cu noi în împărăția viselor mândre, hăinuțele cu bumbişori de cilic ce se răsfățau, întinse pe scăunele păziți de -maica Leonora, care ne era dragă şi care citea, murmurând până târziu, rugăciuni tainice, din ceaslovul larg des-chis» pe masă.

:— Hai, sculați-vă, c'a început să toace la bi-serică. Ne-am trezit buimăciți de somn, în pu-terea nopții. Toca, alături de noi, la Sft Ha-ralamb, dincolo, la biserică; Vulpe, fu ceva mai departe, la patruzeci de sfinți, şi în curând oraşul tot fu cuprins într'o larmă de ciocăni^ turi meşteşugite ce cădeau pe acoperişuri, ră-păind ca grindina.

Maiea Leonora ne înfăşcă harnică de după ceafă şi plecâhdu-ne cu de-ă-sila pe licean, ne dete cu apă rece pe % ochi să ne piară somnul. Fetele cuminți, pieptănate frumos, care cu. co?-zile împletite, care cu. părul pe spate, ne cău-tau jzorite, ciorapii^ sau ne ajutau să' băgăm în haină, mâna stângă, care de -afurisită ce era, hu intra niciodată de bună voie.

Am plecat înşirându-ne pe poartă, cei mici

Înainte, ținându-ne de mână, Snpietîicându-nc , de bolovanii semănați, parcă într'adins, în calea noastră. Era un aer liniştit şi dulce. Toaca încetase. Nu lătrau nici câini. In drum ne întâlneam cu vecinii, ne recunoşteam tăcuți, ceremonioşi, ca Ia prohod. Intârziâsem. Când am ajuns, biserica era plină. Dela uşă, pe deasupra oamenilor în genuchi, se vedeau, ca într'un fund de rai, preoţi in odăjdii strălucitoare, polieandrele aprinse, munți de paşte, de cozonaci, ridicați pe mese in rața altarului. Cu autoritate bisericească, maica Leonora, uitând de noi, se strecură prin mulțime, cu fetele de mână după ea. Pe mine mă strângeau ghetele^ nminUt^M'am aşezat la marginea trotuarului, le-am scos şi băgând, ciorapii noi, .nouți. în ele, am plecat desculț în haine noi, cu panglica dela pălărie de paie, ce-mi atârna" pe spate, m'am îndreptat, liniştit, spre casă.'

In bucătăria luminată slab de lampa fără gaz, slugile spălate pe cap, cu părul lucind de pomăda ee mirosea a dafin, se pieptănau la = un ciob de oglindă, răzifnat de cana cu apă. Da **cămăşuță** scurta cu părul încâlcit, Ionica, băiatul mindirigiului care şedea în rând cu noi, scâncea la poartă nu ştiu pentru ce.

Dar cum m'a zărit, a lăsat plânsul şi a intrat în vorba.

— Aifostlabiselică?

— Tu nu te duci?

— Dacă n'am haine...

— Luându-ne de mână am plecat înfrățiți» - desculți, fără gând rău, mânați se vede de destin.

Dăscălită de țața Leonora înainte de plecare, Marghioala, fata din casa, deschisese ferestrele, aprinsese lampa mare din sufragerie. Masa era pusă. Farfurii cu cocoşei de şervete Încingeau cu brâu alb, tăierile cu slăninuță afumat^, cu pastrama de gâscă, tăiată subțire, altele cu felii de jambon,, cozonaci ce sc înălțau trufaşi deasupra paşlilor cu ochi negri, de stafide. Dar noi nu mai vedeam nimic. Tava cu ouă roşii din mijlocul mesei ne luase ochii.

— Ouă Ioşii?

— Da, _ . -

— De gănină?

— De găină'.

— Şi ista male, tot de gănină?...

— Acela e de curcă.

— Etali. .

— Tare.

— C

~ Cât de taii?

— E mai tare ista, care-1 am eu.

— Nu-i mai tali.

— Nu crezi?... Na, ia-1 tu pe isfmare, să vezi că eu ți-1 sparg.» Dă... Dă tare... Ai văzut, c5 l-am spart?

— Da pe ista îl spalgi 7

—- Ți-1 sparg, na, uite! zi Christos a înviat!...

— Tos a înviat!...

— Adevărat c'o înviați... Ți-l-am spart şi p'aista, vezi...

Văzusem şi eu, dar era prea târziu. Mă furase jocul. Dezastrul era complect. Nu mai rămăsese niciun bu teafăr. Obrajii îmi ardeau cumplit şi inima se rupea în piept ca la un hoț de biserici.

Le spărsesem cu oul de lemn pe toate. Simțeam că mă mănâncă ceafa şi cuprins de panică, un gând rău mă îndemnai o clipă, să dau vina peJLoriică. Dar n'am avut curaj. Ii străluceau ochii, stătea dinaintea mea buclat, durduliu, ca un înger, cu poala eămăşii plină da ouă ridicată până la gât. L-am dus binişor de mână până Ia poartă, iar eu, după câteva cruci de tocmeală, m'am suit în pat şi ghemuit oftam din adânc, cu frica în spinare. In aşteptarea osândei ce o bănuiam grozavă, m'a furat somnul.

— Nu-1 bate țațo... Am auzit ca prin vis. Lasă să treacă pastele şi pe urmă fa-i ce vrai... se ruga" blândă, maica Leonora, de țața Eliza.

Sparg şi acum ouă roşii, dar fără frică şi credeți-Tnă îmi pare rău.

Nu ştiu cât să fi dormit. M'am trezit în puterea nopții de lătratul câinilor, de zgomot de voci, de zurgălăi, de uşi care se închideau trântite în grabă, de lumini ce pâlpâiau la fereastră, lăsându-mă cu ochii mari, deschişi în întuneric.

Dimineața când m'am sculat, țața Eliza mi-a spus, cum a dat cu ochii de mine.

— Caută să fii cuminte şi să mănânci frumos la masă că a venit bădia Ionică.

— Unde-i?

— A tras Ia otel, a trimis numai trăsura. Ce să mai gătim, întrebă apoi pe maica Leonora.

— Nu mai gătim nimic, soro, avem destulă mâncare.

— Le-am lăsat să se înțeleagă şi am eşit, muşcând lacom dintr'o bucată de pască cu orez.

In fundul curții, doi cai negri mâncau la spatele trăsurii din fânul aruncat dinaintea lor, pe care-1 împrăştiau cu botul, alegând firele dulci, mirositoare.La o parte vizitiul, un băetan desculț, dormea cu fața în sus, cu un roiu de muşte la coada ochiului. M'am urcat în trăsură şi pe capră. Caii, sătui de fân, ingenuchiau încercând să apuce, lungind buzele încrețite, din iarba plină de românită ce acoperea curtea. M'am dat jos să le smulg buruieni grase din grădină, de unde m'am întors cu genuchii înverziți. Ii hrăneam trăgând mâna, de frică să nu-mi apuce degetele. Apoi am început să-i ***dresez*** pocnind din bici pe dinaintea lor! Caii se frământau ciulind urechile şi când i-am atins cu sfârcul biciului; au smucit de căpestre şi rupând curelele putrede, au pornit prin curte, ținându-se unul de altul.

_~ Mă!-., Dumnezeu,.. Stai, că pun eu mâna pe tine!..- Am fugit. Se trezise vizitiul. In casă intrase fără să4 văd, bădia Ionică. Şedea îngropat în canapea. Când m'a" văzut, m'a ridicat până'n grindină m'a sărutat şi m'a aşezat călare pe genuchL^y

Bădia Ionică era un om înflorit la faţă, cu ochi de tenor şi, după cum auzeam vorbiridu-se, cu trecere la pucoane. Avea moşioară la Sculeni, era slăbiciunea ţaţei Eliza şi oracolul casei. El pornea mătuşiie la feredeie, Ie sfătuia să-şi -plaseze banii în ipoteci, prin mijlocirea lui se cumpărase pianul cu coadă din salon* el avea să găsească băiat bun, pentru sora cea mare, el cumpăra zarzavat de iarnă» ne trimetea toamna, cu plată bună, un car de păpuşoi pentru păsări şi patru stânjeni de lemne. Fusese însurat de 2 ori $i avea două rânduri de copii.

Ţaţa Eliza se simţea onorată că bădia catadicseşte să-se joace cu mine.

Prost *rxorU* zise ea punând pe masă zacusca, felioare de piept de gâscă afumată» de ghiudem de Botoşani, măsline, icre negre grupate în jurul sticlei de mastică,.. Da când ai şti mata ce poamă eL. Face nişte obrăsnicii de-ţi vine uneori să-ţi iei lumea în cap. Poftim, uite cum şiro făcut pantalonaşii.

Aşa faci?„* întrebă gâdilându-mă bădia Ionică şi pe când eu râdeam să mor, nu ştiu ceri veni în rijiRte şi lăsă să-mi pice !n gtirâ,

uri scuipat alb ca o băncuţă ştearsă, de argint Furios, şi scârbit, î-am tras, pe negândîte, o palmă zdravănă. Tragedia s'a jucat în câteva minute. Mătuşele îngheţaseră. Ţaţa Eliza se repezi vânătă de indignare şi înfăşcându-mă de mână, mă târî, fără să mă dau dus, spre locul de osândă, în aritreul cel mare, unde se odihnea în cui Sf. Nicolae,

Dar bădia Ionică uu mă lasă. Râzând fără poftă zise vexat ca cel gătit, care şi-a turtit pălăria.

— Lasă-1, mie îmi plac ştrengari-.. Hai, taci, riiymai plânge şi după dejun te iau cu mirie'.

fraţa Eliza, aiurită, riu-i venea să creadă i> chiror. Mă mângâia cu nedumerirea ţărăncii cu a cafei fal|ă şuguieşte bocrul dela curte. La dejun; bădia Ionică, mancă cu poftă, clefăind cu dinţi sănătoşi^ujeniţăde căprioară, galahtină, sărmăluţe de curcan şi bed viii roşu din bolobocul pâritecos, scoborât de salahori, cu niare greutate de cu toamna în pivniţă.

După dejun, surorile, mă îmbrăcară în hainele de-paşte şi am plecat după bădia Ionică, care mă ţinea de mână, urmărit de privirile invidioase ale celorlalţi copii, rămaşi în pragul porţii, cu ochii după mine, Bădia Ionică mergea învârtindu-şi uneori umbrela de soare, purta giletcă albă, calea aşezat, pe ghete late, ce scârţiau la fiecare pas, lucru care îi sporea consideraţiunea în faţa trecătorilor, ce se dădeau jos să ne facă loc pe trotuar. Era călduţ,

Mâna mea năduşise în mâna năduşită a lui bădia Ionică. Aş fi voit s'o trag şi nu îndrăsneam. Eram chinuit de gânduri la care nu puteam răspunde. Unde mă duce? ce are să-mi cumpere?.. Poate cal, ori sabie, ori puşcă... Dar dacă îmi cumpără şi cal şi sabie şi puşcă, cum o să-le duc acasă?... Ce-o să zică fraţii şi surorile!... Dar când le-o vedea {aţa Eliza?... La urmă îmi făcusem socoteala să mă încing cu sabia şi să trag calul pe trotuar, cu puşca la spinare...

Gândind, aşa, ajunsesem in faţa otelului în care intram pentru întâia oară, urcând scările de lemn roase, stropite, măturate, ce răspândeau miros domol, de mucigai.

— Sărut mâna, coane Ionică, îi strigă cineva din urmă. Am fost acolo, unde m'ai trimis mata şi o spus duduia că vine diseară să se întâlnească cu mata.

Am intrat în odaia văruită aşternută cu un petec de covor destrămat, peste duşumelele albe. Un crivat de fier cu plapomă subţire de buhur, a acoperit cu muşama neagră, un cuier, o lampă cu sticlă afumată şi lângă fereastră, pe un scaun de lemn, un ibric într'un lighean ruginit de tinichea. M'am repezit să beau apă din garafa de pe masă, dar, când am ridicat-o s'au turburat gunoaiele de pe fund şi m'am lăsat păgubaş. Bădia Ionică s'a desbrăcat tacticos de haină, de jiletcă, apoi lăsând storul, s'a trântit pe canapea adormind fără

altă grijă. Lasă-1 să doarmă săracul... imilrfceam în gând, o fi ostenit... că n'are să doarmă mult şi dacă oi fi cuminte, când s'o scula, o să mergem în oraş şi are să-mi cumpere poate o cutie de soldaţi şi turtă dulce...

Şedeam pe un scaun de paie. Ameţisem ui-' tându-mă la el, gata să sar în picioare, cum ar fi deschis ochii. Liniştea mă apăsa.

Bădia Ionică sufla ca într'o ciorbj^fierbinte. Pe aKn>ereulhjrm^ urca laborim n ploşniţa. De odată fusei cuprins de panică. Imma mi se strânse. Dacă nu se scoală şi se închid prăvăliile...

Ridicândîi-mă binişor, am plecat, călcând în vârful degetelor, să mă uit la ornicul de aur ce lucea pe masă. Dar Ia primul pas duşumelele au pocnit aşa de tare, ca am rămas fără inimă în mijlocul odăii.

Mă aşezai din nou pe scaun. Un moment, revoltat de atâta nedreptate, îmi veni în minte să-l trezesc şi-mi repetai în gând ce ar fi trebuit să-i spun...

...Scoal'mata, că mi-i rău... Dar dacă se supără si nu-mi cumpără nimic... Mai bine să aştept.

De afară veneau zgomote slăbite, uruit de trăsuri ce săreau pe caldarâm şi strigăte leneşe de precupeţi. încetul cu încetul, odaia se micşoră, lucrurile dispărură cuprinse de ceaţă, urechile îmi ţiuiră şi adormii cu capul pe va-

liza prăfuită luată dela spatele trăsurei, pusă pe alt scaun, alături de mine.

Când m'am deşteptat, amurgise. Bădia Ionică se spăla în lighean, burzulindu-se apoi, uitându-se la ceas, mă întrebă zorit, fără înconjur, răsfirondu-şi barba.

— Ştii să te întorci acasă?

— Ştiu.

— Du-te, şi, dacă te întreabă, spune că ai dormit cu bădia Ionică, Am plecat aiurit, ocărâqdu-1 în tot felul, inventând mijloace de rasbunare. Ghetele mă strângeau, cumplit. Eram ars de sete şi n'aveam batistă. Mergeam grc*j, fără spor, ca ploşniţa de pe peyete, fără să bag de seama lumea din jurul meu. Se înnoptase bine. Acasă toţi mă aşteptau sa mă întorc cu braţele încărcate de jucării şi bomboane. La gândul că vor râde" de mine, m'am împietrit, stăpânind orice durere, pregătwdu-mă să mint,

— Pe jos ai venit? _

— Ba cu trăsura.

— Cum cu trăsura?

— M'am dat jos la spital, că nu putea urca deal...

— Unde ai fost?

— La grădină şi cofetărie.

— Ai mâncat

— Am mâncat

— Unde-ai mâncat?

— La otel.

— Vezi» ţi-am spus eu, zise ţaţa Eliza, întorcându-se binişor sfătuitoare către maica Leonora, care mă desbrăca pregătindu-mă de culcare.

— Ce aţi mâncat?

— Supă de clapon, pârjoale şi un fel de cremă...

Nu mai puteam. Sărind tatăl nostru pe jumătate, m'am urcat In pat şi băgând capul sub plapomă, am plâns cu lăcrămi fierbinţi, tăcuţi, nebănuite de nimeni.

A doua zi a trebuit să povestesc pe larg. Când am spus ca pe bădia Ionică îl căuta o cucoana* ţaţa Eliza începu să plângă. Eu am fugit şi am ajuns Ia timp să mă agăţ de arcurile trăsurei ce eşa pe poartă. Fără să ţină seama de stăruinţele ţaţei Eliza, bădia Ionică a plecat în contra obiceiului său înainte de ziua moşilor.

Strada era în sărbătoare. Mahalagii ferchezuiţi proaspăt aveau cămăşi curate. Nu lucra nimeni. Ba mi-aduc aminte ca peste drum de noi, Şchiopul, cu capul ceaun, cu pieptul păros, aşezat turceşte, bătea' în nicovală împrăştiind scântei ce-1 luminau» proiectându-1 în bordeiul întunecat, ca pe fundul iadului. Vecinii, purtând coliva cu smerenie, se întorceau dela biserică cu paşi dejzile mari, iar noi copiii po*măduîţTcu unsoare de dafin, gătiţi în hainele de Paşte, asurzeam lumea, suflând necontenit, în fluere de tei.

Țața Eliza făcea pomană mare pentru bunicuța. La o parte se Înălța o movilă de pâini negre fierbinți răsturnate de-a-dreptul în iarba smălțuită. Lângă ele, o bătrână — femeia care scăldase moarta număra zăpăcită cănile, despărțindu-le câte patru, cu mâini osoase, negre, cu o verigă coclită, încrustată pe inelar.

Murmurând tărişor, crucindu-se că nu le află rostul, se opri căutând bănuitoare împrejur să vadă, mă rog, cine-i face pozna de-î scoate, când o cană mai mult, când o lumânare mai puțin. Dând cu ochii de mine care mă uitam lacom la ceaonul cu mâncarea de cartofi, ce fierbea în clocot ridicat țigăneşte pe pari încrucişați, se înduioşa nevoie mare şi uitând necazul, de parcă i l-ar fi luat cineva cu mâna, zise cu voce blândă, ademenitoare: „Na la baba"

Am fost astfel cel dintâiu miluit cu o strachină de mâncare şi cu un dărâh de pâine caldă, cum n'am mâncat de atunci mai buna. Dar supărată, se vede, că m'am lăcomit la puținul săracilor, bunica — Dumnezeu s*o ierte— m'a pus de acolo, de unde era, să plătesc repede ispita. Cu două palme zdravene, flic, flag» țața Eliza m'a gonit ruşinat în casă, cu lacrămile în ochi, cu cartofii în gât.

De pe fereastră, după ce plănuisem să mă omor, în tot felul, ca s*o învăț minte, priveam, uitând durerea, la calicii ce se strângeau târând piciorul, mâncați de vermină, îmbrăcați

în sumane, ce se țineau petec de petec, unul negru, altul cenuşiu, felurite, ca arăturile de toamnă ce brăzdează dealurile pierdute în zarea plumburie. Sărmanii se opreau sfioşi, cu capul gol, încremenind Ia poartă cu fața ***pecetluita*** de umilință.

M'am furişat afară, protejat de umbra lui Popa Grecu, care după ce luase cafea şi dulceață în cerdac, se scobora, netezindu-şi barba, să facă slujbă- Făcu trei cruci, băgă grăbit capul în patrafirul de aur mort şi începu a blagoslovi pomana şi coliva în care sta înfiptă o troiță de lumânărele aprinse, legate cu un fir icel de lângă neagra, în semn de doliu. Intr'un ciob pe colțul mesei, ardea tămâie cu fum albăstrui ce se destrăma în aer, biruind mirosul de mâncare, împrăştiind pacea şi speranța, printre săracii, ce băteau mătănii cu capetele pleşuve, ădâne plecate în țărână. Slujitorul Domnului, la întrecere cu dascălul, ce purta două rânduri de ochelari, întări vocea, cântând pe nas, cu gura strâmbă şi ajungân<lu-se în fine, încetiniră înpreună cântul, declarând într'un glas, că bunica odihneşte acolo „unde nu-î durere, nici întristare".

Slujba se isprăvise. Sărmanii se ridicau greu, văetându-se de şale, repezindu-se să sărute crucea, Ia care ajungeau rar şi mâna noduroasă, cu care popa curăța vița din via ce stăpânea în vale.

O tuse sfâşietoare de oameni chinuiţi sta pânea forfoteala.

Ţaţa Eliza dete popeî un galben strălucitor, învelit cu îngrijire în hârtiuţă, lepădă câţiva pîtaci în căldăruşă, pentru dascăl şi îndemnă lumea să se apropie* Harnică, ridicând poalele mai mult decât cerea moda pe atunci, ceiace făcu pe ţaţa Eliza sa se uite bănuitoare la sticla cu rachiu, Safta, cu o crenguţă de busuioc înfiptă sub tulpan, împărţea rachiul, drămuit cu zgârcenie. Săracii, moşnegi cărunţi şi femei bolite, dădeau rachiul peste cap, arătânriu-se cuviincios. Apoi tot Safta puse mâna pe polonic şi cu ţigarea lipită în colţul gurei, începu împărţeala, însoţind fiecare danie cu pomenire... „de sufletul răposatei.,, şi sa-î dea Dumnezeu zăli bune, pe cea lume şi duducăi şi matale şi mie şi la tată lumea" zicea ea oftând din adâncul înimei.

...„Bogdaproste... De sufletiil morţilor".,, răspundeau la rândul lor miluiţii, primind dela Safta pâinea, strachina şi lumânărica, iar delâ ţaţa Eliza pitacuî şi ulcica de vin. *

Numai eu, se vede, nu isprăvisem în acea zi păcatele. Imbîindu-mă şiret din ochi, Safta, îmi dete mai mult cu de-a-sila, o cană de vin, ascunsă sub pestelcă, pe care o băui însetat în dosul grajdului şi pe urmă numai ştiu ce s'a întâmplat cu mine. Ţiu minte, doar, că m'am trezit în puterea nopţei scuturat de dădacă,

orbit de lumină, spălat in grabă, îmbrăcat şi dus, vrute, nevrute în salon.

Când am intrat, prin fereastra deschisă, mi-a luat ochii un petic de cer albastru presărat de stele. Un fluture mare trecea ca o umbră împrejurul lămpii ţărmuită de cristale strălucitoare.

Pe masă erau felii de cozonac, plăcinte şi sticle de vin. Ţaţa Eliza, pieptănată cu trei rânduri de zulufi, stătea lângă un ofiţer de artilerie, care se plimba, în fiecare zi, călare» pe la casa noastră.

Aveam voce curată, *ttuptk* ce riVau îndopat* ca pe un papagal, cu cozonac muiat In vin roş, m'au pus să Ie cânt şi, neavând încotro, am început să îngân, buimac:

Cucuruz cu frunza'n sus
Sărut ochii cui te-a pu^ ,
Că W-a pus cu patru boi
Sărut....

Şi când să zic... ochii amândoi, cum cerea poetul, Căpitanul cuprins de ardoare» mi-a luat înainte, înlocuind cuvintele cu o mimică expresivă. Eu, ca un prost, m'am băgat sub masă, unde am adormit, jucându-mă cu roze;-tele dela pintenii ghintuiţi şi ferecaţi ai, poj ornicului.

Dimineaţa, când m'am sculat, soarele răsărise de mult.

Rândunelele zburau pe lângă streşini. La bucătărie, Ion bucătarul toca pârjoale în tacturi diferite, cum toacă un paracliser de schit vecernia. In casă se scutura. Ţaţa Eliza proaspăt sprâncenată şi suleminită, fredona întinerită şi voporoasă. M'a sărutat nu ştiu pentru ce şi lucru rar, mi-a dat un gologan, zicând să-mi iau turtă dulce. In joc, pe un cal năbădăios în spumă, trecu Căpitanul şi luând muşcata ce ţinea în gură, i-o aruncă în cap, cu un gest elocvent. Pierzând gologanul, lăsând pe ţaţa Eliza în extaz, am alergat, să-mi sparg capul, după ofiţer. La poartă, un milog întârziat cerea cu voce stinsă. „Faceţi-vă mila şi pomană[4]*.,.

Din fundul curţii, Safta, care căuta găinile de ouă, îi răspunse 'cadnemeia ce nu-şi vede capul de treburi: „Crede moşule"...

Nu ştiu câţi ani aveam, Mi-aduc aminte doar că în mijlocul odăiei» maica Leonora lega la gură sacii doldora de aşternuturi.

Dădaca, hărnicită ca prin minune, umbla încoace şi încolo încălţată cu ciubotele mari, îmbrobodită cu tulpan nou, lucru care de obiceiu se întâmpla numai la Paşti, Eu alergam prin curte cu băiatul bucătarului să prindem pui de găină.

La masă am mâncat nedumeriţi pe sponci. Seara ne surprinse repede şi adormirăm îmbrăcaţi ca pentru denii, gata de călătorie.

Era primul an când plecam la Bălţăteşti.

Trei trăsuri arvunite dio ajun — eram nouă copii-— trebuiau saţ ne ducă la gară. Somnoroşi, spălaţi în grabă, trecem a doua zi cu noaptea în cap» încărcaţi triumfători în birjă, cu vizitii suiţi pe cufăr, prin mijlocul laşului ce dormea dus. In urma noastră, într'un cotingar ce huruia asurzitor, venea la distanţă respectoasă, dădaca» cocoţată şi ea pe saci cu aşternuturi, ca un pompier în foişorul de foc.

In gară era norod ca la bâlci. Dădaca înspăimântată ne ţinea de mână» lumea ne'înghesuia, oamenii se căutau» vorbeau» se certau maşina fluera, hamalii ne ridicară pe sus şi aiuriţi, ne pomenirăm în vagoane luptându-ne să punem mâna pe ferestre. Trenul se smuci fără veste şi porni smucindu-ne ca pe nişte curci bete. *

Cuprinzând cu ochit îngrijoraţi, copii şi bagaje, numărându-ne de-a-valma, maica Leonora făcea cruci mari de uşurare. Câmpul fugea în jurul nostru cu porni, cu animale, cu case cu tot şi noi alergam prin vagon împleticindu-ne, înnebuniţi de noutatea lucrurilor, călcând de moarte călătorii morţi de oboseala. La Paşcani, luarăm cafeaua cu lapte în ceşti mari. Apoi adormirăm bosumflaţi că conductorul ne îngăurise, fără nici'o vină, bileţele verzi şi ne trezirăm la' Dolhasca.

încărcaţi în două landouri, după o tocmeală fără folos, pornirăm în sunetul tălângilor, învolburaţi de praf, trecând legănaţi pe arcuri,

văi şi dealuri, peste poduri şi pâraie, unde se opreau birjarii, fluerând,să adape caii. Intr'un amurg, ameţiţi de drum, somnoroşi» obosiţi, nc ridicam în pasul cailor trudiţi, pe lângă stâncile de sare dela Bălţăteşti, spre otel, o maghernită şindrilită ce se înălţa în două caturi* încinse cu brâu de cerdac, căruia nu-i dam de capăt.

Pe când se descărca calabalâcul, m'am strecurat binişor afară din casă. îmbătat de aerul tare, de mirosul dulceag al florilor de soc, cu pomi ce nu mai văzusem până atunci, speriat de o scroafă cu jug ce grohăia învrăjbită în mijlocul unui cârd de purcei, am rupt-o la fugă, scâncind, fără să ştiu dacă plângeam pentru că mă rătăcisem sau pentru că mâncasem cireşe amare, înnegrindu-mi buzele.

Dimineaţa stam câte doi în cada, băgaţi până la gât în apa neagră, caldă, sărată străjuiţi de maica Leonora, care ne obloja pe la gât cu foi de nuc. Ziua era a noastră. Cunoşteam toate ungherele, munţii şi mănăstirile, ţăranii şi musafirii care mă cunoşteau şi ei ca pe un cal breaz. Fiind cel mai mic, mă jucam singur, Incălecam pe caii ce găseam legaţi de gard, culegând smeură, furam câte un porumb de copt, priveam culcat cu faţa în iarbă, la norii ce se fugăreau cu închipuiri de smei şi ostenit, flămând, sătul de joacă, veneam cu hainele murdare^ iuân^jm^aj^g_ruptă diu raiu, fasole fiartă în zara şi ascultam, din pat,

lăutarii, ce cântau eu triluri în ograda otelului o strofă, pe care n'am uitat-o până azi, pentruca o repetau în fiecare seară:

„Din ochi îmi curge lacrimi,
Ah, lacrimi arzătoare,
Pentru tine dra-agă,
Surit gata să mor

Gologanii dăruiţi de cucoanele ce se ştcrgeau la ochi curgeau ca lacrămile poetului în talerul ţiganului şi mă pierdeam încet, pe nesimţit^, visând caii înaripaţi, cu o stea ce-mi licărea prin fereastra deschisă, în gene.

Ne întorsesem dela băi. Se hotărâse nunta Olimgi^JPimineaţa ţaţa Eliza pornea cu mireasa în oraş după târguieli, de unde se4napoiau cu trăsura plină de pachete, oprindu-se cu calul năduşit la scară.Căci în Moldova, pe vremuri, n'a pomenit nimeni să se dea jos din trăsură, la poarta casei, fie cât de mică ograda.

După dejun venea Babeta, o cusătoreasa care lucra numai pe la case mari, şi se apuca de croit. Masa lungă era aşezată afară la umbra casei. Muştele se îngrămădeau în farfurioara din care se ospătase cu dulceaţă Babeta, Ţaţa Eliza şi cusătoreasa, amândouă cu ochelari, întindeau hasaua, o măsura cu cotul şi cu palma, lăsâncfsă treacă un deget pentru tiyitură. O crestau cu foarfecile şi apucând pânza cu degetele întoarse o sfâşiau cu pâriit

de mitralieră. Mai târziu, când se spăla trusoul şi se întindeau albiturile de-a-Iungul şi de-a-latul curţii veneau rudele şi cunoştinţele, să le inventarieze întrebând de sănătate.

După croială, ţaţa Eliza şi Babeta, numărau bucăţile, şoptind misterios, punând de o parte legăturile, menite care pentru cămăşi, care pentru feţe de perină şi când se încurcau, stăteau locului şi se certau învinuindu-se, reciproc, pentruca în urmă bucuroase că i-au dat de rost, să ia altă cafea pe colţul mesei.

Harnică, ţaţa Eliza n'avea timp de pierdut. Isprăvind tabietul aruncă ţigara, gata să se apuce de lucru, drept sub coada lui Calicu care dormea întins ca un paşă. Simţind arsura, câinele strânse coada şi frigândir-se, din ce în ce mai tare, o rupse de fugă, nebun de durere cu focul după el, urmărit de slugi, de vecinii care alergau după dânsul, înarmaţi cu ciomege, cu frigări, cu greble, strigând cât îl lua gura: Ho! Ţine, măL. Nu-1 lăsa... Dă-i lu-

carnele speriat se strecura ca prin minune, zădărnicind loviturile date cu sete tot alături de el.

Indignat, m'am repezit furios să scap pe tovarăşul meu de jocuri, dar bănuindu-mă, se vede, complice cu prigonitorii lui, m'a muşcat de mână şi sărind peste gardul şubred dela casa Iui Schiopu spoitorul, a sărit în cimitirul bisericei Sft. Haralambie şi nu 1-a mai văzut nimeni.

Mă întorceam necăjit, asudat, certându-mă cu cârdul de mahalagii ce se ţineau după mine şi intrând pe poartă am căpătat două palme zdravene, pentruca, spunea ţaţa Eliza, nu mai aveam astâmpăr. In lipsa mea chemase pe Safta, care ştia să descânte, să lecuiască toate boalele.

— Mamaie, da nu-i nevoie, stai să-ţi spun.
— Taci!
— Zău mamaie,...
— Vrei să turbezi ?
— Nu, mamaie, zău* mamaie...

A fost de prisos. Cum a venit Safta a cerut un rachiaş, zicând că nu mâncase de ieri, 1-a dat de duşcă, apoi şi-a îndopat luleaua cu tutun scos dela brâu, dintr'o băşică de bou încreţită. Scuipând mereu, luă cărbuni de pe un petec de tablă ruginită şM aruncă într'o ulcică cu apă în care cădeau sfârâind. Apoi cu un cuţit, îmi făcu în glumă cruci însângerate în creştetul capului, la ceafă, în coşul pieptului. In fine, lăsându-ma să răsuflu, ceru usturoi, boabe de piper, rădăcini de păpădie, le pisă în piuliţă bodogănind din gură, le aruncă în apă, adăoga nişte buruieni scoase din sân şi după un clocot strecoră fiertura, sfătuindu-mă să-o beau cât oi putea de fierbinte. Când soarele năvăli pe geam m'am pomenit a doua zi umflat, galben ca/un pepene, Calicul, jigărit, cu bucile pline de scaeţi, mă lingea pe obraji. -

La Iaşi, în biserica Patruzeci de Sfinţi, am

privit pe rând toți copiii poftiți sau nepoftiți* la toate nunțile boereşti celebrate de popa Vasile, în sunetul marşului din „Boccacio", cântat săltăreț, de muzica militară condusă de maestrul Cirillo.

Ceremonialul era complect şi impunător. însurățeii tineri. Mireasa învăluită în raze de aur, în rochie albă, cu coada lungă de trei metri, ce ondula în urma ei ca şarpele, venea la braț cu mirele bățos ca o lumânare, urmați de domni în fracuri şi clacuri, ce Docneau ca pistolul când voiau să se acopere, de cucoane în rochii grele de atlas sau catifea, lucrate de M-me Kieser, croitoreasa elitei Ieşene, In jurul lor, roiau toți ştrengarii mahalalei, dând buzna, pândind finalul „Isaia dănțuieşte", — noi îngânam „Ia-l-de cap şi-1 învârteşte" — semnalul încăerărei generale, când ne băteam pe bomboanele amestecate cu pitaci, aruncate în policandre, de cel mai întreprinzător cavaler de onoare-

Ne cunoşteanl şi ne cunoşteau toți. Intram pretutindeni ca la noi acasă» Furam ca ciorile, de pe mesele întinse, în odăile deşertate, mere, pere, fructele zaharisite ***de*** pe torturi fără habar de ocările femeii din casă, care ne fugărea, greoaie, în ghetele strâmte, dăruite ca să slujească la masă, încălțate, poate, pentru întâia oară în viața ei!

— Ardi-v'ar focul, da ci vă e de cap!.-. Ei lasă că vă dau eu...

Aşa s'a măritat Olimpia. S'au scuturat odâile,Tati ceruîrscâridurîre. In fața bucătăriei» Ion tăia păsări: curcani cu gâtul întins pe trunchi, pui, pe care-i ținea dc aripi» întorcându-le capiii la cer, aruncându-i în țărână» de unde săreau trântindu-se de pământ, sau plecau îngroziți, orbiți de sânge, să moară, câțiva paşi mai încolo în iarba spurcată de câini. La o parte, femei de ajutor, curățau gâşte, adunând fulgii ce se lipeau pe mâinile lor însângerate.

Bucătăria forfotea de lume. Plita era încărcată de oale» de tingiri de aramă» de tigăi cu coadă. In cămară, stăteau acoperite cu fețe de masă» farfurii cu prăjituri, numărate fără greş de țața Eliza, franzele, butelci cu vin alb şi roş de Cotnari şi de Odobeşti.

După ce lăsau oaspeții la scară, trăslirile se retrăgeau alăturându-se în fundul curții. Birjarii, Lipoveni graşi» sarbezi, în livrele ***dp*** catifea, vorbind cu voci pițigăiate, ştergeau caii de năduşeala, scuturau perinile, se instalau comod să aştepte. Eu mă plimbam printre ei, alegând cal să-1 călăresc în goană. încotro nu ştiam. Dar avântul era atât de puternic că scuturat de fiori, ocoleam curtea in galop, cuprins de ardoarea isprăvilor. Mă împrietenisem: cu toți muscalii, dupăce le cărasem, -şterpelind ;dela masă bucăți de plăcintă/ In schimb» mă lăsau să mân caii de câte ori vre'o trăsură pleca să* aducă ceva; din, oraş^'N'am .teroit

toată noaptea. Găseam gura la ofițerii muiați în aur ce-şi făceau vânt din uşa salonului, învârteau cucoanele ca pe nişte titirezi, lăsându-le năuce la locul de unde le ridicaseră, cu arhitectura de zulufi, suprapuşi cu artă de Franț coaforul simțitor zdruncinată,

Subşeful muzicei militare, o namilă de om, Impărția cu bagheta fulgere de talere, trăsnete de tobă mare, cu toți copiii strânşi în jurul țigănuşului, care bătea somnoros din darabaua, ce mi se părea fermecată.

La miezul nopții, cucoanele se aşezară, la masă, la care nu era loc pentru copii. Doamnele mâncau pui fripți cu degetele răsfirate în aripa de porumbel, servite de cavalerii rânduiți Ia spatele lor.

— Mersi, musiu Negrea... Ia şi mata o lecuță de icre.

Dar cavalerii se ospătau, după ce treceau cucoanele în salon. Atunci începeau şi lăutarii să cânte cu ahturi-

Leleo cu scurteica verde,
Leleo ş'oi să mor.»

In titnp.ee noi picuram de sonrq sătui de bunătăți.

Când m'am trezit soarele era sus. Trăsurile plecaseră* Slugi forfoteau prin curte. Sticle goale*^lnnaiide pâine, tacâmuri împrăştiate, «ăceâu pe fețele de ijifcse pătate de vin.şi cafea.

Legată la cap, țața Eliza, făcea din resturi* pachete să trimită pe la vecinele scăpătate.

Puțin după nuntă, a venit Sf. Măria. Berzele se adunau să plece, rotindu-se deasupra dealurilor. Depe la vii coborau care cu poame şi prune brumate.

N'aveam chef de nimic. In casă moş Nicu cu țațele amândouă puneau la cale viitorul meu. Din odaia noastră, auzeam tot. Prea eram năzdrăvan, trebuia să fiu ținut din scurt,jjă nu mă iau c^oji^^pMa^

Nespălații! După şasezeci de ani cu sufletul curat, cu ochii împăenjeniți de lacrimi, aduc prinosul meu de recunoştință, nespălaților care mi-au fost tovarăşi credincioşi de joc. închid ochii şi văd pe Moscovici, băiatul brutarului, care venea cu buzunarele pline de covrigi, pe Costică al ciubotarului, care sta alături de noi într'o cocioabă şi era premiant, pe Ghița Curcubeu, tartorul smeilor cu gură trăgătoare, pe Vasîle al dascălului, de care ne temeam toți şi atâția alții pe care nu i-am mai văzut. Cu ei răsturnam din greşală tava alvițarului, ne urcam în turla bisericei să tragem clopotele când treceau morții, cu ei împărțeam la poartă ce aveam-bun dela masa. Dela ei am învățat să fac fluere de tei, pistoale de soc, să împletesc bice. Cum ne întâlneam ne ziceam pe nume: , '

; Cum te cheamă pe mata?... Pe mine mă cheamă Georgică". Stam,colea, lângă biserica.»

Aveam un câine mare... De bună cunoştinţă ne luam la trântă şi odată puterile încercate, erai soldat sau Căpitan.

Dela nespălaţii aceştia am învăţat legea superioară a solidarităţii, necunoscută tineretului de azi.

Nu ne param între noi şi era vai de capul rătăcitului, care ar fi îndrăsnit s'o facă. Cu Jiespălaţii aceştia In fine, fără să bănuim isstinctuT care ne indemna, ne umpleam de sânge, când preferatele noastre erau „insultate".

Eram nedespărţiţi. Plecam în expediţii îndepărtate, exploram cimitire, palate părăsite sau ne urcam în turnul Goliei, pe jumătate ruinat, pe scări şubrede, gătiţi cu coifuri de hârtie şi săbii de lemn, trezind liliecii, ce dormeau agăţaţi de grinzi, bufniţe ce se isbeau chioare de păreţi.

Ne duceam Ia scăldat, la iazul dela poalele Ciricului, ne ungeam cu glod, ne întindeam Ia soare, până ce ne ustura piele de lutul care se usca pe noi. Apoi ne aruncam în iaz, urlând ca pieile roşii, apucam bivolii de coadă,)i canalizam cu mosorele şi când li-se umplea burta alergau galopând greoi, mugind de spaimă, aruncând, ca balenele, coloane de apă în urma lor.[1] Ne lipseam de masă ca să lungim ziua. Moscovicî aducea pâine caldă şi ne strângeam în gradina râpoasă a lui moş Tâmpovici, octogenar paralitic, ce se prăjea

ta soare pe prispa casei şi mâneam usturoi fraged, smuls din răzoarele lui fără habar de mânia bătrânului, care stacojiu la faţă, se frământa neputincios, blestemându-ne în tot felul.

Vara era pe sfârşite. Ne sfătuisem într'o zi să facem un zmeu din şase coaie, pe care să-1 înălţăm pe dealul Aroneanului. împărţisem munca şi obligaţiunile după îndemânarea şi puterea fiecăruia.

Moscovici trebuia să cumpere hârtia şi să-1 înflorească, Costica să taie coada din hârtii colorate roşii, galbene şi albastre.

Ghiţă Curcubeu trebuia să facă smeu. Nn-1 întrecea nimeni în mahala. Eu, socotit bogat, pentrueă nu umblam desculţ, trebuia sa cumpăr două gheme de aţă turcească. Făgăduielile noastre erau sfinte. Dar n'aveam nici'im ban, moş Nicu murise şi de ar fi trăit, tot nu mi-ar fi dat.

De când se măritase Olimpia, stăteam la ea. Bărbatul ei, judecătorul cu nasul mare, era^mai zgârcit decât moş~Nlcu7 Ar fi fost curată nebunie să-i cer un leu, să cumpăr aţă.

Trebuia să înălţăm smeul Duminică. îmi luasem angajamentul cu o săptămână înainte şi mi se părea că am timp destul să aştept o minune, care sa mă scoată din încurcătură. Numai esam din casă. Mx-era ruşine să dau ochi cu băeţii. Numai Costica ţinea cu mme, £ă şi el nu vedea lăscaie. Stam trist, nemângăiat, pe scara din faţa antreului, cu uşile des^

chise, unde şedeau de vorba» seara, cei din casă cu ţaţa Tinca, o ruda bogată, femeie cu păr de argint, văduvă, cu voce groasă» doctorală, din care fuma ca un turc.

— Du-te Georgică, şi cumpără o cutie de chibrituri pentru ţaţa Tinca, dar vino repede.

M'am dus într'un suflet. Când m'am înapoiat, gâfâind, ţaţa Tinca m'a mângâiat cu atâta bunătate în ochi, că m'am socotit salvat.

Isbânda îmi părea sigură. De bucurie am tras o raită prin curte.

Trebuia să-mi potolesc entuziasmul într'un fel. Planul era genial, ca orice plan simplu; să-i cer ţacăi Tinca un leu. Am să-i spun: Sărut-mâna, ţa'că Tinca, te rog fii mata aşa de bună şi da-mi un leu,., şi dacă m'o întreba de ce, am să-i spun, vreau să fac un smeu şi n'am aţă... Şi dacă o zice de ce nu ceri bădiei - îi ziceam cumnatului meu bădie — am să-i spun drep: bădia nu-mi dă niciodată, zice că, mâncare am, ghete am, ce-mi trebuie parale şi atunci ţaţa Tinca are să bage mâna în portofel şi o să-mî dea doi lei, ba poate chiar cinci... Are atâtea parale!

De obicei, ţa*ca Tinca stătea la noi până când ceasul dela Mitropolie, care se auzea în tot târgul, bătea ora zece.

Atunci îşi strângea ţigările, ochelarii» basmaua şi ridicându-se greu din jeţul, ce se clătina rămas în două rotiţe» îşi lua ziua hună cu acelaş schimb de vorb*

— Nu mai stai?

— Nu c'o bătut ceasul zece.

— Hai, Georgică, ia-ţi pălăria şi du-te cu ţaca Tinca. Atât aşteptam. Eu o conduceam întotdeauna. Nu stătea departe dar mergea foarte încet.. Era exerciţiul la care se mărginise. Ii făcea bine şi-î prelungea timpul închipuindu-şi că înmulţeşte paşii. Zadarnic mă încurajam dojenindu-mă cu asprime: hai» mă, ce eşti prost, şpune-o şi ispräveşte... Uite, să ştii, când îi ajunge în dreptul felinarului dacă nu-i spui eşti o curcă ploată. Ajuns la felinar, strângând pumnii» am luat răgaz până în colţ, la strada armenească. Dar nu am îndrăsnit nici acolo, I-am cerut dintr'odată, prosteşte, răstit, când am ajuns la poartă.

— Ţaţă Tincă, da-mi un leu.

— Hai nu ţi-i ruşine! Cine te-a învăţat să ceri? Să ştii că am să te spun... Ce eşti ţigan?... Numai ţiganii cer... Am plecat afurisind pe ţaţa Tinca în tot felul. M'am încuiat în odaie şi m'am trântit îmbrăcat pe canapea, să-mi ascund ruşinea şi plânsul în întuneric. N'am plâns mult. Cred că am adormit de grabă. A doua zi când m'am sculat, mi-a căzut inima de frică, la gândul, că dacă nu duc aţa suţjt dezonorat.

Eram singur acasă. Fraţii mei erau împrăştiaţi. Odaia noastră dădea în odaia în care se ţinea vechiturile. M'am scoborât în ea, să caut o hârtie din care să fac un smeuraş cu găurele.

Dintr'un vraf de cărți, roase, îngălbenite, eşîa la iveală un volum, fără scoarțe, scris mărunt, cu litere greceşti, greu că abia îl ridicam de jos. Fără să stăm un pic la îndoială, cu speranța nouă, am luat volumul, am eşit din odaie prin fereastra care da în grădină, ca să nu mă vadă slugile. Sărind gardul stricat, ce da în stradă, aprins Ia față, închipuindu-mă bănuit de toată lumea, am fugit, într'un suflet oprindu-mă, din când în când, să-mi ridic ciorapii, până la Daniil anticarul din Târgul de Sus.

Daniil era un bărbat tânăr, frumos, cu barbă neagră şi slab de minte. Sta în cămaşă şi în papuci. Dormea cu ferestrele închise iarna şi vara, N'avea nici'o mobilă. O cană ruginită, un rest de pepene verde ce se usca cu burta însângerată, vrafuri de cărți din alte vremuri, ce se fărâmițau când Ie atingeai cu mână, umpleau odaia. O colivie de porumbei, prăsiți acolo din lată în fii, nu văzuseră lumina zilei şi când intra cineva în prăvălie — lucru care se întâmpla foarte rar — se refugiau, ca nişte copii sălbatici, pe creste de cărți inaccesibile» dc unde priveau cu ochi rotunzi idioțiți de spaimă.

Cu Daniil vorbeam copilăreşte.

--- 'Bună dimineața. Ce faci Daniil?

' — Ce faci GeorgiCă?

-•Dă-mi şi mie o pereche dc pui.

:'/r—Adu doi lei.şi-ți dau.

— Doi lei pentru o pereche dc pui?-.. Da bine ştii să ceri... Mihăiță a cumpărat cu un leu o pereche de porumbei albi cu capul negru.» Nu mă crezi., N'ai decât să-1 întrebi..

— Să-i aducă să-i văd şi eu...

— Dar cartea asta o cumperi?

— Ce să fac cu ea?

— Uite ce marc!

— Dacă n'am ce face.

— Spui numai aşa, ca să ți-o dau degeaba.

— Cât ceri pe ia?

— Să-mi dai cinci lei.

— O-ho! Săracul de el.

— Dă-mi că-mi trebuie, şi-ți mai aduc.

— Adă!

— Azi nu pot că mă vede,

— Bine, adă când oi putea.

, — Nici patru lei nu dai?...

— Nu dau.

— Ştii una... Dă-mi un leu şi o pereche de porumbei,

— Porumbei nu-ți dau, să mă tai.

— Atunci dă-mi un leu .şi ia-ți cartea.

— N'am.

— Hai, nu fi prost, scoate leul.

— Gândeşti că am?

— Da cât dai?

— Zece bani.

— Dă-i încoace.

Rezolvasem problema. Când a dispărut în dosul unui vraf de cărți,-unde-şi ascundea co-

moara, am băgat în buzunar un ghem de aţă dublu, deabia început, pregătit parcă într'adins pentru mine, care şedea acolo cine ştie de când şi servea la cusutul cărţilor.

Am luat gologanii, i-am arătat ghemul din prag şi m'am chitit pe fugă. Daniil s'a luat după mine dar n'a fugit de parte, îi cădeau pantalonii veşnic fără nasturi. Auzeam cum mă ameninţa din urmă:

Ei las'că te prind eu, mai vii tu pe la mine. Oprit la distanţă respectabilă îi cântam, sărind bătând din pumni:

Ciudă, ciudă,
Barbă mare,
Cărţi are,
Minte n'are.

Dar văzând că se apleacă să caute pietre, m'am pus din nou pe fugă. Trecând prin nj^ deanul plin de lume am plecat fluerând, la locul de întâlnire, mândru că puteam să-mi ţiu cuvântul.

Cât ai dat pe el? m'au întrebat băieţii luând ghemul în primire.

— Doi Ici.

— E bun» de unde l-ai luat?

— Dela Drăgănescu.

— Era pe atunci cea mai mare băcănie din Iaşi. Dar cum zicea poporul, de haragi a venit, de haram s'a dus. Spre seară» am înălţat smeul, pe vânt favorabil cu alai de copii în

urma noastră. Se încadra ca o fereastră tăiată în azur, iar coada lui ondula ca un şarpe sau stătea nemişcată de părea că a plesnit atlasul cerului

Dar ce folos! Când ne era mai drag, o haită de câini, pornită dela stâna din deal, venea cu o falcă'n cer şi una în pământ, să ne prăpădească, dacă ţipetele noastre n'ar fi adus ciobanii pe urma lor. In învălmăşala produsă 'de panică, aţa încurcată în spini s'a rupt şi zmeul a plecat, închinându-se, luându-şi parcă rămas bun, mişcându-se din ce în ce mai mic» până nu I-am mai văzut

In ziua aceia l-am pierdut şi pe Vasile al dascălului. S'a îmbolnăvit de spaimă şi a zăcut şase luni de gălbenare. L'am văzut după boală, îmi părea strein şi mic. Se speriase rău de câini. Crezusem în el şi-mi-era necaz. Ştiţi ce înseamnă să fii Căpitanul copiilor din mahala?.,.

Au trecut şasezeci de ani de atunci. Intr'o seară, venise la noi o ruda a nevestei mele, cu băeţelul ei. Am petrecut timpul, vorbind de una de alta,de greutăţile vieţei, privind ca bătrânii viitorul cu îngrijorare. Se făcuse noapte. La plecare m'am dus să-i petrec până la tramvai, să fac puţină mişcare. Rămăsesem în urmă cu Dorel, un ştrengar de vre'o zece ani. Profitând de întuneric băiatul se dete pe lângă mine şi-mi spuse pe nerăsuflate.

— Nene Georges, dă-mi un pol.

— Hai nu ţi-e ruşine, i-am răspuns. Cine te-a învăţat să ceri?

. Ce eşti ţigan?,..

Băiatul a dispărut ruşinat, în tramvaiul gata de plecare. Eu am rămas încremenit, speriat de vocea mea care semănând cu a ţa'căi Tinca trezise ecoul celei mai grozave dezamăgiri din trecutul meu.

M'am repezit câţiva paşi, dar tramvaiul era departe- Ş'apoi Ia ce bun, m'am gândiţi Lui nu i-ar mai fi făcut plăcere şi conştiinţa mea n'ar fi fost pe deplin satisfăcută.

Intorcându-mă spre casă, mă gândeam ruşi-rlat, aşa sfârşesc bătrânii: fac morală, când au închiat nebuniile. Am răscumpărat însă cu o lacrimă curată, ofensa adusă copilăriei mele şi vă asigur că nu am plătit eftin.

O lacrimă la bătrâneţe face cât un pol Ia tinereţe!

Intr'o dimineaţă, potrivindu-mi pălăria pe cap, ţaţa Eliza mă luă în oraş. Aveam ghetele cam murdare, ca omul luat dela joacă. In schimb purtam la gât un fionc mare de cordea lată, roşie ca para focului. Am mers încet pe Ia prăvălii, de unde, cu tocmcle nesfârşite, ţaţa Eliza a cumpărat Jh^sa, citur^felurite şi prosoape.Pe Ia prânz a venit Babeta şi a început să croiască, să coasă la maşină, care zdrăngănea ca o roată fără ciolane. Priveam înduioşat cum lucra pentru mine cămăşi* posteri, feţe de perină, tot micul echipament al şcolarului intern.

Se hotărâse definitiv. Mă înscriseseră lajto-stitutele Unite, cel malrgaunuţ^i din vremurile acelea, sub direcţia lui Melic, vestitul profesor de matematici. Vorbind drept, n'am fost mâhnit prea mult Durerea mea a fost simţitor micşorată, de două rânduri de haine noui, de mică şi de mare ţinută, cu gulerul brodat în fir de aur: I. U,, Sntr'o ghirlandă de stejar^cu şapcă şi nasturi auriţi.

Intr'o bună zi, cu aşternutul la picioare, într'o trăsură cu doi cai — ţaţa Eliza ştia să-şi ţină rangul — am trecut prin târg, am intrat intr'o curte înconjurată cu ziduri groase, fostul palat al Prinţului Vogoride. N'am plâns, n'apTăns^ci ţaţa Kliza, care a plecat vexată că Directorul nu s*a întins la vorbă.

— Lăsaţi~l.

— Dar cui dăm în primire?

— N'aveţi nici'o grijă.

— Poate mai trebuie ceva.

— Vă comunicăm noi,,. Hai, du-te şi te joacăI

Am şters-o ingrat, nerăbdător, fără să întorc capul alăturându-mă fără zăbavă lângă uh băiat ce tropăia, legat în curele şi clopoţei, ca un cal de rasă. Nu mi-se ura. Erau atâtea lucruri noii Curtea mare tăiată de o punte de scânduri ce lega clasele de refector, grădina Ai

pomi seculari, gălăgie, copii, clopotul, şi un miros pătrunzător de creolină ce se ţinea de om. Am intrat dela început sub supravegherea unui neamţ» Domnul Freihube^ fost sergent în armata germană, uscat, aprins ca un cocoş cu gâtul gol. Purta ghete lucitoare, haine curate, avea priviri» ce te fulgereau prin ochelarii cu rame de aur. N'am întâlnit de atunci om mai conştiincios în împlinirea misiunei sale.

Sever şi drept, ne urmărea cu ochii de vultur» fumând, cu mâinile la spate» o pipă interminabilă, în mijlocul curţii. La masă, am refuzat să mănânc, scârbindu-mă de tainul şcoalei cum e tradiţia printre internii proaspeţi ca omul de familie deprins cu mâncări alese. Noaptea în dormitor, prima noapte petrecută între străini, cu lumină, cu camarazi ce mestecau, scrâşneşu din măsele» vorbeau prin somn, am plâns cu parapon» amintiiidu-mi de maica Leonora,de tovarăşii mei de joc» de Rozicâ» de Bombonel, de Calicu şi pentru că mi-era foame. A doua zi căzui în cursă. Un superior — cine să te înşele dacă nu superiorii — nVa pândit înainte de a mă duce la cafea, în refector şi mi-a oferit un creion ascuţit gata în schimbul feliei de pâine şi al merelor dela masă» pe trei zile. MV ispitit creionul sau n'am avut curaj să-1 refuz? şi una şi alta. Am postit trei zile/ dar nVam învăţat minte. După ce m'am învechit, luam creionul şi furişândii-mă printre elevi scăpăm de gloabă sau mă alegeam cu 6

urecheală zdravănă, afirmând cămătarului meu, că am uitat.

Ştiam să scriu şi să citesc. Toate lecţiile de latină, aritmetică şi geografie, trebuiau spuse pe nemţeşte. D. Freihube ne explica în fraze scurte, arătând cu linia tablourile de pe pereţi ce reprezentau munca din cele patru anotimpuri, lucrări de câmp executate cu cai mari bine înhămaţi, de Pomerania. Pe D. Freihube» îl găseam lângă noi la deşteptare şi pleca după ce adormeam toţi. De dragul lui am învăţat pe de rost poeziile din „Lesebuch, erster Teii".

Dar ce folos! Eram atât de neastâmpărat! Mă deosebeam de ceilalţi copii ca un cal breaz. Mă jucam într'una,^ă^n^m^nmmi_de nebqnih închideam robinetul la cei cu săpunul pe faţă» aşezam o farfurie cu mâncare pe bancă, în dreptul celui care spunea rugăciunea» puneam piedici» organizam expediţii în podul plin de hrisoave, în pivniţa mare întortochiată ca un Labirint, de unde furam morcovi» mă luam la bătaie cu băieţii, până când Dl. Freihube» scos din răbdări, strângând criminal din măsele, striga revoltat: „Braesk, dupe mas, in kanţelei!". Era pedeapsa minimă, pentru mine maximă: să stai în recreaţie, în picioare, în cancelaria profesorilor.

Aveam tovarăş de bancă pe JVfn^^qvjkj-. băiatul unui explotajor de păduri. Amândoi ne potriveam de minune. La începutul anului, după ce îmblăneam cărţile, le aşezam simetric în pu-

pitru, îmi încuiam sertarul cu lacăt Wertheim şi aruncam cheile în latrină. Vecin cu noi era un evreu cuminte, roş ca un copil de lapte bine hrănit, fiul unui manufacturier tlin Brăila care învăța conştiincios, nu se asocia cu nimeni, nu primea nici'o admonestare. 0 singură dată s'a lăsat târît de nebunia colectivă şi după cum veți vedea a pătimit-o rău. Primisem un pedagog nou, un neamț Burkhard, care nu ştia o boabă româneşte. Bieții îşi făcuseră obicei. In meditația de seară, se prezentau la catedră şi mormăind cea mai trivială injurie, se cereau afară, ridicând doua degete, arătând cu capul spre uşă.

Pedagogul răspundea invariabil:

— Ia, ia..„

Dar urciorul nu merge de multe ori la apă. Colegii puseră pe neamț la curent Păcatul căzu pe cel mai cuminte dintre noi.

Bernfeld îndemnat de aghiuță, cu seriozitatea lui obişnuită, se prezentă şi proferând injuria care în gura lui părea mai trivială, ridică două degete şi căzu fulgerat de o pereche de palme zdravene, care deslănțuiră în clasă furtună, transformată în delir, când Bernfeld repezindu-se Ia pupitru să ia ceva să-1 omoare, îi aruncă în cap un sfert de sugativă, care pluti în aer ca un fluturaş.

Bernfeld era martorul meu. „După şasezeci de ani îi cer ertare. II necăjam în tot felul şi el răbda cu o resemnare îngerească. Dar într'o

zi, scos din fire, de două ori mai voluminos decât mine, mă prinse de guler şi mă scutură crispat de enervare, de nu mai ştiam pe ce lume trăiesc.

Eram totuşi iubit. Fără mine, clasa părea pustie. Când m'am înapoiat la şcoală, după ce zăcusem o lună de scarlatină am fost primit cu aclamații ,iar D-l Freihube se uită mai mult la mine, care-1 ascultam, cu gura căscată, când povestea grozăvii din răsboiul dela şaptezeci.

Profesorii nu-şi dădeau mare osteneală. Ne scoteau în fața catedrei să spunem lecțiile învățate pe de rost „Paris capitala Franței, cu un milion de locuitori, fabrici, universități, etc". Povestea spartanului cu vulpea care i-a mâncat ficații şi cum a aruncat călăul securea, fugind îngrozit de căutătura încruntată a lui Mihai Viteazul. După atâția ani, mărturisesc cu nedumerire, dacă nu cu ruşine* n*am auzit nici mai târziu în şcoală, nici în casă, vorbindu-se în mod deosebit, bunăoară, de Eminescu, de Cogălniceanu, de Haşdăiju de Odobescu.

Recitam poezii din Bolintineanu sau Alecsandri fără să cunosc nimic din viata lor. Profesorul de limba română, un transilvănean, ne citea uneori, în clasă, pe când eram în şcoală fiilor de militari, pasteluri de Alecsandri, comentându-le sumar cu grai ardelenesc:

„Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară-

— Vedeți ce frumos se repetă poetul, şi sc începea, ^

„Ziua ninge» noaptea ninge,„,.

Ningea într'adevăr. Ningea frumos cu fulgi mari şi priveam pe fereastră, dus cu gândul la barba Iui Sft. Nicolae, când răposatul P.... mă chemă la realitate; eu îmi sparg pieptul aici şi tu te uiți la fereastră, ia spune rogu-te ce ai înțeles».

Ridicându-niă deşirat, în bancă, am început fără a'sta pe gânduri, imitându-i vocea", stârnind un nou râs homeric:

„Ziua ninge, noaptea ninge.... adaogând admirativ.

Vedeți ce frumos se repetă poetul....**

Y^l?.^"^.^to^kSL-L. scoli* Acasă veneam din cc în ce mai rar. Nu se interesa nimeni de mine. Totuşi când se apropia vacanța, cu deosebire cea de Crăciun, înnebuniam laolaltă. Răsturnam şcoala. Ne cățaram ca pisicile să scriem pe grinzi, pe uşori, celebra exclamare:

Vivent les vacances,
Adieu les pinitences.
Les livres ați feu
Les professfcurs au milieu L.

Bieții profesori! ce buni.erau şi cât i-am regretat în urmă.

Mi-e rqşine când mă gândesc şi totuşi întrerup povestirea ca să mărturisesc crima ce-mi apasă şi azi conştiința:

După o strălucită carier, „Institutele Unite" sc desființaseră. D. Freihube îmbătrânise, sărmanul, fără drept de pensie.

L-am întâlnit întâmplător, mai târziu, câțiva colegi de şcoală, băieți cu avere, într'un birt» unde neamțul, sărăcuț îmbrăcat bea retras, un păhărel de vin, la un colț dc masă. Bucuria noastră a fost fără margini- L^-am ridicat pe sus, l-am adus între noi, am poruncit mâncări alese, vinuri scumpe şi tainic — atât~cat permiteau spiritele întărâtate de vin — am strâns pe loc, mână dela mână, o sumă de bani. Unul dintre noi, n'aşi putea spune cine, i-a ținut o cuvântare demnă de cel mai bun român, după care, ne-am luat angajamentul, să-i cumpărăm un palton dela Braunstein, vechiul magazin de haine gata din Ulița mare şi să-i facem în urmă o rentă viageră, contribuind, flecare, anual, cu suma de care putea dispune. Lista alcătuită pe întrecere da un venit de patru sute de lei lunar.

Câți credeți că s'au ținut de cuvâiit?

Nici unul!

Intâlnindu-mă a 2-a zi cu unul din colegi, ne amintirăm buimaici că i-am dat întâlnire.

—. Hai, mă, ne aşteaptă Freihube,..

— Dă-1 dracului ,de neamț!.

. Anul şcolar a.trecut repede. Cu tgate^nebu-niii& mele eram cel dintâiu în ^^ITMâncasem 7$iarla masa prețn^^ cu țopT profesorii

şcoalei, la care băeţii din clasele superioare m'au îmbătat turtă. Posedam numeroase atestaţiuni, cartoane felurite, frumos caligrafiate în franţuzeşte:

Point de merite
decerne â l*fieve Georges Brâesco pour application.
â la langue âllemande

cu care puteam răscumpăra orice greşală, dând bine înţeles numărul de mărturii corespunzător. Eram în toiul examenelor. Se vestiseră domnitorii. Câteva zile nu s'a învăţat, S'a văruit casa, s'a împrăştiat nisip prin curte, iar noi copii împleteam ghirlande lungi, de stejar, cu munca împărţită ca într'o republică de furnici: unii despuiau crengile trase din carul încărcat cu vârf, alţii ţineau capetele, iar meşterii împleteau, legau lanţul strâns, să nu se desfacă, apoi le încolăceau la umbră, unde aşteptau evenimentul, stropite din belşug cu apă.

In ziua cea mare, dela poartă până la scara cea mare se înălţau arcuri de verdeaţă, înveselite de drapele, rânduite în fascii, artistic împreunate, iar deasupra uşii, într'un cerc mare de brad, trona impunătoare, uriaşă, puţin înclinată cifra regală bătută în flori. In sala de onoare, rânduite simetric pe pereţi, erau expuse hărţi colorate, caligrafii artistice, desenuri variate.

Curtea se umpluse de trăsuri. Muzica militară se ştergea de năduşeală la umbră. Părinţii copiilor, domni blajini, cucoane cu pene

triumfale aşteptau ceremonioşi, în sala de recepţie.

Stam rânduiţi în bănci, aşteptând nerăbdători, îmbrăcaţi în uniformă noua, cuminţi ca tn sâmbăta mare, când ne spovedeam în faţa altarului.

De odată se auziră paşi numeroşi, grăbiţi, sunet cavaleresc de pinteni şi pe uşile, larg deschise, intrară domnitorii. El, alb la faţă cu barbă neagră, cu pieptul înstelat Ea, rumenă, voinică, în port naţional- In urma lor se îngrămădeau boerii, pe care îi vedeam de sărbători la vizite, Generali mustăcioşi, chelii de profesori cu favoriţi, în haine conservate.

Ridicaţi în picioare, cu voci înstrăinate, cu inimile strânse, am intonat cum nu se putea mai prost i^n^l^egaMn cor, pe şapte voci, conduşi de Gavril Muzicesc», maestru neîntrecut, care ne fulgera cu privirile, cu bagheta şi cu barbişonul de mătase roşie, ce se încadra perfect îiTdSchizalura gulerului alb.

Apoi, Donmitorul m'a întrebat tocmai pe mine:

— Mata ai învăţat nemţeşte?

— Da, Mărita ta, am urlat eu, după cum mi se recomandase de pedagogi şi fără altă indicaţie, pornii ca o moară stricată.

A, a, a, der Winter ist schon da,
Herbst und Sommer smd vergangen
Winter der hat angefattgen...

Nu ştiu cum am isprăvit. Nu mai vedeam înaintea ochilor aiurit de privirile aţintite asupra mea.

A fost un triumf. Domnitorul surâdea, boerii lăcrămau» profesorii se umflau în pene» iar Doamna strălucitoare ca o zână din poveste, m*a sărutat pe amândoi obrajii şi plecară vârtej în uralele noastre ieşiţi în curte, alergând pe poartă, după trăsura cu cai albi a Iui Carpov, cel mai renumit birjar din Iaşi.

Au trecut ani. Domnitorul a fost proclamat Rege, II puteai vedea în fiecare zi, când se schimba garda sau iarna pe înserate, când apărea la fereastra palatului din Calea Victoriei şi se uita stând cu cineva de vorbă, în stradă.

Cine nu s'a oprit în loc să-1 privească cu dragoste sinceră, încrezătoare şi respectoasă, cine nu se întorcea să povestească în sânul familiei, mândru că a zărit pe Regele Carol IL„

Eu însă îl port şi azi nepieritor în minte aşa cum l-am văzut atunci: alb la faţă, cu barba neagră, trecând cu pieptul plin de decoraţii, . zornăind din pinteni pe dinaintea mea.

De câte ori vine Crăciunul şi se strâng copii în vacanţa, de sărbători în jurul sobei, mi-aduc aminte de un biet croitor, evreu, mumutor»^ c u bajj^^^B^triarh. — ,

Tîerşcu Parizăr şedea la Iaşi în strada ce se

numea pe atunci nu ştiu pentru ce, Uliţa Rusească, căci nu era picior de rus.

Parcă-I văd stând în picioare, acoperit, iarnă-vară, cu scufiţă de catifea neagră» mânuind foarfeci grele, care muşcau, scârţâind» postavuri felurite, plimbate de mâna meşterului pe linii ce se întretăiau misterios, trase cu cretă albastră, groasă, subţire ca o coajă de săpun.

Şedeam ipocrit, cuminte lângă el, pândind foarfecile pe care le apucam îndată ce le lăsa din mâini, fărâmiţând resturi de postav, umplând casa de gunoi, de ţipetele evreului, care în jiletcă şi papuci, ridicând braţele şi^sprâncenele, mă anatemiza când se întâmpla să tai vre'o betelie, chemând zadarnic, asupra mea, toată mânia cerului. In schimb, apăreajnadara^ Sura, cernită, strânsă cu bariş de mătase neagră, şi-1.potolea blajin, într'o limbă ce mi se părea de miere. Uitând ulcelele ce fierbeau, mocnit, la vatră, se repezea arsă ciocănindu-mă cu lingura de lemn» pentruca nu mai avea astâmpăr. Zelos să repar o paguba pricinuiam alta, repezindu-mă, răsturnând ulcica pornită să dea în foc, umplând casa de poftă de mâncare, de chirăeli; scoţând din odaia de alături, lucrătoarele, fetele lui Herşcu» două domnişoare mari» curtate de ofiţeri — croitoria era civilă şi militară — şi una mai mică, pistruita atât cât să-i şadă bine.

^Ghiaela» astăzi îmi dau seama, îmi era dragă în tainaTdeşi mă certam cu ea într'una, pentruca se strâmba la mine, ori de câte ori făceam vreo poznă.

— „Ai înebunit ori ce-ţi este? Hai du-te acasă mă rog"

Plecam înciudat, urmărit de râsul fetelor, pe care le lăsam frumuşele în urma mea, regretând că nu pot s'apuc de coadă pe Ghizela, ce profita de împrejurare să-mi tragă un ghiont în spate, chitându-se pe fugă.

Herşcu Parizer mă cunoştea din faşă. El mi-a făcut prima pereche de pantaloni lungi. In casa lui mâneam toate bunătăţile: tăeţei de casă cu magiun, turtă dulce, înflorită cu miez de nucă, paudişpan de purim sau prajam, stând cu Ghizela la gură sobei, boabe de porumb ce ne înegreau dinţii.

Locuia lângă mosJNicu, epitro^^ nul copilăriei mele. ICFa" desmoştenit când "rTaveam încă zece ani, prevăzând că am să mă aleg un rău» pentrucă rupeam ghete şi haine nevoie mare.

Moş Nicu rămăsese neînsurat, trăia, aşa se şoptea în casă, cu Catinca, jupâneasă oţărâta cu cercei de mărgean şi tulpan alb, care-i cunoştea toate slăbiciunile: îl doftoricea, îi răsucea ţigări, îi făcea pască, una singură de orez, încinsă cu cunună mare, groasă de două degete, ca sa ţină loc şi de cozonac la sărbătorile Paştilor.

Iarna, către asfinţitul soarelui, îi întindea masa de cărţi în jurul căreia se adunau patru holtei îmbătrâniţi, ţăpoşi ca aişte arici.

Conul Costache, Conul Alecu, Conul Vasilică şi Moş Nicu, sorbind cafeaua tacticos, fumau pe întrecut, jucau preferanţ la o para fişă. Mai târziu'jocul s'a spart: unul a murit, altul s'a îmbolnăvit iar pe conul Costache nu l-am mai văzut multă vreme. Intr'o zi geroasă de Crăciun, pe când mergeam pocăit alături de moş Nicu, l-am întâlnit pe stradă, îmbătrânit, sărăcăcios îmbrăcat, căci după cum spuneau cucoanele, bătuse la tălpi toată averea.

— Sluga d-tale.

— Plecăciune.

— Ce mai faci, coane Nicule?... Tare de mult nu te-am văzut.

— Nici eu nu te-am văzut pe mata.

Şi isprăvind conversaţia, se priveau, cântărind din ochi, isprava timpului.

Irra... zise dela o vreme, moş Nicu, bucuros că şi-a adus aminte, bine că te-am întâlnit Mi-ai rămas dator ***jumătate*** de galben, ţii minte?

— Eu?

— Dela preferanţ.

— Ţi-oi fi rămas, nu zic.

— Dă-mi-i, nu ştii mata cine-şi plăteşte datoriile se îmbogăţeşte.

— N'am cucoane.

— Nu se poate

— Crede-mâ» uite ce am.... Asta-i toata averea. Şi scoase din jiletca veche, pătată de bale, să-i arate câţiva gologani de aramă,

— Dă cât ai, nu-i ruşne. Azi oleacă, mâine o Icacă, scapi de bucluc.

Şi băgând gologanii în buzunar, se depărta cu mine, lăsând pe conul Costache buimăcit, fără plecăciune, îngheţat la marginea trotuarului.

Mă luasem, îngheţat şi eu pe urma lui moş Nicu hotărât să-i spun pe drum, ca la orice sfârşit de vacanţă, că-mi trebue pantaloni.

Dar amânam mereu spovedania, aşteptând ,să treacă oamenii, fixându-mi ca de obicei un f termen ultim, casa cu poarta verde, pe care o ; depăşii fără curaj de a mărturisi păcatul, îmi j făcuse o pereche de Sân Dumitru. E drept că jocurile de atunci erau din cale afară de nebuneşti. Sodronul, pichiut» oina, care-ţi lua talpa ghetelor, capra, poşta şi încărcarea măigarului, prinşi unul de altul cu capul în perete, *peste care săreai spintecând, de regulă, pantalonii.

Bătrâna infirmieră, care se oblojise la şcoală pe mâncare, povestea megieşilor, că a pierdut în viaţă două lucruri scumpe: bărbatul împuşcat din greşală la vânătoare, după ce abia se luaseră şi ochii, cârpind pantalonii mei în fiecare seară. Ajuns aproape de casa Iui moş Nicu. amânând pentru altă dată ce aveam să-i spui, am intrat dornic de joacă, la Herşcu

Parizer. Era Sâmbătă, Se înserase. Pe masă ardeau două lumânări ce răsfrângeau luminiţele odăii până în fundul curţii, ţintuind cu stropi de lumină piuliţa, chilugul, râşniţa de cafea şi tava culcată, în dosul ibricului» ce răsărea uriaş în mijlocul ligheanului» larg deschis» de alamă. In casă ferau musafiri, femei in haine *hâtrăneşti* de mătase, gospodine frământate de griji şi de rod» ce povesteau cuminţi, întâmplări din viaţa lor umilă, vorbind pe rând sau toate odată, sorbind din ceaiu, la care-şi încălzeau mâinile, înăsprite de treburile gospodăriei. Rămăsesem îucurcat în mijlocul *odaiU* dereticată ca pentru sărbători.

— .Ai venit?

— Mă duc.

— Ei stai, ce te grăbeşti... Ghizela! Iaca ţi-o venit tovarăşul... Vrai un ceai?

— M'aşteaptă acasă» zic eu, dând să ies pe uşe.

Dar m'am întors ruşinat, înfuriat ca un berbec zădărit, de Ghizela, care-mi trăsese pela spate, colţul de cămaşe ce ieşea prin ochelarii pantalonilor. Neştiind ce să fac, am început să plâng şi nu pot spune, dacă plângeam de ruşine sau pentruca Ghizela, care plătise scump perfidia, suspina odată cu mine.

dam Sura indignată, a vorbit nu ştiu ce cu bărbatu-său, luând de martori pe mosafiri, terminând în româneşte-

— E copehit

— Dacă-i copchil trebue să rupă hainele1

— Să fie sănătos. Are avere dela babacu-său. Fă-i o pereche de pantaloni.

— Da i-am făcut deja o pereche.

— Ei, ai să-i mai faci una, să vedem ce are să fie.

— Când o auzi conul Nicu*

Du-te de vorbeşte cu el, ce eşti aşa fricos. Parcă o să te omoare.

Bătrânul dete din umeri, îşi puse pălăria peste chUi4|a de catifea şi eşî pe uşa ce da în strada, ^/

La Herşcu Parizer, lucrau boierănaşi, negustori şi răzeşi, haine groase de şiac cărămiziu, bătut în piuă, pe Ia mănăstiri. Lucru iară moarte, un singur model, cu un singur fel de nasturi, căptuşit cu chîmbrică.

Pe atunci, în Moldova, fiecare boer îşi avea evreul lui de casa cu care se sfătuia în afaceri, îi căuta ipoteci, arendaş pentru moşie, îi aducea doctorii dela Cernăuţi, cai ruseşti din Basarabia, era consultat când veneau peţitorii.

Pe Herşcu Parizer, Fam pomenit în casa Iui moş Nicu de când am venit pe lume. Ii lucra lui şi nouă — eram doar patru fraţi — haine largi, tocmite până Ia gologan, îi asculta jâlăniile, nebuniile noastre, peripeţiile proceselor şi povestea repetată, cu drumul care l-a făcut la Huşi, singura dată când a mers călare şi era să-! omoare boţii.

Moş Nicu nu ieşea din cuvântul lui Herşcu Parizer, care nu intervenea, ce-i drept, decât în ceasuri grele. El I-a înduplecat să cumpere surorilor pian, să le facă rochii cu coadă lungă, după ce au eşit din şcoală. Dar ce m£u tura, vura, trebuia să fie prieteni, aveau aceleaşi patimi, Ie plăcea cafeaua şi trăgeau tabac, urându-şi sănătate după ce strănutau de săreau pisicile, sbârlite, cu coada în sus, pe fereastră» , *4*

Când Fam văzut că pleacă, riu mai aveam habar, câştigasem pantalonii. M'am întors spre Ghizela. Isprăvise şi ea de plâns. Ne-apr^piasem. Privindu-ne îmbunaţi, am eşit tiptil, în stradă, alergând ca să ne dăm pe ghiaţă Ia marginea trotuarului. Eram neîntrecuţi, vestiţi printre copil în toată mahalaua; zgâriam ghiaţa întorcând călcâiul cu meşteşug, lunecam cu picioarele strânse, ne lăsam puicajsau sugând cu deliciu ţurţuri de ghiaţă desprinşi dela streaşină, ne lăsam târâţi de sacagii ce ne cunoşteau, -atârnându-ne, de sania ferecată în legaturi de ghiaţă, sau ne turteam nasul, în ajunul anului nou de geamul băcăniilor cu uşile îngheţate, brodate de ger, mânând pluguşorul pentru două smochine, ziua nămiaza mare. Ne-am întors acasă umflaţi de ger, cu fălcile încleştate, cu ghetele rupte, ude de zăpadă.

Ia priviţi, oameni buni, ăştia-s draci, nu altceva: Ci trebue să te iei după dânsul? EI e

nebun dar tu eşti domnişoară... Ea uită-le în oglindă, şade frumos?...

Mărturisesc după atâția ani, că-i şedea nespus de bine. O priveam cu drag, opărindu-se roşie ca para focului, cu ceaiul pe care ni-1 pusese dinainte madam Sura, îmblânzită, după ce se săturase de ocară. Când veni Herşcu Parizer, văzând halul in care eram mă luă de odihnit.

— Eu nu ştiu ce ai de gând?... Fecior de boier eşti?...

Dar privindu-ne pe amândoi, dete din linieri, după obiceiul lui şi începu să râdă odată cu noi, cu toată casa.

— Vino'ncoace.

Aşezându-mă drept, crăcănat în mijlocul odăii, mă puse să ridic pantalonii şi potrivindu-şi ochelarii începu să strige: „patruzeci şi doi, şasezeci, douăzeci şi trei"., numere ce-mi răsunau, divin In urechi, pe care le trecea docil într'un carnețel de măsuri, una dintre domnişoare, cea mai mare, plecată pe masă cu şalul In spinare, cu pielița albă, frumoasă, de aristocrată.

Au trecut ani de-atunci. Herşcu Parizer îmbătrânit cu timpul, se lupta din greu cu concurenta. De câte ori veneam în Iaşi mă lăsam târât de amintiri tn ulița rusească. Priveam cu inima strânsă, prăvălia scundă, ocrotită de

aceiaşi firmă îngustă, neagră, scrisă cu litoc albe:

HERŞCU PARIZER
croitor
civil şi militar

încadrată într'un metru şi o pereche de foarfeci deschise, ştearsă de ploi, de vreme. Lângă el se ridicase o prăvălie nouă, cu ferestrele dintr'un geam cu rafturi pline, întitulată cuceritor, cu litere de aur:

„CROITORIE MODERNĂ"

Dar Herşcu Parizer, după cum spunea madam Sura, în vorbă sa-şi mărite fetele, trăia încă binişor, slava Domnului, mai păstrând ceva din vechea clientelă, pensionari, cari nu-1 lăsau să moară.

Progresul, ca şi natura, are însă legi fatale. N'a trecut mult şi peste drum de Herşcu Parizer s'a mai deschis un atelier

„CROITORIE AMERICANA"

M'am întors îngrijorat spre locuința binefăcătorului meu. Căsuța se pitise detot. Firma dispăruse. La un ochiu de geam, strâns între croitorii modernă şi cea americană, un anunț, scris cu ornamente mari, indica singur trecă-

torilor, pe Hefşcu Parizer, „cel mai vechiu croitor din ulița rusească", adăogat de mâna lui stângace, ca de copil.

Era tot ce găsise bătrânul în potriva tinere* tului cuceritor.

Am intrat să-1 văd. Madam Sura murise cam odată cu moş Nicu. Fetele erau la casele lor. Ghizela se expatriase în America. Herşcu Parizer se închina mişcând buzele serafic, palid ca un muribund.

Nu l-am întrebat... La ce bun!.... Reprezentam două lumi.

Nu ne-am mai fi cunoscut..

Singuri, cavalerii, rezimați de muşcatele ce se ofileau în dosul ferestruicilor, m'au petrecut, când am ieşit din casă, galanți, satisfăcuți» cu ochii lor de altă dată.

Târâş-grăpiş, am trecut când corigent când repetent dîntr'o clasă într'alta.

Pentrucă mă băteam cu toți băeții din mahala, epitropul şi mătuşile declarară într'un glas ca numai şcoala militară îmi va veni de hac. Nu se învață carte, ziceau ele, dar te muştrulueşte de-ți merge untul.

In această nădejde nu mai învățam nimic.

— De ce nu înveți mă băete? mă întrebă profesorul de latină.

— Eu am să intru în şcoala militară, nu am nevoie de latină.

„Nu ştie, el are sa intre în şcoala militară**.„ strigau băeții în cor, când eram chemat la lecție.

Din balconul institutului, un balconaş mic, şubred, de unde pornea un jghiab răzimat de marginea unei haznale — instalațiune primitivă de tout-â-Fegout — ascultam, vara, marşul corniştilor şi fericeam băeții din şcoala militară, care se duceau la instrucție să se joace, gândeam eu, de-a soldații, cu muzică şi puşti adevărate.

Am cunoscut mai târziu această fericire. N'o doresc nimănui. Ce am suferit câți-va ani de zile, ***ajunge*** — socot — să-mi răscumpăr cu prisosință, partea mea de rai .^Disciplina oarbă şi fără raționament era baza educației, încredințată elevilor din clasele superioare şi unui mănunchîu de ofițeri, aleşi printre cei mat energici. Trebuia să circuli cu mâinile la vipuşca pantalonilor. Nu te puteai mişca nespionat. In clasă, în dormitor, la masă te duceai cu frontul, după laborioase alinieri, comandate pe întrecute, exagerat, numai de elevii din ultimul an, care se inițiau, pe rând în secretele artei militarey^pedepsele curgeau ca ploaia, pentrucă ai mişcat în front, pentrucă ai întârziat la front, pentrucă ai vorbit în frunt şi slavă Domnului, azi ştie oricine, în front nu se vorbeşte. Zelul educatorilor, de a scoate astfel oameni de treabă din copii care făceau disperarea familiilor, era explicabil: programul era

atât de Încărcat, încât nu ne puteam întâlni decât la front. Acolo se puteau urmări greşelile. Natural, pedepsele erau variate, porneau cum cere pedagogia, dela simplu la compus. Cea mai simplă era să stai de sentinelă echipat de răsboiu, în frig, pe sală, în faţa uşii dela camera ofiţerului de serviciu, pe când ceilalţi dormeau duşi.

Am zis că pedepsele erau gradate. Aceasta nu împiedica să fii observat cu predilecţie, să iei deodată toate pedepsele de arest, închisoare, carceră pe care, să te conformezi pedagogiei, le executai pe rând. Sistemul era ingenios. O pedeapsă atrăgea pe alta şi erau atâtea motive că izvorul era nesecat. Ieşeam din meditaţia de seara,- istoviţi, flămânzi, pentruca tineri, munciţi ca robii, mâneam pe sponci. Stam sgribuliţi de frig, cu mâinile îngheţate, tunşi chilug, ascultând descoperiţi, in viscol, „Ruga" sunată cu fălcile umflate peste măsură, de un biet cornist, care servea Ţara, scoţând note false dela rinichi.

Adevărata şcoala a disciplinei era însă în dormitor. Inchipuiţi-vă o sală lungă, cu pături uniforme, iar noi, inferiorii, în cămăşi de noapte, scurte, aliniaţi la marginea paturilor, aliniate şi ele, aşteptând, înţepeniţi de aşteptare, cu hainele frumos păturite în palmă, inspecţia caporalilor, care-ţi băteau pantalonii în nas, să-ţi dovedească că nu i-ai scuturat, îţi rupeau toţi nasturii dela manta, să-ţi arate efi

se clatină sau îţi descosea pe de-a'ntregul un crac de pantalon urmând să-1 coşi, In târziul nopţii, la lumina lămpii.

N'aveai scăpare nicăeri.

Nebunia disciplinei cuprinsese pe toată lumea. Ofiţerii, tineri, în haine lucitoare, erau iţmoranţi si brutali. Un cismar care întârzia să strângă din dormitor căputele ce trebuiau reparate in timpul nopţii, a fost dus în pumni de locotenentul de serviciu, dela un capăt la celălalt al dormitorului, unul Înaintând, celălalt retrăgându-se cu ochii, ţintă In ochii superiorului beat de furia nepotolită. A doua zi, soldatul a fost internat la infermerie cu fălcile umflate, bolnav — zicea doctorul — de orcion.

Vă închipuiţi acum, dece într'o dimineaţă ne-am trezit înlemniţi de surprindere, lipsiţi de răcnetele superiorilor, care întovărăşeau de regulă semnalul deşteptării, cântat de cornist pe sală, cu ecouri infernale. O veste circula printre noi, grăbită ca o nenorocire: „A fugit' clasa IV**, elevii care vegheau la menţinerea ordinei, cu puteri discreţionare. Ii iubeam, la fel cu câinele care linge mâna stăpânului caira^ ÎI loveşte. De altfel, eram totdeauna gata de iertare. O vorbă mai dulce, o familiaritate bine voitoare a superiorului, opreau lacrimile gata să cadă, ştergeau ruşinea afrontului.

Rătăceam ca nişte copii rămaşi de capul lor. E drept că republica n'a durat mai mult decât aceia dela Ploeşti. Ca şi Regii, superiorii nu

mor niciodată. Ierarhia armatei are o parte admirabilă, fiecare inferior tlevine superior Ia rândul vechimeî, la alegere sau accidental. Clasa IlI-a a luat locul clasei IV-a. Viaţa militară întreruptă un moment, îşi reluă firul cu impulsivitate proaspătă, sporită de ambiţia noilor comandanţi, care ţineau să se arate vrednici de înnaintaşii lor. Ne găseam la începutul lunei Iunie, ne pregăteam de examen, cuminţiţi de grijă. Nu se ţineau meditaţii, profesorii nu mai veneau la şcoală. Elevii, împrăştiaţi, citeau pe capete refugiaţi în colţuri de linişte, sub scări, la mansarde, în dosul stivelor de lemne din fundul curţii.

Dar evenimentul ne înfierbântase judecata. Nu se mai ţinea nimeni de carie. Grupuri, grupuri de elevi discutau cu aprindere evenimentul, împrăştiindu-se repede când venea superiorul, înştiinţându-se reciproc în caz de prisme jdie.

Circulau fel de fel de svonuri. Unii susţineau, că băeţii de clasa IV-a au trecut Prutul pela Ungheni, undeVau înrolat în armata Ţarului. Alţii, mai bine informaţi, afirmau că îmbarcându-se la Constanţa, au fost prinşi de Turci, duşi Ia Constantinopol. In cele din urmă, aflarăm, că vitejii, în cap cu sergentul major, şeful promoţiei şi băiatul comandantului şcoaleî, — îndrăzneala lor ne aiurise, — erau pe drumul de costişe ce duce la Vaslui şi în Bucureşti. Sculaţi Sn puterea nopţii, se zi-

cearcă au sărit peşte ziduri, care ne despărţeau de palatul lui Grigore Sturdza, JPnnţui, ^beizadea Viţel", cum îl numeau Ieşenii» pentrucă "n^ica în puterea braţelor, un viţel, luat dela ţâţa vacii, cu care se exercita zilnic fără să simtă sporul greutăţii, avea şi el un băiat în şcoala militară, pe Dimitrie Sturdza, după numele unuia din strămoşi, care trăia, refugiat demult în Spania. Băiatul- aprovisionase pe evadaţi cu mâncare şi cu tutun, iar prinţul — afirmau cei iniţiaţi — le dăruise, cu mâna lui, o pungă de galbeni, să aibă de cheltuială. Mai târziu ne-a spus d. Vasile, portarul şcoaleî, că elevii au plecat frumuşel pe poarta cea mare, In zorii zilei, spunând că se duc cum era regula în fiecare duminecă, la baie, pe plotoane, cu noaptea'n cap, că băiatul colonelului fusese scutit de camarazi sa ia parte la această manifestare obligat să stea acasă. Scopul lor era să se prezinte Ministrului de Războiu, ca să protesteze împotriva unei legi nesăbuite. Se plănuise, înadevăr, că absolvenţii Şcoaleior Militare, să nu treacă fără concurs la cele superioare din Bucureşti, urmând ca cei rămaşi fără Jbc să-şi încerce norocul în alte şcoli, unde de altfel nu s'ar fi putut înscrie din cauza deosebirei de program. Când am cunoscut adevărul, sufletul nostru s'a umplut de jale. Eram indignaţi gândindu-ne la suferinţele camarazilor noştri mai mari, care plecau voiniceşte, îndurau privaţiuni de **tot**

felul, expuşi la cine ştie ce pedeapsă, pentru ca să protesteze împotriva unei măsuri ce le amenința viitorul, care, în definitiv era şi al nostru. Discutam aprinşi pe grupuri. In curând grupurile se împuținară. Nu mai exista erahie. Un suflu de revoluție cljUjy^jranpje tuturor. "Se riaTcîtr^oralorrsă arate că e o mişehe din partea noastră, să stăm indiferenți, să mâncăm cireşi, bunătăți de tot felul, cumpărate peste gard dela băcănia lui Arghiropol, cu riscuri mari, e drept, dar de care camarazii noştri erau lipsiți, rătăcind, expuşi să moara, ca nişte ifiartiri, pentru interesul nostru.

Ofițerii se sileau să ne împrăştie. Grupurile, plecau să se formeze, din nou, mai încolo. Comandamentele recomandaseră prudență, pentru a nu zădări spiritele. Lucrul se simțise. Disciplina întemeiată pe brutalitate dispare odată cu cauza care o produce. De altfel nu erau decât opt carcere şi o sală de închisoare iar noi două sute. Nu se poate lupta cu mulțimea^ sigură de impunitate. In cele din urmă, conci-TmbuTeTe"încetaraT Hotărâsem, în secret, să ne solidarizăm cu clasa IV-a, să fugim cu toții. Nu ştiu care din noi, afirmase sentențios, că o trupă sub arme, nu se poate aresta. Se impunea aşa dar să fugim înarmați. Era pe lângă o chestiune de demnitate, să nu ne asemănăm — disciplina nu-şi pierdea dreptul — cu o ceată de derbedei şi o chestiune de prudență elementară căci ne aşteptam, Doamne ftieşte,

la orice primejdie, bunăoară o luptă cu trupele din garnizoană, venite In urmărirea,noastră. N'aveam cartuşe, e adevărat, în schimb învățasem deja atacul cu baioneta la Copou, unde umpleam câmpul cu urletele noastre victorioase, jinduiți de ofițerii instructori dela dorobanții cu schimbul, care ne dădeau de exemplu cu înjurături admirative.

Alesesem dintre noi trei şefi, — triumviri — jurându-l&solemn prin ridicare de mâini,.cum obişnuiau cavalerii de Malta; că ne vom supune orbeşte. Atotputernici, erau Gorăneşcu Alexandru, băiatul unui general dela Focşani şi Savel Mânu, nepotul Ministrului de Hăzboiu, făuritorul legii, care ne răsculase şi Aslan.

Hotărârea luată; trecurăm mUităreşte la acțiune. Trebuia să mergem în dormitoare să ne luăm armele. Camerile de dormit erau împărțite pe pIotoane, despărțite prinir'o sală lungă, care lega cele două aripi, încuiate din cauza evenimentelor.

Urma, aşa dar, sa urcăm şi să coborâm scara principală, prin care trebuia neapărat să trecem, pentru a ridica puştile dela rastele. S'a recomandat, fireşte, conspiratorilor linişte, prudență, dându-li-se instrucțiuni, să se târască, să se^apleee^ când vor trece pe sub ferestrele trădătoare. Unii s'au conformat, alții, cei intransigenți, âu trecut sfidători, agale, iuțind fără voie ultimii paşi, singura dovadă de slăbiciune, care păta, oarecum, curajul lor. Fri-

coşii treceau furişându-se neîndemânatici, plecând capul, ridicând spinarea ţi mai alea puşca, pe care o ţineau ca lumânarea la Înviere, In loc a*o culce de-a-lungul pământului.

Această defilare de ţevi pe dinaintea ferestrelor direcţiunii care dădeau în sală-sfârşi prin a atrage atenţiunea comandantului.

Nu i-a fost greu ofiţerului trimis Sn recunoaştere să dea peste noi care aşteptam, leoarcă de năduşeală, să ne strângem in sala _ de dans, de unde urma să fugim pe poartă.

— Ce căutaţi aici?

— Să trăiţi don'locotenent...

—• Marş.

Ne-am împrăştiat ca potârnichile. Numai capii răscoalei veneau, ce-i drept, liniştiţi, In urma fugarilor privindu-i cu dispreţ, cum se grămădeau să-şi lepede puştile ca să nu fie bănuiţi. In curte urmaşii lui Ştefan cel Mare, adunară sfărâmăturile, îndemnându-le din nou Ia luptă.

înălţat pe o droaşcă veche, Gorănescu, ţinu un discurs înflăcărat, arătând că:

Cei ce rabdă jugul şi-a trăi mai vor,
Merita *si-l* poarte spre ruşinea lor.

Nu voiam nici unul să purtăm jugul. Am fost chiar de părere să plecăm imediat, ideie care a fost combătută, arătându-se că trebue să luăm mai în tai u masa. Această părere a întrunit sufragiile. Ne-am dus In sufragerie, tn-

ţeleşl ca la un semnal dat, Gorănescu, se va ridica In picioare, să ralieze pe credincioşi strigând: „Cu Dumnezeu şi pentru clasa IV-a înainte" mulţimea să scoboare repede pe scări, condusă de mine, care in calitate de Ieşau trebuia să -i scot pe drumul cel mai scurt, afară din oraş. La semnalul convenit, am năvălit în masă, urlând nu ştiu pentru ce, înfierbântaţi de grozăvia actului ce săvârşeam, îndreptându-ne In dezordine, gonind parcă ne-ar fi urmărit cineva, speriaţi de tropăiturile noastre pe şoseaua bătută de exerciţiile zilnice ca şi cum s'ar fi isprăvit pământul. In grădina din faţa şcoalei comandantul — Colonelul Macarovici — discuta, liniştit, cu Ralet, vestitul pro-" fesor de matematici. ——'**

Dar şeful nu ne dete răgaz: „înainte băeţi".

După o scurtă şovăire am porni* ca o trombă, ieşind pe poarta şcoalei sub ochii comandantului, care ne privea cu braţele încrucişate, neclintit, ca o statue de piatră.

Dar Dumnezeu a vrut, se vede, să ne arate dela Început, calea greşită ce luasem. Spusesem băeţilor, din vreme, să apuce cum vom eşi din şcoală pe prima stradă la dreapta noastră. De acolo coborlnd la Râpa Galbenă, ajungeam numai decât pe Şesul Bahluiului, afără din oraş.

Nu ştiu pentru ce, rămăsesem in urmă. In faţa şcoalei noastre se afla un pensionat de domnişoare, cu o stradelă ce ducea la clădirea

aşezată in fundul curţii — palatul Vogortde — In care petrecusem primii ani de~şcoală. Cuprinşi de panică, fugarii se aruncară în stradelă ca într'o vâltoare, de unde puteau fi scoşi ca din oală. Strigam răguşit, disperat, ca unul ce mă socoteam răspunzător de catastrofă: „înapoi, înapoi,...."

La fereastră, fetele, entusiasmate, claie pe grămadă, fluturau, batiste minuscule. Dar cine să le bage In seamă ? Pornisem în aceiaş dezordine, fugind mereu, coborând strada Carp ieşirăm prin Râpa Galbenă, în dosul gării, afară la câmp. N

Vestea se răspândise cu iuţeala fulgerului. Lumea se adunase alergând, sporind ceata derbedeilor care se ţineau de noi. Părinţi şi corespondenţi ne urmăreau în trăsuri, implorându-şi fiecare odrasla să se întoarcă înapoi.

Gregoire, striga bătrânul, cuconul Nicolae X feciorului său, băiat Întârziat intrat în şcoală ca prin minune, chinuit de ticuri nervoase, căpătate din practica vîţiului care veştejeşte copilăria ...Gregoire, ecoute le conseil de ton pere...

- — Non, papa, răspunse Gregoire, care fusese crescut **cu** guvernantă, je ne peus pas trahir mes camarades...**

In sfârşit, **ne** oprirăm pe marginea Bahluiului. Soarele scăpata. Suflând greu, ştergân**du-ne de** năduşeală **abia,** liberaţi de robia disciplinei, **ne** Întocmirăm din obişnuinţă In front.

înregistrasem defecţiuni mari. Ivirea neaşteptată a colonelului, în faţa şcoalei, fusese dezastroasă. Părinţii se depărtau frângându-şi mâinile. Corespondenţii dădeau din umeri, ameninţându-ne cu fulgerile familiei. De curioşi ne cotorosirăm repede, luându-i la goană. Apoi plecarăm în marş militar, tăcuţi, fără să ştim încotro mergem. Noaptea se lăsa repede. Zoriţi să ne punem la adăpost, căutam drumuri lăturalnice, ne strecuram prin văgăuni mergând pe două dealuri, printre •vii, urmăriţi cu ochii bănuitori de vieri, care ne aţineau calea cu parul în mână, cu flinta.la spinare. Luna se urca senină. Cerul era ciuruil de stele. Adieri uşoare de vând ne răcoreau frunţile.

Fără îndemnul nimănui am încetinit mersul şi prinserăm a cânta în cor romanţe la modă.

Ştii tu când te ţineam pe braţe,
Când îmi jurai amor, ştii tu...

cu voci sentimentale, cuprinşi de dorinţi nelămurite. Ajunsesem fără veste, într'o pădure de mesteacăni. Din tufe săreau licurici desemnând în aer traectorii scurte, luminoase. Ne oprirăm căzând în iarbă, fără a ne depărta prea mult,' simţind neVoia de a fi împreuna. O linişte măreaţă ne cuprinse, lăsându-ne robiţi ca • de'vraje. Lumina lunii, cernită prin desişul frunzelor, imprima în jurul nostru horbote de-

licate. Arome tari de mentă, de leuştean, ne ameţeau, gata să aţipim, legănaţi de târâitul neîntrerupt al greeriloh Un fluerat subţire, care se întări încet, treptat, desfăcându-se intr'o cascadă de triluri, lungi, ce se rostogoleau ca nişte perle, ne lăsă fără suflet, cu ochii umezi de recunoştinţă încrezători în puterea Celui de sus, pe care ne bizuiam în taina sufletului nostru. împărtăşania era atât de completă, încât ne ridicarăm, turburaţi, să pornim fără îndemn, zoriţi parcă să ne depărtăm de locul crimei, siguri că nu mai avem nimic de aşteptat. Ieşind din Dumbravă, ne-am îndreptat spre muchia dealului călăuzindu-ne, sătui de singurătate, de lătratul câinilor ce se auzea de departe, sperând să dăm de sat sau mai degrabă peste stână, judecând după bucii de lână albă, rămaşi dela oi în spinii tufelor de. porumbele. N'am mers mult. Lătratul se apropia, îndesindu-se pe acelaş glas vestitor de oameni.

Ne-am pomenit deoadată în faţa unei clopotniţe împresurată cu ziduri de cetate, ce se încheiau cu o poartă mare ca un chimir lat, cu paftaua lui de fier învechit. Eram bucuroşi. După o scurtă plănuire, ne rânduirăm în front, în faţa mănăstirii. Triumvirii plecară să bată în poartă, să ceară ospitalitate.

Câinii lătrau furios dând târcoale zidului.^

— Cine-î? Întreabă într'un târziu o voce scârţăită, de om năcăjit, ce se apropia tuşind, fără răgaz.

— Noi părinte, răspunse dracul cu voce îngerească.

— Care voi?

— Oameni buni... Ce biserică e asta?

— Nu e biserică, e schit... Schitul lui Tărâţţ^Ce umblaţi noaptea pe coclauri?

— Ne-am rătăcit. Dă-ne drumul să ne culcăm.

— Da afară nu puteţi dormi, că amu îi vară?

— Avem cu noi instrumente scumpe, suntem , cu şcoala... nu le putem lăsa afară să ruginească.

— Ei, dacă-i aşa, stai oleacă.

Călugărul plecă şi se întoarse. Au'zindu-i paşii, pentru a-l scoate din îndoială, a-l dispune în favoarea noastră, Gorănescu comandă descoperirea. Unul din noi spuse rugăciunea compusă de duhovnicul garnizoanei, pentru elevii şcoalei militare.

„întăreşte, Doamne, braţul cu arma, inima cu credinţa' spiritul cu dreapta raţiune..."

— Sunteţi mulţi?

— Numai noi trei.

— Poftim făcu călugărul.

Rămăsesem cu gura căscată. Ştiam dela moş Simion poveşti multe. Mi se părea că stătusem de vorbă cu Sfântul Petru, la poarta raiului.

Dar n'apucă bietul călugăr, să crape uşa, că deterăm iureş, punând stăpânire pe locaşul Domnului, ca nişte ieniceri.

— Cheile!
— Nu dau cheile,
— Adă cheile. N'auzi?
—- Zi, d'ăştia mi-aţi fost.

Am baricadat poarta, am pus sentinele de jurimprejurul mânăslirii, elevi cu baioneta legată In vârful unei prăjini, căci printre noi, se găseau câţiva de serviciu pe clasă, care apucaseră a fugi cu centironul la ei, obişnuiţi să-1 poarte spre deosebire de ceilalţi.

Consemnul era sever: să nu deschidă nimănui. Ne aşteptam să fim urmăriţi. Apoi am plecat în explorare, N*a rămas colţ necercetat, Ne-am urcat în pomi, am smuls ceapă şi usturoi din straturi, am dat peste stupuri de albine» am încercat bătaia clopotelor şi jos într'un chinghir oval, aşezate la răcoare, am descoperit o teorie de oale negre cu lapte de vacă pus la prins... * <vj

Grăbiţi să comunicăm vestea, după ce ne să* tura senii eu am căzut să-mi sparg capul» pe scara şubredă de lemn.

Călugării se adunară şi după o sfătutală tainică, veniră îndârjiţi să se jăluiască şefilor.

— Noi v'am crezut oameni de treabă, 4şa vă purtaţi cu slujitorii Domnului? Sunteţi lurci, tătari, ţigani? Ori ce, Doamne iartă-mă sun* teţi? Ori vreţi pe semne să chem satul sa vă ieie la goană?*... Aţi făcut numai stricăciuni.,. Ce nevoie aţi avut să tăiaţi Yringhiile dela clo-

pote?... Aţi speriat păsările, aţi desbrăcat pomii, smântână ăţi luat-o.»

— Cine?

— Eu să-ţi spun cine?,,. Caută-1 pe cel care şi-o julit nasul... ^

Am protestat fireşte, asigurând stareţul că nu se va întâmpla nimic, că vom plăti oalele sparte şi laptele.

Obosiţi de drum şi de sbenguială» am căzut, pe jumătate adormiţi, în cerdacul mănăstirii pe un strat de cartofi, întinşi acolo pentru în* sămânţare.

Nu vorbea nimeni. Unii fumau ţigări făcute cu tutun adunat de prin toate buzunarele, iar cei pătimaşi care nu aveau nici atât, dar nu puteau trai — ziceau ei — făr^ă să fumeze, se otrăveau fumând paie înfăşurate în căptuşeală de pantaloni» oţărându-se ca imperatorii, când dădeau peste cap, paharul cu otravă.

Aţipisem, Eram între vis şi viaţă, când sentinela dela poartă strigă, fără cusur:

— Cine-eee?
— Căpitanul de jandarmi.
— înaintează Ia ordine şi dă-ţi parola!
— Deschide poarta că-ţi dau o parola să n'o poţi duce.
— Nu se poate.
— Deschide, când îţi zic.

Am sărit în picioare, Şefii şi parte din popor coborâră din cerdac. După un scuH consiliu de ^ăsboi, hotărâră să dea drumul.

Ofițerul, un bărbat fercheş, Comandantul jandarmilor călări, venise cu escadronui şi cu ordinul să ne aducă legați. Când i-am doschis poarta, a înaintat chipeş, pe un cal superb, însoțit de un vagmistru,pe care nu făcea să-1 întâlneşti, noaptea, la vre'un colț de pădure.

—- Ce-ați făcut măi, bată-vă norocul ne întrebă camaradereşte Căpitanul, cucerindu-ne din capul locului.

— Să facă astfel de lege!...

— Aveți dreptate.

— Spuneți şi Dvs.

— Ce mai vorbă,.. Decât acuma ajunge. Ați tăcut demonstrație, domnul General a luat cunoştință, prin urmare v'ați atins scopul.

— Haideți Ia şcoală.

— Nu mergem.

Poarta rămăsese deschisă. Sentinela venise să se amestece şi ea în vorbă. Pe când ne tocmeam strânşi în jurul căpitanului, înțelegându-se amândoi din ochi, vagmistrul prefăcându-se că nu poate stăpâni calul, pe care-I zădărea cu pintenii, ne părăsi şi într'o clipă se întoarse urmat de călăreți să ne înconjoare In ograda mănăstirii.

Fu un vaet îngrozitor. Surprinşi, indignați de o procedare atât de puțin compabilă cu regulele de luptă ale muşchetarilor, strigam cât ne lua gura: înapoiL. Ruşinet... Trădare!..,

Ne refugiarăm in cerdacul mănăstirii, ridicat dela pământ. O ploaie de proectile pe care

pronia cerească ni le pusese la îndemână, porni să cadă, fără cruțare, pe capul năvălitorilor.

^ Se produse o învălmăşeală indescriptibilă. |£artofii grei cădeau ca grindina. Caii cabrau, gHisturnâiid călăreții, care se văetau de durere ^*âăr* căpitanul răcnea cât îl lua gura. Nu dați» domnilor-,. Sunt căpitanul N... Lovirea superiorului se pedepseşte cu ocna!..-

Dar cîne-I asculta. Cartofi aveam berechet. Călugării adunați de o parte» priveau încremeniți cum se risipeşte tainul lor de o iarnă.

Ne mai putând rezista loviturilor, pentru a feri caii» care se călcau, se loveau, zvârlind, cuprinşi de panica, căpitanul dete ordin de retragere şi rămase singur:

— In definitiv ce vreți? Că n*o să dorm aici...

Victoria ne îmbatase. Dictarăm condițîunile de pace. Escadronui să se retragă la 500 m. de mănăstire-

Căpitanul să se angajeze pe cuvântul de onoare că vagmistrul nu va mai încerca nici o surprindere.

Consimțim să ne întoarcem la şcoală dacă se garantează că se abroga legea fatală.

Atât noi cât şi clasa JV-a să fim scutiți de orice pedeapsă-

Căpitanul plecă. După ce încuiaram poarta, am adormit, flămânziți, visând că un jandarm călare, care semăna cu căpitanul ca două pi-

caturi' de apa, se plimba, săltându-se uşor, in pas spaniol prin cerdacul mănăstirii, plin dc bunătăţi.

Dimineaţa ne-am sculat neodihniţi, cu oasele frânte de salteaua bulgăroasă, pe care dormisem câineşte- Rătăceam nemâncaţi prin curtea săracă a mănăstirii. Călugării" trăiau într'o mizerie înspăimântătoare. N'aveau nimic în chiliile murdare cu paturi şubrede, acoperite cu rogojini destrămate- Pe laviţe zăceau străchini sparte şi linguri de lemn iar ei umblau în antiriuri scorţoase de şiac castaniu, îmbrăcate pe pielea goală, mâncaţi de vermină.

Ne plimbam de colo până colo, neştiind cum să ne trecem timpul. In fine, dete Dumnezeu sfântul, pela zece, sosi locotenentul Rujinski poreclit de noi, Pojarnicu^îentrucă era de artilerie şi purta pinteni cu duriţa lată cât o piesă de cinci lei,'care zornăiau în urma lui, furându-ne gândul şi inima. Ne era drag pentrucă ne vorbea scurt şi liber:

— Ia veniţi încoace, mă, idioţilor,,.

Ne apropiarăm, râmând cu recunoştinţă, pentru familiaritatea lui ursuză.

— Am venit să vă iau la şcoală. Care vreţi să mergeţi poftim ici, care nu, ieşiţi pe poartă afară ori, dacă nu, rămâneţi sa mâncaţi tărâ|e.

Rămăsesem dezorientaţi. La asta nu ne aşteptam, N'a ieşit nimeni pe poartă. După o codeală scurtă, am intrat în front ca boul care

pleacă capul să ia jugul» evitând orice privire între noi,

Gorănescu, trebue să mărturisesc» a intrat ***cel*** din urmă, ca marinarul care se salvează, după ce toţi pasagerii s'au urcat în bărci.

— Ne e foame, am strigat fără mândrie.

— Locotenentul n'a stat mult pe gânduri.

— Ia vină^ncoace, popă— Ceaun ai?

— Am» da'i micşor, ce faci cu el?

— Cine are ceaun mare pe aici pela voi?

~ Este la târlă.

— Du-te şi-J adă... Ai venit? .

Peste un ceas aşezaţi la umbra zidului» mâneam cartofi cu sare frigâtidu-ne buzele cu nesaţiu. Apoi am trecut în front şi mai repede decât credeam, am intrat în Iaşi pe bariera Socolei, în alai de copii» de birjari, de epistafi încălecaţi pe cai ţărăneşti umiliţi că n'am făcut nici o ispravă. In inima târgului o ultimă re* voltă. Gorănescu ieşind din front, comandă răsunător» pe strada Lăpuşneanu» cu modulare de călăreţ: „Ploton stai,..**

— Ce vrei mă boule?

Să se retragă poliţia. Noi ara venit de bună voie. ^

— Aşa, e protestarăm în cor, să plece găinarii.

Gardiştii s*au făcut nevăzuţi. In urmă, am plecat si noi, mai pocăiţi, pe măsură ce ne apropiam de şcoală. La poartă ne aştepta lumea toată. Eram în fruntea coloanei Ridicând ca-

pul, mi-a crăpat obrazul de ruşine, că am întâlnitj>chii duduii Măricel, o prietenă a surorii mele, ţigancuşă cu ochi "verzi, cu coada pe spate, pe care îmi jurasem s'o iau de nevasta şi pe care aşi fi voit s'o bat, pentru pofta cu care răsese, când m'a zărit, mai ales că, silindu-mă să par marţial, m'am împiedicat ca un bleg în opritoarea dela poartă.

La şcoală ne-a băgat în aulă. Când ne-am privit în oglinzi, ne-am dat seama de decadenţa noastră. Mai păstram o ultimă speranţă. Aşteptam, să vină colonelul, pe care-1 iubeam, nerăbdători să ne justificăm. Dar colonelul Macarovici se încadra în uşă, palid, frumos şi trist zise doar atât „Bravo... Munca mea de zece ani de zile! Va mulţumesc".

Nu ne-a dat nici o pedeapsă. Dar cât a mai stat comandant n'a mai trecut prin curtea şcolii, cum eram deprinşi să-1 vedem în fiecare zî, să-i aţinem calea pregătindu-ne să-1 salutăm care mai de care.

Clasa IV-a a venit tiptil, cum plecase. Dimineaţa ne-am pomenit cu superiorii, dar n'a fost nici o bucurie. între noi nu mai existau legăturile de odinioară. Nu ştiu pentru ce, ne păreau străini. întorşi depe drumul Vasluiului, fură desbrăcaţi de onoruri şi de autoritate, care trecură în mâinile elevilor din clasa III-a ce le călcau pe urmă. Dar ocaziunile de a-şi exercita prerogativele, pe care le consideram uzurpate, la sfârşitul anului, erau rare, Ne **a-**

dUnam numai pentru masă. Umblam toată ziua de capul nostru, Se svbhise că profesorii vor fi foarte severi cu „călugării*' cum ne botezaseră pe cei care fusesem la schit. Unii învăţau, nădăjduind să-şi răscumpere vina. Cei care nu luaseră parte la expediţie învăţau de mântuială. Situaţia lor se consolidase prin greşala noastră. îşi comandau haine particulare, egrete lungi, galoane galbene, Cei ameninţaţi să rămână repetenţi legaseră cartea de gard:

Mă temeam numai la un singur obiect. N*aveăm medie lâ istorie^ Luptăm disperat să nu rămân repetent

La examen, materiile erau împărţite, pe chestiuni numerotate. La fiecare număr, corespundea 6 bilă pe care o trăgeam, Ia noroc, din urna aşezată pe catedră, în faţa profesorului. Urcându-mă pe scările care duceau la litografie, unde mă preparam, am găsit o bilă, o bilă ca de loton, cu No. 17 -Scos în relief într'un cerc roşu. Am sărit în sus de bucurie, socotindu-1 aşezat, acolo, anume pentru mine, de mâna providenţei. N'am ntai citit nimic. Am plecat să răspândesc minunea, reuşind uşor să-i conving, atât vorbeam de convins eu singur, că la examen îmi va cădea, eum ziceam noi, biletul 17. Nu-mi închipuiam că s*ar fi putut întâmpla altfel. In orice caz, ar fi fost de vină soarta că nu s'a ţinut de vorbă, nu eu, care abia aşteptam prilejul să pun cartea în

M'am repezit la chestionar. In dreptul No., 17 era prevăzut cu litere, rotunde „Răsboiul celor două roze**, pe care Fam Învățat ca pe apă.

— Ai isprăvit materia? Mă întrebau băeții văzându-mă că hoinăresc fără habar.

— Mie îmi cade 17.

, — Dar dacă...

— Aveți să vedeți.

— Măi...

— Imposibil.

In zilele de examen sculați mai de dimineață, ne plimbam nervoşi» în haine de paradă, repetam înghițind vorbele bolborosind, verzi la față, amețiți de citirea cu glas tare a chestiunilor Ia care ne credeam mai slabi sau trase, între noi, Ia sorțf, de probă-

— Spune repede ce număr îmi cade?

— Opt.

— Da mie?

— Patrusprezece...

Şi se depărtau tntorcându-şi spatele să întărească pronosticurile.

Fiind la Începutul catalogului, am intrat printre cei dintâiu. Fără tremur, fără emoție am băgat degetele în urnă, cum baga creştinul, condamnat la proba supremă, mâna in cazanul de ulei clocotit, convins de nevinovăția lui.

Am scos bila 18 şi n'am ştiut nici măcar cum să încep atât eram de dezorientat. Invitat cu insistență, am tras alte două bile cu acelaş

noroc. Desigur, de bine, de rău, aşi fi putut înădi ceva. Dar eram indignat. Au recunoscut şi băeții că am avut un ghinion fantastic.

îmi luasem grij ea. Rămăsesem repetent. Din cauza dezertării la Schitul lui Tărâță, aşa calificau superiorii escapada noastră, nu s'a mai serbat sfârşitul de an cu solemnitatea obişnuită, cu producțiuni de gimnastică savantă, cu exerciții militare, la care asistau comandamentele, părinții şi corespondenții, când aveam şi eu prilejul, să arăt, odată pe an, duduei Măricel, cum ştiu să fac pe omul sburător. Profesori şi elevi, ne-am despărțit pe furiş.

Vacanța cea mare am petrecut-o umblând Ia vânat. Intovărăşindu-ne cât» trei pe o puşcă cu țeava de doi metri, rămasă depe vremea turcilor — cumpărată cu patru, cinci lei diu Târgul Cucului. Mâncând te miri ce, dormind ori unde, cutreeram meleagurile dela Cârniceni, dela Popricani, dela Poiana Cârnului, intr'o cotigă plină cu fân, eu, sedus de natură, pentru plăcerea de a mâna calul, ceilalți prietenii mei, vânători în toată puterea cuvântului, începând cu ciorile şi vrăbiile de casa, au trecut la pupeze şi ghionoaie, la fluerarii care se aventurau pe malul Bahluiului, de care se apropiau în vârful degetelor, cu pălăria în mâini, rugându-se Iui Dumnezeu să nu sboare, ca să-i poată împuşca de jos, mai sigur. Acum, împuşcați câte treizeci, patruzeci de prepelițe, pe care întorşi în oraş cu o javră de câine

după noi, le vindeam pe iâ birturile de lux iar cu banii prinşi pe ele, mâneam, după împrejurări, îngheţată, douăzeci de bani porţia sau beam caimac de braga dela simigerii după ce vânătorii se asigurau, de praf şi alice.

Am stricat repede hainele, primite dela şcoală, pantalonii particulari, ghetele bătute de praf şi de ploi. Nu mai puteam ieşi ziua in oraş. Aşteptam să se însereze sau ocoleam pela marginea târgului, ca să mă Întâlnesc cu prietenii.

Dar zilele de vacanţă trec repede şi oricât ar fi de lungi cele de vară tot n'ajung.

Intr'o dimineaţă trecând prin hală am văzut cotiugele scoborâte dela vii, rânduite unele lângă altele cu bănicioare făcute din, coaje de tei pline cu prune, cu mere şi struguri. August era pe sfârşite.

Mi-am adus aminte de şcoală şi mi s'a strâns inima. Am rătăcit mult, descurajat. Imagini prea bine cunoscute îmi defilau pe dinaintea ochilor. Dormitoarele cu paturi aliniate, clasele cu pupitrele aliniate, rcfectorul cu piesele aliniate şi ele, fronturile niciodată destul de bine ahniate, apoi superiorii, necăjiţi foc, prietenii care-mi luaseră înainte, inferiori care mă ajungeau din urmă şi mâhnit, întind pasul, m'am dus acasă, fără să am nimic de gând.

Epitropul meu, magistrat sever, dejuna de vreme.

-~ Unde umbli? • " -

— Am fost în târg.

— Uite ce ţi-ai făcut hainele... Poimâine se deschide şcoala.

— Nu mă duc, am răspuns, fără să m'aştept, dar uşurat ca de o crimă spovedită.

— Cum?

— Mă înscriu Ia liceu.

— Treaba ta, cum ţi—î aşterne, aşa îi dormi...

N'aşi fi crezut să scap aşa de eftin. Am sărit câtva timp prin curte, ca să-mi liniştesc bucuria. Mă simţeam altul. In mintea mea am mulţumit lui Dumnezeu, mi-am jurat să fiu cuminte, să învăţ lecţie cu lecţie să nu mă întreacă nimeni, sa fiu premiant, să mă răsbun... să vadă Dumnealor — înţelegeam duşmanii dela Şcoala Militară — "ce-au pierdut. Ducându-mă să împărtăşesc prietenilor vestea cea mare, unul din ei, Ludovic, băiatul inginerului, m'a sfătuit pe loc să mergem împreună — eram- de aceiaşi forţă — să dăm concurs Ia şcoala de conductori de poduri şi şosele.

— Eşti, îmi spunea el, aproape inginerul,... după doi ani iei leafă.

Epitropul meu n'a făcut nici o obiecţiune. Se prezenta însă o dificultate: nu învăţasem încă fizica, prevăzută amănunţit în programul de examinare. Mi-am cumpărat o carte nouă. întins pe iarbă în grădină, am adormit citind preliminările. Când m'am trezit era Întuneric. Am plecat să mă întâlnesc cu tovarăşii mei de

joc, care şedeau departe, tocmai la fabrica de tutun. Mergând, împărţisem timpul care mă despărţea de examen — vre'o cincisprezece zile — în ore de lucru şi ore de distracţie. A doua zi cu noaptea în cap, am luat cartea să citesc Ia fereastră, începând tot cu preliminările şi am rămas cu ochii după Blak, un câine negru, care pândea pisica asediată în pomul, în care se urcase de frica lui. După ce l-am sărutat în bot, strângându-1 la piept să-1 înnăbuş, de drag ce-mi era, am plecat după pisică pe urmele Iui, am ieşit în stradă şi ne-am dus — el înainte, eu după el — până în hală, unde am hoinărit toată dimineaţa.

— Bădia pe care nu-1 vedeam decât la masă, mă întreba, din când în când, fără nădejde:

— înveţi ceva?

— Daa.....

— Să mergi să-ţi cumpăr haine.

Mi-a venit să ţip de bucurie. N'am mai mâncat. I-am sărit de gât şi i-am spus din toată inima:

— LasVai să vezi mata, ce cuminte am să fiu şi cât am să învăţ de bine.

— De, mă băiete, eşti destul de mare. Ţi-am mai spus: Gum ţi-i aşterne, aşa îi dormi.

Bădia nu era om rău. Mă crescuse de mic şi ţinea Ia mine. Dar era serios, zgârcit la vorbă şi la pungă, ursuz pentrucă suferea de stomac. Soră-mea care murise, îi lăsase doi copii pe care nu-i trata altfel ca pe mine.

După dejun, l-am luat dela Tribunal şi mi-a cumpărat un rând de haine cafenii, ghete gata, pălărie şi trei cămăşi cu guler.

Cum m'am îmbrăcat, am pornit să mă arăt târgului. Mă oglindeam Sn toate geamurile, mă încheiam sau mă descheiam la haină, după cum obişnuiau civilii cu care mă întâlneam pipăind mereu cravata, părându-mi-se că am pierdut-o.

Deprins să salut milităreşte, îmi turteanvpălăria, lucru care mă umilea şi mă costa foarte mult, când mă întâlneam cu cineva, pe care-1 salutam numai ca să tnă observe dar care habar n'avea de mine. De când mă ştiam pe lume, la Institut şi mai târziu la Şcoala Militară, purtaseni numai uniformă. A doua zi după ce m'am udat pe cap şi m'am pieptănat cu cărare, am luat, fără să ştie Bădia, bastonul lui de abanos, şi cu pachetul de haine militare la subţioară, am plecat să-le predau la şcoală. Plănuisem să fiu băţos, să le-o spun verde. Găsisem o frază: „Am adus hainele de tortură... Da-ţi-le altora mai săraci cu duhul, că lor le aparţin carcerile voastre..." pe care o repetam pe toate tonurile, căutând pe cel mai demn. Dar când să intru pe poarta şcoalei, elevii treceau la instrucţie. A fost o explozie de bucurie, pe care disciplina n*a putut-o stăpâni şi la care s'a asociat şi ofiţerul: „Uite Brăescu... ha, ha, ha". Cei dinainte mă dădeau în pri-

mire celor din urmă; „Uite Brăescu... Ce faci Brăeşcu?... L-ai văzut pe Brăescu?.„.**

N'am avut încotro..Am stat şi am suferit întreg martirul. Mă sileam să par nepăsător dar abia îmi stăpâneam lacrămile. înmormântasem copilăria. Am intrat în curtea şcoalei ca într'un cimitir.

— Acuma vii?

— Să. trăiţi, Don'Căpitan.

— Ai adus iot?

— Se poate?!

— Ia vedeţi...

— Odată ce vă spun eu,

— Dacă nu te-aş cunoaşte...

— îmi pare rău...

Uitasem fraza ce pregătisem. M'am făcut dobitoc şi idiot până când am ieşit pe poartă.

De la Copou se întorcea Cosma, un birjar pe care îl chemam, oridecâteori cei din casă mă trimiteau după trăsură. Era un Lipovean gras, spân, cu vocea ascuţită, fără vârstă, care mă lăsa să mân caii, îmi umplea buzunarele cu seminţe de floarea soarelui, mă trata cu ceai, când mă duceam să-i vizitez gospodăria.

— Ce faci, prinţule? Nu mai eşti cazac?

— Nu.

— Cum aşa?;.. Se poate?!...

— De. ce să nu se poată,

— Apoi aista nu-i bine.

— Eu am vrut...

— **Aşa...** Atunci **e bine,** Facem o pllmhnrr

Ispita era prea mare. Ca fulgerul îmi trecu prin minte să ajung la şcoală, să mă vadă băeţii în trăsură, ca să le dovedesc că nu-mi pasă, că trăesc bine.

— Du-mă până Ia Copou şi înapoi.

— Ai parale?

— N'am, da'-ţi dau băţul ista.

— Ia să vedem.

— E bun... Uite ce greu e.. E de abanos, cu inel de argint.

— Poftim.

Şi îndemnând caii din gură, atingându-i uşor cu biciul, pornirăm huruind pe caldarâm, în goană, ca o saca la incendiu.

Dar n'am mai dat băeţilor de urmă: apucaseră peste câmp. Dădusem bastonul de geaba.

Când m'am întors acasă, bădia scos din fire, m'apucă dela uşă:

— Ce-ai făcutjjastonul?

— Care baston?

— Care baston... Ce te faci că nu ştii... Bastonul ce-I negru.

— Nu l-am văzut. Ştiu că-1 ţineai mata după lada de fier.

— Acolo era, da'cine 1-a luat de acolo?

— Eu nu l-am luat. Ce era să fac eu cu bastonul... Parcă mie-mi trebuie baston.

— Tu l-ai luat.

Zău că nu l-am luat... Cum era să iau bastonul matale!

% — Nu ştiu, să-mi cauţi bastonul.

Bădia nu-mi da niciun ban. Numai de Anul Nou primeam cinci lei, pe care îi cheltuiam îndată, pe te miri ce. La cincisprezece ani rămăsesem copil. Nu cunqşteam valoarea banului. „Ce-ţi trebue bani" îmi răspundea bădia când după o lungă ezitare* îndrăsneam să-i cer câte un leu... „casă ai, masă ai**.

In ziua când am plecat să dau examen la Bucureşti, mi-a dat patruzeci de lei, să plătesc drumul, să am de cheltuială, asigurându-mă că mă va găzdui vărul Jean, inginer ce stătea pe strada Esculap.

Am plecat cu prietenii mei, Ludovic şi Teodor, fără alt bagaj decât preliminările, o cutie de carton cu primeneli, un pachet de tutun de clasa II, învelit în hârtie albastră şi un caeţel de hârtie de ţigare, care avea zugrăvit pe copertă un dorobanţ sprijinit în puşca, ce călca falnic pe o ţeava de tun, din care cocoanele vrednice, făceau paneraşe de salon, legate cu lână roşie.

Nu plecasem cu trenul de câţiva ani şi nici odată aşa departe. Ploua. Vremea se răcise. Când ne-am dat jos în Bucureşti, unde nu mai fysesem nici'unul, eram ameţiţi de lume, de zgomot, de fumat.

După ce ne-am lustruit ghetele în faţa gării, am pornit în căutarea Şcoalei de poduri şi şosele,

Clădirea Şcoalei de Poduri şi Şosele, înalta', lungă, 2idită în cărămida noua aparentă ca & cazarmă, ne-a intimidat. Sfioşi, i-am dat ocol, salutând reverenţios pe oricine se uita mai lung la noi, aşteptând să ne întrebe dacă nu cumva am venit pentru examen.

Dar nu ne întreba nimeni. Portarul nici nu ne băga în seamă. Ne îndemnam între noi să-i vorbim.

— Intrebă-1 tu...

— Da tu de ce nu-1 întrebi?

— II întreb. Ce, crezi că mi-i frică?...

Pornind hotărât spre dânsul, m'am oprit impresionat de şapca nouă, galonată, ce purta pe ceafă..,

— Mata eşti domnu portar?

— Aţi venit pentru examen?

— Da... Nu ştii mata când se deschide?

— La cincisprezece.

— Şi nu ştii mata cu ce obiect începe întâi?

— Du-te de citeşte, că e afişat pe sală.

— Da?„. mersi» n'am ştiut... Veniţi, măi, încoace, ce staţi ca proştii-. Auzi, că e afişat înăuntru...

După ce am luat cunoştinţă, am plecat hoinari să vedem capitala. Teodor, care era practic, a propus să luăm tramvaiul. L-am ascultat, prinzându-ne din fugă, cum vedeam că obişnuesc ceilalţi băeţi, găsindu-ne de joacă, coborându-ne, urcându-ne din nou, minunaţi că e aşa de uşor, admirând tot ce vedeam.

Am mers până la Qbor. Pe grătare — neobişnuite în Moldova — aşezate dinaintea câreîu-

inilor, sfârâiau cârnăţeî ce împrăştiau miros de mirodenii şi poftă de mâncare. Nu mânca^ sem nici unul din noi la birt Nu cutezam să intrăm într'un local mare, ^u oglinzi, cu mese albe, cu uşile deschise şi ne era ruşine să ne aşezăm afară, în văzul lumii, la birturi mici» printre lucrători. Am mers o vreme, nehotărâţi, la întâmplare.

—" Irra... măi, tare sunteţi proşti. Hai să intrăm...

— Intră tu.

— Nu aici.

— Da unde vrei?

— Hai să mai mergem.

— Duceţi-vă, eu rămân aici.

Scoţându-ne pălăriile din stradă, am intrat într'un birtuleţ, în care lume guralivă, bărbaţi, femei de toata mâna, mâncau clae pe grămadă, vorbind tare, dela o masă la alta, mestecând grăbiţi; bucăţi de pâine, mari. Nu era nici o masă liberă.

— Ne ducem.

— Aşteptaţi, se face loc numaidecât.. Poftiţi,.. Nu sunteţi de aici? — ne întrebă după o judecată scurta, stăpânul, om gras, năduşit, cu creionul după ureche .

— Suntem dela Iaşi.

— Staţi mult?

— Ant venit pentru examen.

— Noi dam examen la Şcoala de Poduri şi Şosele.

Vorbeam cuminţi, răspundeam pe rând, ghiontindu-ne gata să râdem de răspunsul celuilalt, care ne înciuda roşind.

— Ce râdeţi ca proştii?

— Prost eşti tu.

— Poftiţi, luaţi loc... Doriţi să mâncaţi cu porţia sau luaţi cartelă?... Costă mai ieftin: nouă lei, treizeci de feluri...

— Eu iau cartelă.

— Nu lua.

— De ce să nu iau?

— Stai întâi să ne luăm cameră... Cine ştie unde om găsi, să vii pe urmă de o poştă...

— Scuza mata, nu putem lua cartelă... Azi mâncăm numai aşa.

— Noi trebue să fim aproape de Şcoala de Poduri.

— Da după ce p"ăm examen, dacă reuşim, venim la mata.

— Eu plec.

Nu stai la dejun?

~- Trebue să mă duc la vărul Jean... Să nu se supere. 1-a scris de acasă că vin şi poate mă aşteaptă.

• — Şi ce faci de odaie ? .

— Căutaţi voi.

— Şi unde ne întâlnim? .

— Căutaţi cameră?.... vă dăm noi. .

— Vezi; ca nouă-ne trebue aproape de

Şcoala de Poduri?... E la doi paşi... Pofr

tiţi... De fapt nici n*o Inchiriem noi, o Închiriază cumnată-mea. Eu îi fac numai un servicî» că-i văduvă şi tânăra săraca».

O femeiuşcă nu prea înaltă, curată, cu buze tivite, ne primi măsurându-ne din ochi, vorbind munteneşte, pe când noi, căutam să părem de familie, zicem mersi, aprobăm tot, întrecându-ne în politeţi, renunţând la orice pretenţie, silindu-ne să pierdem accentul, să-i cucerim preferinţa cu vorbe ce le credeam dc spirit.

— E mica,

— Nici d-voastră nu sunteţi prea mari.

— Şi cam întunecoasă.

— Parcă vreţi să lucraţi la maşină...

— Numai să nu fie umedă...

— Nuu... Că am făcut foc toată iarna» n'am avut chiriaş şi aşa m'am mutat eu.

— Atunci rămânem, câtă chirie vrei mata?

— Treizeci de lei, aşa am avut-o totdeauna.

— Nu-i scump... Dăm fiecare câte zece Iei...

Cu noi mai stătea în gazda un evreu din Moldova, misit de vinuri, care trata gazda cu o familiaritate ce o invidiam, mâhnindu-ne pe câte trei, sfârşind prin a ne privi cu bănuială.

Am notat adresa şi am plecat apoi sa caut strada Esculap, unde şedea vărul Jean. întrebam cu voce subţire de nătăfleţ, scoţându-mi pălăria; Nu şlii mata unde4 strada Esculap?

Strada Insdlac» Nu ştiu.» Mai întreabă dumneata pe altcineva.

— Ce stradă caută?

— Dumnealui, caută strada Insolac.

— Nu Insolac. Esculap. Şade un inginer care e văr cu mine...

— Esculap.» Esculap... N'am auzit, nu e p'aici... Da ia d-ta o trăsură ..

I-am mulţumit. Era simplu, seducător. Au, n'au, Moldovenii umbla cu birja. Mi-am făcut ghetele la lustragiu şi i-am dat cincizeci de bani, fiindu-mi ruşine să-i dau un gologan curii obişnuiau vecinii mei de o clipă. Apoi am luat o trăsură» din cele care se înşirau, dealungul trotuarului până Ia gară şi ţinându-mă superior celor care umblau pe jos, am poruncit amabil: Du-mă mata în strada Esculap...

Pe drum suceam capul în dreapta, în stânga, citind firmele şi preţul curselor, pe tăbliţa din spatele caprei, ascunsă de pled, pe care-1 îndepărtam pe furiş, de frică să nu mă surprindă birjarul, să creadă ciimva, că n'am cu ce-1 plăti, ori că vreau poate să mă tocmesc.

— Ce număr căutaţi?

— Numărul 9.

— Aici.

— Opreşte mata.

Cursa era un leu. Dar mânase repede şi alesesem trăsură lustruită» cu cai arătoşi, cu roţi galbene. Neştiind cât să-i dau, i-am întins o piesă de cinci lei.

— - Dă-mi mata restul.

— Poftiți, zice roşcovanul, sumecându-şi livreaua de catifea ieşită de soare.

— Numai doi lei mi se cuvine?

— M'ai luat dela gară...

— Chiar aşa, pe tăbliță e scris doi Iei...

— Dumneata nu vezi ce trăsură?... Lasă că nu ți-am luat mult. Dela altul nu mai apucai rest.

Făcui grăbit, socoteală. Mai aveam douăzeci de lei. Mi se strânse inima dar m'am recules repede, gândindu-mă că fără îndoială, avea să ma găzduiască ruda mea. îmi pare chiar rău ca n'am oprit birjarul să-mi aduc bagajul.

Am intrat la vărul Jean pe care nu-1 cunoşteam, impresionat de poarta mare, de iarba răsărită în curte, de uşa de stejar sculptat cu geamuri înflorite şi am apăsat, cu bătăi de inimă, pe care le-aşi fi putut număra, butonul dela sonerie.

Am aşteptat mult până nr^am hotărât să mai sun odată. Nu venea nimeni. Am pornit să mă duc pe din dos. Dar dela colțul clădirei m'am înapoiat tiptil, cuprins de panică. Un moment mi-a Jvenit! s'o şterg. Dar în loc să fug cum avusesem intenția, cu îndrăsneala fricosului, am sunat din,nou, apăsând butonul, mult, fără sfârşit.

— Nu mai suna... Nu vezi că e stricat?... Pe cine cauți?

— Aici şade d. inginer Jean Brăescu?

— Aicî.

— Dumnealui e acasă?

— Dela cine eşti?

— Du-te mata şi spune c'o venit vărul d-sale, conaşu Jorj.

— Dumnealui nu e acasă.

— Da unde-i?

——E dus Ia birou.

— Nu-i nimeni?

— E cucoana, da nu s'a sculat încă.

0 perdeluță de dantelă se mişcă la un ochi de fereastră.

.—• Du-te.mata şi vezi, îmi pare să s'o sculat.

— Ei, stai dar aici.

Peste puțin se înapoie, bosumflată, simțeam bine, nenorocul meu, pe care oamenii necăjiți îl cunosc demult.

— A spus conița să poftiți D-voastră j>ela unul că-I găsiți acasă.

— Aşa?,.. Bine. Da nu ştii mata cât e ceasul?

— Mă tem că unsprezece.

Am eşit dezamăgit pe poartă. Prea era curat n curte. Ştiam dela bădia Ionică — dela el înățasem multe — că. la casa unde nu se vede unoi la grajd, să nu tragi, Porțile grajdului rau închise. Nu se auze tropoit de cai, nu se Vedea urme de roate. Bănuiam că n'au trăsură/ lucru care micşora considerâțiunea mea pentru vărul Jean. Nu ştiam încotro s'apUc. Prefiram în buzunar banii ce îmirămăseşeră şi, pentru întâia oară, mă gândeam cu teama, **ee** ain sa-făc când s'or isprăvi. Cuminte, îmi

făcui planul să **păstrez nouă lei** de drum **si** restul să**-i** cheltuesc cu socoteală, mâncând numai pâine.

Eram obosit de drum, zăpăcit de sgomot. In jurul meu trecea lume peste lume, oameni îmbrăcaţi altfel ca la noi, unguroaice legate **la** cap, tramvaie supraîncărcate, pe care **le** urmăream cu ochii, precupeţi, ce purtau în coşuri ce nu-ţi da în gând, făcându-mă să **râd** de strigătele pocite ce le scoteau din gâtul **chinuit:**

— Chiorb... chiorb... chiorb...

N'am putut rezista ispitei. Am cumpărat un kilogram de pere şi am pornit cu buzunarele pline, înaintea mea, căutând să nu mă rătăcesc. La tot pasul, întrebam pe cei cu lanţ la jiletcă: mă rog matale, cât îi ceasul?..

— Mă da parcă eu te cunosc pe tine...

— Şi feu vă cunosc pe d-voastră, zisei ruşinat, că m'a prins mâncând pe stradă.

— Nu eşti tu Brăescu?

— Ba da, să trăiţi, don căpitan.

— Bată-te să te bată... Ce cauţi tu pe aici?

— Am venit să dau examen la Şcoala de Poduri şi Şosele.

— Taci, măi... Ei, bravo... Succes, Brăescule, poate c'o da Dumnezeu să te faci om de treabă...

M'am uitat **lung** după el. **îmi** pierise **plăcerea** de **a** trăi. **Mergeam cu capul plecat, după ce aruncasem necăjit para ce ţineam în mână.**

Cu oricare dintre ofiţerii şcoalei m'aşi fi Întâlnit mi-ar fi făcut plăcere. Pe căpitanul Creare se îmbrăcase civil, riu-1 putea suferi nimeni. Scurt, ignorant, şi brutal nu deschidea gura decât pentru a jigni. Rând pe rând îmi treceau prin minte pedepsele luate dela el, oprindu-mă la cea din urmă, pe care o aşteptasem grea şi care ca în poveste, ocrotit de cine ştie ce zână binevoitoare, se prefăcu în minune.

Intr'o dimineaţă, între doua ore de cura, pe sala ce ducea la carcere, fumasem cu alţi băeţi, ţigări chinuite ce treceau din mână în mânjii înghiţind lacomi, pe furiş, câte două, trei fumurij oţărându-ne, şi plecam ameţiţi, satisfăcuţi că ne otrăvisem. Rămăsesem cel din urmă să termin căpeţelul — aboneaua cum îi ziceam noi — ce-mi frigea buzele.

— Brăescu ai fumat... Să ieşi la raport.

Mă văzuse caporalul de serviciu. Am plecat scârbit. Fumatul atrăgea osândă grea de carceră.

Când aştepţi ceva neplăcut, timpul trece repede. Curând am eşit la apelul de prânz, ce se desfăşura cu ceremonial nesfârşit, când se vesteau cei care urmau să fie scoşi îa* raport, adică la judecata zilnică.

Cum mă văzu, căpitanul fluera satisfăcut

— Zi fumezi... ai??

Caporalul mă prinsese cu ţigara în mână. Dar pentru noi, cei revoltaţi din şcoală, era o

fală să nu te dai prins. Negam tot cu încăpățânare, contra oricărei evidgnțe,

— N'am fumat,

— A fumat domnule?

— A fumat, să trăiți, domnule căpitan.

— N'am fumat.

— Zi c'ai fumat.

— Dacă n'am fumat..

— Zi n'ai fumat?

— Nu.

— Ei, am vrut să te încerc. Dacă spuneai drept te iertam. Acum ai să mergi la domnul cbinândant al Şcoalei.;. Bagă-1 la închisoare.

Am plecat măcinând gânduri negre. Apoi cu inconştiența vârstei, deprins cu necazurile ca orice copil înstrăinat, zărind pe cornistul Horodincă, iubit de noi fiindcă trâmbița frumos, l-am chemat la fereastră şi strecurându-i prin ventilatorul de tinichea o băncuță ştearsă, l-am rugat să-mi ia trei țigări mari de clasa a doua, fără carton şi sâ-şi oprească restul. Dintr'o țigară făceam patru. Am rupt un căpețel şi după ce am fumat am ascuns restul în cutele capelului adormind greu pe patul de scânduri.

O mâna m'a scuturat fără cruțare.

— ScoaP să mergi la raport : . . . .

Am plecat, urcând scările buimăcit de,somn neîmplinit

Colonelul Macarovici, comandantul şcoalei, era serios; Ne sileam să-1 cucerim» să ră&umpărăm greşala printr'o atitudine demnă, printr'o ținută ireproşabilă. Defilând pe dinaintea biroului său, am strigat, descoperind u-mă ca în fața arhanghelului: să trăiți, domnule colonel, pocnind capelul în palma stângă, împrăştiind în jurul meu trei țigări mari schiloade fără carton. Căpitanului nu-i venea să creadă ochilor.

Domnule Colonel, zise el grav ofensat, elevul m'a mințit că nu fumează $i în fața d-voastrn a avut curajul...

— Fumezi, nenorocitule...

— Nu fumez, să trăiți domnule Colonel, am protestat eroic. Nu este capelul meu. Fam schimbat se vede la închisoare.

— Ce ai de gând?

— Domnule colonel, începui eu lăcrămând, nu ştiu eu singur ce să fac. Sunt pedepsit pentru toate nimicurile, n'am dormit în patul meu, nu țiu minte de când...

Ia dă-mi registrul de note... Da.-. Note ai avea bunişoare... Eşti bine la franceză, bine la germană, da dece ai doi Ia algebră?

— Dacă sunt mereu la închisoare...

— Să-i şteargă toate pedepsele, hotărî el, după ce privise o clipă în zare... Te-am spălat de păcate, să vedem cum ai sa te porți».

Am plecat sguduit de bucurie reținută. Biruisem.

In clasă povesteam triiynfător, cil lux de am&minte, fălindu-mă cu răspunsurile dârze ce

inventam,hotărâUnai mult ca niciodată, să fiu cel mai bun elev, sa arăt comandantului şcoalei, pentru care mi-aşi fi dat viaţa, că n'a avut aface cu un ingrat.

După masa de seara am început cuminte să aşez în pupitru. Puneam cărţile, caetele, teancuri, teancuri, în jurul meu. Adunasem praful şi gunoaele cu batista şi luându-le in pumn, căutam unde să le arunc, fără să fiu văzut de sergentul care ne supraveghea.

Cumpănindu-mă aşa, în spatele meu, Gh... un băiat care nu învăţa nimic, căsca leneş neisprăvit făcându-mă să uit de toate. Cu repeziciune necugetată i-ara aruncat în gură gunoiul, stârnind în clasă chiulhan ne bucurie, pe care nu-1 putea stăvili nimeni.

Procesul a fost scurt. Peste câteva minute plecam la carceră...

Scena întreagă îmi trecu sub ochi, înveselindu-mă. Mergeam râzând, gesticulând, vorbind în taină spre mirarea trecătorilor care întorceau capul'după mine.

Apoi speriat că am lăsat poate să treacă ora, neştiind unde mă aflu, am întrebat pe un domn, alegându-1 mai sărăcuţ îmbrăcat, ca să nu-mi fie ruşine.

— Nu ştii mata unde-i strada Esculap?

Când am intrat din nou ia vărul Jean, din casă se auzeau game care se rostogoleau silitoare la pian. N'am avut nevoie să aştept. înainte de a pune mână pe ivăr, uşa se deschise şi

mă găsii în faţa unui drăcuşor de fată, cu obrazul alb, cu ochi de mure, cu breton negru tăiat pe frunte, ca de paj.

— Georges?

— Bonjur.

— Mama, vino să-1 vezi... Dieu, qu'il est drole.*

— Veniţi încoace...

M'am lăsat dus de mână într'un etac, unde pe o sofa sta în semiobscuritate, o cocoană măreaţă care mă privea din ce în ce mai compătimitor, printr'un face-â-main ostil, ce mă pierdu cu totul.

— Poftiţi la masă, anunţă feciorul.

Stam în mijlocul odăii privind ca un lup încolţit, neputându-mă hotărî-să mă urnesc din Ioc, căutând o eşire pe unde să mă strecor nevăzut să plec în lume.

Indurându-se de mine, Mariquette, fetiţa cu părul negru, mă luă de mână, mă aşeză fără ceremonie pe scaun, lângă ea râzând cu poftă:

— Mon Dieu, qu'il est drole...

— Şi eu vorbesc franţuzeşte... am Îndrăznit să spun, regretând amar, căci deşi vorbeam binişor franţuzeşte, mama ei mă privea aşa de mirată; că mi se încleştară fălcile.

In faţa mea vărul Jean, sarbăd, înalt, uscat ca un englez, nu-mi da importanţă. Vorbea rar, mânca pe sponci, râdea cu gura strânsă, parcă fără curaj şi el în faţa neveste-sii. Ceva mai târziu, veni dela şcoalfi Zulnia. »ra Mari-

quettei, rezervată, cu şorţ negru» cu părul lins. Am schimbat cu ea două vorbe: bonjur, bonsoar.

Nu ştiu ce am mâncat Refuzam tot Abia am atins pâinea.

După masă am trecut cu Mariquette in salon. La pian erau aşezate nişte note de'schise.

— Ştii să cânţi?

Rămăsesem singuri.

— Ştiu, da mi-i foame..»

—r Ha, ha, ha... Prostule» de ce n'ai mâncat?

Plecă şi se întoarse într'un picior, cu o farfurie de prăjituri pe cari mi le băgă în gură, îndopându-mă ca pe un căţeluş de pripas.

— Ştii sa cânţi şi nemţeşte?

— Sigur că ştiu.

— Parol?

— Zău.

— Ia să vedem...

Nu trecu mult şi cântam amândoi, parca ne-am fi cunoscut cine ştie de când, descifrând cu voci curate, copilăreşti:

Wiener Stadt
Wohl und Pracht

Mariquette era încântată. Cu uşile deschise, in ctac, instalată în fundul canapelei, tanti, mai îmbunată, îşi albea mâinile moi, freeântiu-le cu o piele de căprioara.

Gata de plecare, vărul Jean trecu grăbit pe lângă noi şi mă întrebă din uşă.

— Când daţi examen?

— Poimâine.

— Cu ce începeţi?

— Cu fizica.

— Ştii?

™ Ştiu.

Apoi ma întreba în surdină coborând ochii.

Unde stai?

— In fundătura Griviţeî... sunt cu nişte băeji.

— Aşa?... Foarte bine.» Du-te de mai citeşte. Am să dau eu pe la şcoală.

îmi fu milă de et Mi-am luat pălăria să plec. Nu ştiam euţn să-mi iau ziua bună.

— Nu mai stai?

— Mă duc.

Vorbeam îndreptându-mă cu paşi nehotărâţi spre poartă.

— Când mai vii?

— Mariquette... strigă o voce autoritară.

Ne-am despărţit Ea fugi înăuntru, eu în stradă.

Singur, în Bucureştiul ccjni se părea pustiu, mergeam fără să văd, fără s'aud, dojenindu-mă îh tot felul: Schitul lui Tărâţă ţi-a trebuit... Satura-te... Vorbă ce mă chemă la realitate. Mă gândii cu îngrijorare că va trebui - să mănânc şi azi, şi mâine, şi poimâine, că^mi **va** trebui, cum era afişat pe sală, toc, cerneală,

hârtie. Mergeam iuțind pasul, ne ştiind încotro s'apuc. Calvarul începu din nou.

— Nu ştii mata unde-i Fundătura Griviței?

Dar când m'am găsit între prieteni, m'am crezut acasă.

— Hai să mâncăm...

— Hai.

— Mergem tot acolo?

— Cum vreți... Hai tot acolo şi pe urmă om vide.

— Ce zici, reuşim?

— Tu reuşeşti, ai pe văru-tău inginer.'

Deşi bănuiam că n'are să facă nimic, îmi plăcea să fiu asigurat, bucuros să cred, că o vorbă a lui vărul Jean va săvârşi minunea.

•— Parcă voi nu sunteți feciori de ingineri...

— Ei, să fie examenul la Iaşi...

— Nu v'a dat 3crisoare?

— Ba da... eu ştiu... să vedem...

Viața noastră se reglementase. Dimineața umblam hai-hui, cu mâinile la spate. După dejun dormeam. Seara, ne plăcea să mâncăm mititei la birt, afară, pe trotuar, bând pentru întâia oară şpriț, care ne înțepa nasul, ascultând țigani pirpirii, ce scârțâiau din vioară şi flaşnetari ce măcinau valsuri melancolic.

Ne socoteam bucureşteni. Uitasem de examen.

Infine, Intr'o dimineață, spălați în grabă, pornirăm tăcuți cu inima strânsă.

— Tu ştii?

— Am învățat.

— Dacă suntem alături, să-mi spui şi mie.

In ograda Şcoalei de Poduri mişunau candidații, băeți de toatrf vârstele, sărăcuț îmbrăcați, ce umblau legând prietenii, iscodindu-se. Mărturisesc că nu ştiam nimic. La liceul militar fizica începea abia în clasa Vl-a. In vacanță învățasem doar preliminările.

Nădejdea-îmi era la copiat. In lunga mea carieră de intern, aproape n'a fost teză la care să nu copiez, glorie pe care o împărțeam cu câțiva colegi, fruntaşii poznelor. Inventam metode noi. La profesorii severi copiam chestiunile grele în caețele minuscule, pe care le prindeam de cot cu elastic, le țineam în palmă şi la nevoie Ie dam dramul în mânecă.

Erau şi profesori dezinteresați la care copiam cu cărțile în poală, şi mi s'au făcut ovații, când am avut curajul ne mai pomenit, să prind foaia din carte de haina pedagogului Gotzmer, care ne supraveghea şi care ştiindu-mă năsdrăvan se aşezase pe capacul pupitrului meu. Nu făceam teze prea bune, ca să nu dau de bănuit. Copiam cu modestie.

Şcoala şi cazarma au un cusur fără leac: o singură metodă pentru temperamente variate: constrângerea. Nici profesorii, nici mai târziu militarii, nu caută să convingă, ci să învingă la elevi, la inferiori, orice act de curaj, oriee

dovadă de inițiativă, orice veleitate de evadare din comun.

Era o luptă ascunsă între mine şi profesori, pe care îi consideram duşmani de moarte. Şi îmi mergea bine. Am reuşit în totdeauna. Târziu am băgat de seamț, că reuşind prea bine» nu m'am ales cu nimic.

Prezentându-mă, pentru examen, la şcoala de poduri, dela început mi s'a făcut un semn/ pe care — moştenire dela dădace — l-am socotit răuvoitor. Când să intru în clasă» o cioară sbură cârâind deasupra capului meu.

Ce poale fi mai batjocoritor decât o cioară...

Am fost rânduiți în bănci după alfabet- Apoi un domn sclivisit, urmat de doi tineri ce aduceau hârtie, ştampile şi cretă, întrară în clasă fără veste, curmând orce sgomot... Uşile se Snchiseseră parcă peste condamnați, despărțiți de restul lumii.

— N'aveți voie să vorbiți. N'aveți voie să vă mişcați dela loc. N'aveți voie să scoateți pe masa nici o carte.

Vă anulez teza imediat. Scriți;

„Căderea corpurilor în vid"

Nu ştiam nici măcar cum să încep. Am lăsat să treacă puțin timp, pentru ca să mai slăbească vigilența supraveghetorilor. Mă prefăceam că scriu. Dar timpul trecea şi ei nu se urneau din loc. Unul de pe catedra, ceilalți din edituri, toți în picioare, priveau neclintiți pe deasupra băncilor. Nu era. posibilă nici o miş*

care. Am reuşit, totuşi, să trag de sub mine cartea fără scoarțe, şi ținând-o pe genunchi, o răsfoiam să caut căderea corpurilor în vid- Dar praful ce ieşia din ea m'a făcut să strănut, cartea mi-a alunecat depe genunchi, lăsându-ma încremenit de ruşine. Unul din secretari s'a yepezit, mi-a luat teza şi cartea, oferîndu-le domnului sclivist ca pe nişte trofee smulse inamicului.

— Lasă teza... Poftim cartea».

Şi scriind cu creion albastru, cu slove mari, pe hârtia imaculata „copiat" mă invită să plec apasă.

Am defilat prin fața clasei, silindu-mă, crezâudu-mă obligat să par nepăsător. Pe drum, împins de curiozitate am vrut să citesc căderea corpurilor în vid. Dar am constatat cu ciuda că în locul cărții de fizică, luasem gramatica franceză. Socotindu-mă nedreptățit, am plecat sa povestesc, vărului Jean, întâmplarea.

Era acasă. L-am găsit în birou.

— Cum ai ieşit?

— Tocmai asta voiam să-ți spun matale. Era un domn acolo care spune c'am copiat, da n'âm copiat... Dacă aşi fi vrut să copiez, eram prost să vin cu cartea de franceză... Să nu crezi mata că nu sunt pregătit. Ştiu orce m'ar întreba din celelalte obiecte, dar fizica n'am învățat-o... Dacă ai fi mata aşa de bun.

Vărul Jean, chinuit de o. durere de măsea

scrise o scrisoare, cântărind termenii, o puse in plic, o lipi şi mi-o dete...

Mariquette nu era acasă. Nu era nimeni. Nici un sgomot. Curtea părea pustie. Am cules , câteva floricele din iarba ce se ofilea în curte şi adunând un buchețel mai mult galben, l'am pus pe colțul scării de piatră.

Ce soartă o fi avut...

Pe drum neîncrezător, am deschis scrisoarea adresată directorului şcoalei, citind cu groază:

înalt Stimate Domnule Duca,

„Aşa este tineretul de azi. Nu învață nimic, aleargă numai la protecție...

Am rupt scrisoarea fără să citesc mai de-* parte. M'am dus la gazdă, mi-am luat pachețelul şi cu primul tren m'am înapoiat la Iaşi.

— Ce ai făcut? m'a întrebat bădia, când â dat ochii de mine.

— Am căzut, noi n'am făcut fizica...

— Ce v'a dat?

— Căderea corpurilor în vid.

— Şi n'ai ştiut tu căderea corpurilor în vid!

Trei zile n'am ieşit din casă. A patra zi a venit o scrisoare dela vărul Jean, care avea SH. schimbe cu totul neaşteptata soartă a vieții mele. Bădia, epitropul meu, mi-a datro s'o citesc. Am plecat cu ea în fundul grădinii. Pe< măsura ce luam cunoştință de conținutul ei, , mă transportam în altă lume.

Nu-mi venea a crede. După o scurtă introdu- seră prin care nu regreta cfi n'am reuşit Ia

Şcoala de conductori de poduri şi şosele, care după părerea lui, nu făcea pentru un băiat de familie ca mine, îl.sfătuia să mă trimeată la Nancy, să fac şcoala forestieră împreună cu Alexandru, nepotul lui, care avea să urmeze şi el ingineria.

Când am terminat, soarele lumina parcă mai puternic, pomii mi se păreau mai verzi, cerul mai albastru.

Apoi am fugit într'un suflet să mă întâlnesc cu prietenii mei, sa le duc vestea, încântat de surpriza ce aveam să le fac.

— Ce ai să faci acum? mă întrebară ei compătimitor. Te înscrii la liceu?

— Nu, Plec la Nancy.

Pentru plecarea mea la Nancy s'a ținut un sfat de familie prezidat de epitropul meu.

Mamaia, mama mea adevărată, cu vârsta, revenise Ia sentimente mai bune. După moartea Olimpiei, conducea, fără nici o dispoziție dealtfel, gospodăria închegată de sora mea cu tragere de inimă.

In trecut, femeile, cu rare excepțiuni, nu cunoşteau valoarea banului, pentruca, socotite nepricepute, nu li-1 încredința nimeni. Mamaia era ca doamnele de onoare din suita împărăteasca. Obişnuite să vină la masă gata, să călătorească fără bilet de tren; să fie îmbrăcate de croitorii curții, sfârşesc prin a deveni infirme^mi cunosc partea practică a vieții, valoarea lucrurilor şi a banului.

Deprinsă să trăiască în iux şi desfătări» să meargă la Cernăuţi cu landoul — Cernăuţii reprezenta pentru Moldoveni oraşul tuturor plăcerilor, mamaia avea chelăriţă, femeia la toate din trecut, care ţinea cheile dela cămară, dela ^pivniţă, rânduia de bucate pentru stăpâni şi slugi- Mai păstra din gospodăria ei desfăcută, rămăşiţe de mobile lustruite aduse dela Paris, porţelanuri de Saxa, marchize cu crinolină, cu evantaliul frânt, cărţi desperechiate în care se odihneau, închise de veci, flori decolorate.

Trăia fără nici o grijă. Se scula târziu, lua cafeaua în pat, citea romane franţuzeşti — vor* bea franţuzeşte minunat — sau cânta la pian, cu talent de amator, nu prea grozav dar sentimental, cu gesturi, largi, romanţe, menueturî şi cavatine, cu un brio care impunea copiilor, fetelor şi celor care nu cunoşteau pianul.

Mamaia ştia să primească, să întreţină, cu lume de seama ei, o«conversaţie uşoară despre Lamartine şi Musset, să prezideze o masă, sâ bea un pahar de şampanie cu graţie. **Mica,** blondă, durdulie privea de sus, semăna ironii, strângându-se friguroasă în caţaveică, în fundul canăpelii, să bea cafea cu patimă:

Pot spune că ea a influenţat hotărârea sfatului familiei» compus-dih bătrâni depe vremea* tataei, boieri socotiţi *cu gulere largi cu nasturi de mărgean» cu vorbă aşezată, slabi, pierduţi în haine respectabile: Ea şi cu ţaţa Tinca, femeie sentenţioasă, care fusese măritată de trefori, avusese copil mic, când bărbatul ei împlinise şaptezeci de ani.

Confundând Nancy cu parisul, vorbind mai mult despre Paris, decât despre Nancy, lăudându-1 fără să-1 fi văzut nici una» Ia curent totuşi cu obiceiurile, cu teatrele, cu moda, povesteau despre Bois de Boulogne, despre celebrul restaurant Maison d'or, despre operă, despre actori, cum ar ti vorbit de Barbu Lăutarul sau grădina Copouluî, unde se adunau cucoanele şi boierii» în trăsuri de casă, sau în birji de lux, se opreau grupate pe rang de familie» să asculte lăutarii şi la înapoiere, in drum spre casă, rămâneau să ia îngheţată la Passini, cofetarie-cafenea cu reputaţia lui Tortoni dela Paris.

Bădia se lăsă convins. Primi chiar să mă conducă până la Nancy, să mă instaleze în pensiune la un profesor alsacian, Sgkwartz. Acolo aveam să întâlnesc o colonie de români, printre care şi pe Alexandru» băiatul lui Alexandru Brăescu dela Sascut avocat bine cunoscut in Bucureşti, pentru sentimentele sale rusofile.

Nu mai aveam astâmpăr. Plecarea era hotărâta bătrâneşte, pentru Luni» începutul săptămânii. Mai aveam cinci *zii*e. Am început **a** vinde cărţile de care nu mai aveam nevoie, fiind româneşti. N*aveam decât un rând de haine. îmi trebuia palton şi iinjerie, dar nu-mi păsa. Bădia îmi vorbea despre Paris» unde **a-**

veam să ne oprim trei zile ca să mă echipez. Toate urma să le fac la Paris.

— Dă-mi mata cincizeci de bani, să mă tund...

— Ce să te mai tunzi, lasă că te tunzi Ia Paris.

De când se hotărâse plecarea mea la Nancy, crescusem în stima familiei, a prietenilor, a slugilor.

— Conaşu Jorj se duce în străinătate...
— Oare cum o fi pe acolo?

Aveam grijă să spun la toată lumea. Toţi mahalagiii ştiau că mă duc în străinătate să mă fac inginer.

Ziua plecării a fost cea mai lungă din câte am trăit pe lume. Sculat cu noaptea în cap, am pornit să-mi iau rămas bun dela Iaşi, dornic de a vedea pentru ultima oară, locurile unde îmi petrecusem copilăria. Era pela sfârşitul lui August. Fluerând pe Blak, ne-am plimbat împreună pela casa din strada Sărărie, cuprinzând cu ochii mahalaua Ticăului, cu scrânciobul înlemnit dela Paşti, în bătătura crâşmei, şi dealul Aroneanului.

Amintindu-mi de buna maică Leonora, m'am închinat nevăzut de. nimeni în biserica Sft. Haralambie. Mai vesel, m'am scoborât în medean, am trecut prin faţa Institutelpr-Unite, a şcoalei Militare şi mărturisesc acum,.după o jumătate de veac, că uitând orce suferinţă,

m'am despărţit, In special de şcoala militară, cu melancolie. Orice copil poartă în sufletul, Iui chipul şi chipiul unui ofiţer cu pinteni: începem cu soldaţii de plumb, continuăm cu căpitanii de haiduci, cu cei trei muşchetari, cu viaţa cavalerului ISayard şi sfârşim cu isprăvile lui Napoleon.

— Mănâncă sarmale cu mămăligiiţa, că ia Paris n'ai să mai mănânci Smi spunea la masă mamaia.

~- Mănâncă şi te satură, mă îndemna bădia» că în tren 6 şa-ţi vină foame, aşa-i la drum... N'ayem ţmde să ne dăm jos până la Iţcani...

In fine am plecat la gară, cu Cozma, pe care eram supărat fiindcă lipoveanul înapoiase badiei bastonul de abanos, ce-i dădusem ca să ma plimbe, făcându-ma asttel de ocara.

par ne-am împăcat la gara.

r- Să trăeşti prinţule...

— Rămâi sănătos...

Şi ne-am sărutat ca în ziua de Anul Nou Ia PMersburg. . . . .

ka gară nu .m'a condus decât mamaia, ca să nu; luăm doua trăsuri. Când a pornit trenul, a du'iş'Jtrâtişţa.la ochi. Plângea înfocat Nu după mijiie, Credea după trecuţui.ej.

.">ţă. simţeam aUuIr Eram mândri. Călătoream îh clasa întâi. Stăm cuminte între domni serioşi, îi. ascultam vorbind şi âm adormit învins de oboseală, uitându-mft In ochii lor.

Cand m^m trezit, era ziuă. Ajunsesem la

frontieră. Mă îneca un miros greu de cărbuni, mă neliniştea o sonerie ce ţârâia neîntrerupt. Bădia se distra să mă minuneze. închinase perne proaspăt în fa ţaţe, pe care le lăsam, fără altă grijă, la una din staţiile următoare, cumpără Ia fereastră crenwirşti fierbinţi, şi comandă un prânz, trei feluri de mâncare, aduse în vagon, pe tavă de alpaca, pe care o credeam de argint.

In picioare la fereastră, admiram păşunile grase, vacile roşii, copiii ce secerau iarba depe talazurile şanţurilor, caii uriaşi, gătiţi ca hamuri bătute In paftale de alamă, trăgând liniştit, la pas, în juguri mari, căruţe monumentale.

Mă minunam că oamenii bine crescuţi, scoteau coşul cu merinde, mâncau fără a invita pe cei de faţă, cum ar fi făcu t-o îmi închipuiam, orice moldovean de familie, că nu vedeam ţărani desculţi, ma surprindea tot: banii mărunţi, pe care nu ştiam să-i socotesc, şerveţelele de hârtie, lulele lungi, întoarse, de porţelan, şvabii cu genunchi goi, cu pene verzi la pălărie, conductori autoritari ca nişte căpitani, coşurile de fabrici, halbele de bere, ţigările de foi, groase ca nişte cârnaţi de crăciun. Dar l-am minunat şi eu pe bădia, vorbind nemţeşte cu cei din vagon şi franţuzeşte când am intrat în otel la Nancy.

Nancyl... Ploua când am ajuns. Am eşit aproape imediat dela otel, Întâlnind lume, lume

harnică ce alerga după treburi: lăptărese, pieptănate frumos, slugi încălţate, purtând şorţ, manşete şi bonetele albe. Strada dreaptă m'a dus până la catedrală, ce nu semăna cu biserica noastră. Am ajuns, întrebând pentru plăcerea de a vorbi franţuzeşte, pentru a le arăta că vin de departe în strada Lafayette, unde era pensiunea profesorului Scmvartz. Elevii, tocmai se duceau la şcoală. Auziudu-i vorbind româneşte i-am întrebat imediat de vărul meu, cu care am făcut cunoştinţă In stradă.

Dupft prânz m'am prezentat cu bădia şi am intrat în pensiune cu 145 franci pe lună, pentru întreţinere şi meditaţie. Aveam să urmez cursurile unei scoale profesionale „Laurice" "care^ pregătea" cânmda^p^ntrU toate speciâTP tăţile: arte şi meserii, comerţ, agricultură, mecanică, fizîco-chimice, şi forestiera sub conducerea d-lui director Wohlgemuth.

Amabil, d. Schwartz a invitat pe bădia la masa, când.ne-a prezentat pe toţi pensionarii săi. D; Schwartz, cum am aflat mai târziu, era un abate răspopit, foarte cult. Venit în România ca pedagog în familia doamnei Pissosky din Bacău, a plecat mai târziu, să deschidă o pensiune la Nancy, aproape de Lorena de unde era originar. Bacăoanii i-au promis concursul lor şi s'au ţinut de vorbă, trimiţându-şi copiii, cum era obiceiul pe atunci, să înveţe în Franţa.

Am cunoscut astfel, pe vărul meu Alexan-

dru, pe Asian, pc Hanutz, pe Pissosky, băiat înalt spilcuit, manierat, manierat din cale afară, slăbiciunea D-lui Schwartz. Erau şi străini: un student, Dufour băiat măre al unui fabricant din Mulhouse, care avea drept să fumeze, să vorbească liber şi un evreu Hesse, băiatul tapiţerului dela curtea ţarului.

Mă aşteptam la o masă mare, cum se obişnuia la roi în Moldova, când aveam musafiri: peşte cu maioneze, fripturi, creme şi prăjiluri. De unde?... Fasole opărită, friptură de berbec, brânză ce curgea din farfurie şi salata. După masă Pissosky a cântat la pian, cu pretenţie dar fără talent, şi Hanutz a scârţăit sârgul^or din vioară, acoperind sunetele cu tactul bătut din picior.

A doua zi, renunţând de a mai merge la Paris, ca să nu întârziez studiile, bădia mi-a cumpărat haine, palton şi lenjerie gata dela „Magasins-Reunis" unde se găsea, cum nu văzusem la noi, orice ai fi vrut să cumperi de îmbrăcăminte şi de casă. Apoi dela librărie mi-am cumpărat cărţi, tot felul de cărţi de fizică, de chimie, de matematică superioară, de agronomie, de mecanică, cărţi scumpe groase ca nişte ceasloave, semnate de profesori titraţi redactate în stil ştiinţific, în notă serioasă, gravă, plictisitoare. Le-am cumpărat fără entuziasm, numai ca să mă fălesc cu ele. Siimţeam c& n*o să ducem casă buna.

După plecarea bădiei, rămăsesem stingher.

In scurt timp, am băgat de seamă că sărisem din lac în puţ. D. Schwartz, care apropia şaizeci de ani, era un dezamăgit, un dezgustat de viaţă,xicălitor nevoie mare.

Gospodăria o conducea sora lui, măritată cu un şef de atelier, tăbăcar, om înalt, şters, cu mustăţile lungi, dominat de nevastă-sa, care se socotea mezaliată, şi de D-l Schwartz care rândea indulgent, vizibil jicnit de incultura lui. Mai era o femeie la toate, alsaciană, tânără, robustă, vrednică, care dovedea toată munca, împărţită cu socoteală. Pe lângă curăţitul camerelor ajuta la bucătărie, spăla vasele, servea la masă, spăla scările de piatră cu săpun, freca în anumite zile mânerele dela uşă, făcea cursele în oraş, iar seara mici reparaţiuni, după ce lustruia cincisprezece perechi de ghete, pentru treizeci de franci pe lună. Şi nu se simţea nenorocită. Era totdeauna veselă, sănătoasă, gata de glumă cu noi, cu factorul poştal, cu băeţii de prăvălie care aduceau târguelile, cu gardistul chipeş, care urca scările pentru mici infracţiuni, răscumpărate, la bucătărie, cu un pahar de vin.

Totuşi nu mă puteam deprinde. Domnea o atmosferă de suspiciune. Se vorbea Sn şoaptă, se mergea în vârful degetelor, se glumea în surdină. D. Schwartz nu se putea dezbăra de obiceiurile contractate în, mănăstiri. Era de o politeţă rece, dulceagă, ipocrită, atrăgătoare şi vicleană, a omului care vrea să iscodească. E-

ram împărțiți câte doi, câte trei în camere, tratați după tarif. Eu mai prost, fiindcă, pare-mi-se, plăteam mai puțin şi mâneam mai mult. In Franța totyl este calculat. Bâdia se tocmise» mult» câştigase procesul şi rămăsesem să plătesc cheltuelile de judecată. Dar nu eram mofturos. Găseam toate bune, dormeam fără foc, nu ceream nimic. Ce nu sufeream, era constrângerea, Eram civil. Mă aflam în țara libertății» egalității, fraternității. Mă crezusem liberat de disciplina oarbă, fără raționament. Câud f colo» ne adunam ca la şcoală cu noaptea în cap» sub lămpile de gaz cu glob verde» strânşi în jurul mesei. învățam fără schimb de vorbe, fără tragere de inimă, sub supravegherea D-lui Schwartz» rău dispus, care citea la rând cu noi, ostentativ, cărți de şcoală, de preferință latine, cu fățărnicia preoților catolici care se plimbă pe alei publice, cu nasul în catechisme, cu ochii după codane.

Prânzul îl expediam repede. Recreațiile scurte le petreceam în sala de studii. N«e culcam devreme. Din când în când alergam cu Aslan, cu Hanutz, fugărindu-nc pe strada, fără a ne depărta de casă. Sau, favoare excepțională» d. Schwartz cu acea curtenie specială francezilor, ne ducea la conferințe, la prelegeri serale, aşezați devreme în rândul întâi, populând salâ, pentru a măguli vanitatea profesorilor de care avea nevoie ca sa ridice prestigiul şi prosperitatea pensiunei sale.

Dumineca, cu promisiuni anticipate, discutate îndelung, plecam în promenadă, în rând, câte doi» străjuiți de D, Schwartz să ne arate împrejurimile. Hârjonindu-se cu noi, de-a-lungul livezilor, cu mişcări stângace, pudice, cu chihotelx de fată bătrână încolțită.

Nu învățam nimic. Nu pentruca n'aşi fi dorit să învăț, ci pentruca eram înapoiat față de colegii mei, pregătiți serios, metodic, cu profesori de seamă. Pentru dânşii eram un audient, un balcanic»candidat la o diplomă, „bună pentru orient". Nici nu mă scoteau la lecție. Din când în când, ca diversiune, îmi puneau câte 0 întrebare la care răspundeau tot ei. La sfârşitul anului, am uimit asistența» domni în haine scăzute, doamne în toalete pretențioase făcând roata gigantică, număr senzațional care ilustra educația sportivă a şcoalei. Numele meu trecea din gură în gura. Domnişoarele mă priveau şoptind pe furiş; Voici le grand roumain...

Fiecare e mare în felul lui. Emoționat, m'am dus să primesc din mâna prefectului, premiul 1 Ia gimnastică, un premiu la limba germană şi o mențiune pentru compunere la limba franceză, caligrafiate frumos: decerne â l'eleve Georges Braesco, pe care nram grăbit să le trimet bădieî.

Dar el ma uitase. Trimetea pensiunea.foarte neregulat, sporind progresiv neînțelegerile dintre mine şi D-l Schwartz. Prieten cu Hesse,

care împărtăşea vederile mele, nu ne convenea să fim trataţi copilăreşte. Am pretins să fim scutiţi de plimbările în comun, să ni se dea cheia de noapte* pentru a ne reîntoarce mai târziu, dela teatru, lucru pe care Tam obţinut» după ce d. Schwartz a cerut, mai întâi, autorizaţia mamaei, la care Tam îndreptat să se adreseze, şi care a consimţit fără zăbavă.

Ieşeam acum mai în fiecare seară. D. Schwartz, care la început trăznea şi bufnea» ameninţându-ne cu fulgerele familiei şi trăznetete iadului sfârşi prin a închide ochii, de hatârul lui Hesse, care plătea trei sute de franci lunar.

Hesse a fog^mjna^ruljneu^ Venit înaintea ffieifla Nancy, cunoştea tot. Cu el am fost pentru întâia oară Ia cafenea, am fumat prima ţigară de foi, care m'a îmbolnăvit, am jucat prima partidă de biliard, cu el înfine, am fost la varieteu, unde am văzut pentru întâia oară, femei desbrăcate. Cu timpul, ne-am împrietenit cu Dufour, student dela Mulhouse. împreună, am pus la cale să-1 scoatem din riiinţi pe Pissosky, cuminte ca o fată mare să meargă cu noi la varieteu. Cu mare greutate, zeflemisindu-1 mereu, am smuls d-lui Schwartz voia de a-1 lua cu noi, după scene tragice petrecute între ei, care locuiau aceiaşi camera, legându-1, pe cuvânt de onoare, sa se înapoieze înainte de miezul nopţii.

Dar după spectacol, excitaţi de femeile pe care nu Ie văzusem niciodată aşa de aproape,

am pornit la remorca unui grup de studenţi» cu care am cutreerat, după prezentări sumare» unul după altul, toate localurile de noapte. Am mâncat melci, supă de ceapă» am înghiţit, nemăsurat» băuturi variate şi cântând în cor Marseillaisa ne-ain dus să vizităm vestalele sălăşluite, cum se întâmplă de regulă» în dosul catedralei, în vecinătatea căminului nostru.

Când am eşit, se lumina de ziuă. In faţa casei se frământa D-l Schwartz. Dând cu ochii de noi, uitând de toate, alarmând vecinii, repezi pe Pissosky din calea lui, strigând disperat, smulgându-şi părul: Va4-en... Je ne veux plus de toi... Tu aperdu ta curonne-

D. Schwartz nu a mai vorbit cu noi până la sfârşitului anului.

După un schimb de scrisori, am fost instalat intem_în_şcoaIa profesională a D-lui Wohlgemuth. " " ™™

Dar n'am dus-o bine nici aici. Aveam dormitor comun şi un pedagog gângav, doctor in matematici, care, din cauza infirmităţii lui nu găsea loc nicăeri. Francezii au deprinderile lor. In dormitor avea fiecare mobila de noapte sub pat. Pedagogul, un leneş împărătesc, o în* trebuinţa fără să se dea jos. Strecurându-mă într'o zi în dormitor, am găurit vasul de cositor şi când ***Ya*** întrebuinţat somnoros, în timpul nopţii...

A doua zi, Duminecă, trebuia să mergem la scăldat, în râul Meurthe, Venind In anchetă*

după râsul ce s'a stârnit în dormitor, directorul, Le pere Wohlgemuth, cum îi ziceam noi» a făcut -apel la cavalerismul vinovatului, pentru a nu fi obligat să pedepsească tot dormitorul, oprind excursîunea.

—- Cine a făcut asta?

— Eu, am răspuns eşind înainte.

— Dumneata... Ah, dumneata... repeta bătrânul înnecându-se, dumneata ai făcut asta?...

Şi deodată» trecând fără tranziţie dela o indignare excesivă la un calm patologic, îmi spuse:

— Vei rămâne singur la şcoală. Mâine am să hotărăsc în privinţa d-talc. Directorul £ra om bun. Nevasta lui, tânără blondă, impunătoare, purta pincc-nez de aur şi intervenea adeseori pentru noi, când o rugam pocăiţi, ameninţându-ne drăguţ cu degetul:

— Grand nigaud... Est-ce qu''on se laisse prendre?

Dar, hotărât, nu aveam noroc. Nu eu mă ţineam de pozne, poznele se ţineau de capul meu. Era imposibil sa trec liniştit, indiferent» să nu profit de orce ocazie, necugetat, cu orce risc, pentru a înfrânge o regulă sau a stârni râsul.

Intr'o dimineaţă, un coleg Fleischer, fiul unui negustor de mobile, mi se destăinuia că trebue neapărat să se ducă Ia gară, să-şi întâmpine amanta:

— înţelegi situaţia în care mă găsesc. Henriette a fugit de acasă. Vine pentru întâia oară Ia Nancy, Trenul soseşte Ia şase si dobitocul ăla de portar...

Nu fii papă lapte» îi răspunsei inventiv, ca unul ce făcusem armata.. Vino încoace... Ia de colo... Ţine de ici.,, şi înădind în grabă două cearceafuri groase de in, i-am dat drumul pe fereastră.

Dar calculasem greşii Frânghia astfel improvizată era prea scurtă. Sub dormitorul nostru» la parter» locuia directorul. Domnul Wohlgemuth, sculat de noapte» se ştergea pe faţă — povestea el mai târziu — când spre surprinderea lui, văzu două picioare lungi, ce se svârcoleau de-a-lungul ferestrei.

Situaţia devenise critică. Se auzeau paşi pe scări. Colegii dădeau alarma... Attention» eh, lâ bas... Eu mă temeam să las capătul ce ţineaiti în mână şi Fleischer nu avea curajul sa-şi da drumul.

— Grăbiţi-vă... vine... e directorul.

Nu mai era nici o scăpare.

— Ah, bien... c'est encor vous, n... d... D.

Eu eram, n'aşi mai fi fost,,. 0 săptămână după aceia, directorul in'a chemat în cancelarie, şi foarte ceremonios, mi-a înmânat 300 dc franci şi o scrisoare din partea bădiei prin care mă autoriza să mă mut în oraş.

Şi pe negândite, m'am găsit deodată liber, cu 300 de franci în buzunar, în mijlocul ora-

şului Nancy. N'avusesem niciodată atâţia bani pe mână. Nu puteam să-mi viu în fire. Am plecat imediat, lăsând, deocamdată, geamantanul la otel, am ^it în stradă. Nu ştiam cum să omor timpul. Până se aprindeau luminile, când începea viaţa veselă. N'aveam cunoscuţi. Prietenii mei erau în vacanţă. Am plecat pe jos, încotro am nimerit cu ochii. ăTam pomenit astfel în satul Champignolle la 4 km. de Nancy, Acolo» am jucat cu nişte ţărani» pentru întâia oară, biliard cu popice aşezate în anumite puncte, pe care trebuia să ie dobori după anumite reguli. Am plătit consumaţii de tot felul.

Plăteam la toţi. Cei care priveau chemau pe cei fără lucru. Spre seară m'am înapoiat tot pe jos şi după o toaletă sumară Ia otel, m'am dus la teatru, apoi la varieteu.

Varieţeul îmi plăcea mai mult ca orice teatru. Actori, artiste, veneau pe rând să-şi arate talentul, fracul fistichiu, cărnurile cernite, rochiile scurte, lucitoare. Râdeam cu poftă de artiştii fără talent, care deschideau spectacolul, de primadonele vestejite, care cântau cu gesturi simetrice imnuri patriotice, de comici în haine exagerate, admiram fără rezervă echîlibrişti, gimnastici şi cîowni. Aşi fi dorit să fiu artist. Zărind în hallul-teatrului pe comicul-vedetă» nii-am luat curajul să-1 salut, să mă aşez la masa lui, cerându-i voie să-i plătesc consumaţia. Ceva mai târziu am plecat împreună la berăria Lorena, unde, mândru de

tovarăşul meu mi-am făcut de cap, cântând urcat pe mese, repertorul artistului vedetă. Actorul mă felicită entuziasmat şi îmi ceru un pol.

— Uis donc... passe moi un louis...

Dimineaţa numărându-mi banii, m'am trezit ca din apă rece. Mai[aveam vreo_6Q de franci. După ce am rătăcit o vreme în neştire, am vândut toate cărţile de şcoală şi luându-mi geamantanul dela oteîTTn'am dus la gară, Plănuisem să plec la Iaşi. Nu puteam să mor de foame în Nancy, să afle D-l Schwartz şi ceilalţi români că n'am ce ***manca.***

Ca un şef de stat major, am prevăzut toaie amănuntele operaţiei. Mi-am luat merinde pe drum, m'am dus pe jos la gară, am scos bilet de clasa IU-a, numai până la Vicna, fiindcă nu mai aveam nici un ban. Acolo, aveam să trag la Krohnprinz otel unde mă credeam cunoscut, fiindcă la venirea noastră în străinătate, poposisem cu bădia o noapte şi fusesem foarte bine primiţi de un domn impunător, gras, rOş, tuns numărul zero, escortându-ne la plecare cu alai de chelneri şi picoli până Ia scara trăsurei. La Viena aveam să-1 rog pe domnul acela roş să telegrafieze bădiei să-mi trimeată bani-

Când am ajuns în capitala Austriei se lumina de ziua. M'am dus pe jos întrebând mereu Ia Krohnprinz otel. Dar domnul, deşi tuns cu numărul zero, nu mai era roş, ci hrun. Fusese înlocuit, după cum mă lămuri cel nou.

— Ja, mein herr, so ist es.

L'am rugat umil să-mi păstreze geamantanul.

— Dass, ja...

Am plecat năuc. Neavând nici un scop» apucam pe orice stradă, până câand învins de oboseală, m'am lăsat pe o bancă din cele ce se înşirau dealungul praterului, încolo departe» spre marginea oraşului. Mi se făcuse foame. In jurul meu roia lume indiferentă; călăreţi cu cisme nor, care îmi furau inima cu caii lor dichisiţi, strânşi în curele nichelate, gospodine ce se întorceau din piaţă, ucenici de tot felii), fete şi băeţi» treceau, slabi, flucrând nepăsători pe lângă mine.

Şi-mi era foame. Un meşter zidar se aşeza pe banca dublă în spatele meu. Desfăcând o legătura, scoase din ea, la iveală, prune, mari» brumării, care îmi lăsau gura apă şi o pâine de secară. Tăind metodic, cu un briceag solid» felii geometrice le băga liniştit» însoţite de o prună, cu gândul aiurea, în gura mare deschisa ca un cuptor. Apoi păturmd basmaua, se ridică greu şi plecă. In urma lui căzuseră două prune mari sub bancă. Erau, se vede, fărămiturile săracilor. Cu precauţiune infinită, cu obrajii dogoriţi de ruşine, m'am mutat pe nesimţite, aplecându-mă să ridic pălăria căzută din întâmplare tocmai deasupra prunelor pe care m'am dus sa le mănânc ***mw*** departe. Continuam să rătăcesc examinându-mi situaţia, hotărât să mă adresez unui post de poliţie.

Dar Dumnezeu nu m'a părăsit. A fost întradevăr o minune, să mă găsesc pe neaştep* tate în faţa drapelului românesc ce fâlfâia, roş, galben, albastru, deasupra consulatului român» pentru aniversarea luării Griviţei, cum mi-a explicai mai târziu portarul. Am intrat ca la mine acasă. Am expus situaţia, ferindu-mă do a spune cum am rămas fără bani, servinou-mă de minci^^
^zmiăritia-iren. După ce am arătat paşaportul, un domn politicos, binevoitor, mi-a dat 40 d,e florini» rugându-mă ca, dacă, după cum este încredinţat, dispun de avere, să-i înapoiem banii, fondurile consulatului fiind reduse, destinate celor lipsiţi cu totul de mijloace. La gară, am poruncit o halba de bere şi panii să-mi aducă friptura, am isprăvit toate pâinişoarele din coşuleţul aşezat dinaintea mea fapt, care Va făcut pe chelner să mă întrebe cu ironie: „Sie sind ***rumaner"?***

Pe când mă ospătam, o fetiţă palidă» cu ochii verzi, Cu păr cenuşiu, mi-a oferit pentru trei florini, o pereche de pantofi» care aveau brodat pe catifea roşie, o ghirlandă de „vergissmeinnicht" în jurul cuvântului „andenken", cusut în litere gotice, cu fir de argint.

Mă gândeam să-i duc îp dar bădiei. Dar soarta a vrut altfel. Nu ştiu pentru ce, dela Viena n*am putut scoate bilet, decât până la Ploeşti, iar de acolo urma să scot altul" până la Iaşi. Când m'am prezentat la ghişeu îmi

lipseau trei lei şi am lăsat casierului, pantofii» cu toate că, după spusele sale, n'avea ce face cu ei.

Când am ajuns la Iaşi Cozma m'a zărit pe peron, de departe.

— Aici prinţule...

Bădia s'a năucit, nu-i venea a crede, dar s'a desmeticit când mi-a auzit glasul:

— Dă-mi mata doi Iei să dau birjarului-.^

— Da cu un cal nu puteai să ei... Te întorci fără nici un ban şi ei trăsură cu doi cai?...

Dar mamaia nu i-a dat răgaz. Apărând într'un capod vaporos, întinerită, parfumată» m'a sărutat sincer, cum n'am simţit-o niciodată şi luându-mă de mână, ne-am coborât în sufra* gene. Poruncind să aducă ceaiul, s'a aşezat interesată» strângându-se lângă mine:

— Ei, ia spune...

Bădia nu privise cu ochi buni venirea mea în vacanţă» Când mă învinovăţea, deşi aveam acum şaptesprezece ani, mă apăram copilăreşte.

— La ce-ai venit?

— Dacă s'a dat vacanţă...

— Să fi rămas acolo...

— Ce era să fac?

— Să fi învăţat carte, nu să baţi ciamburu.

Cu bădia nu încăpea vorbă multă. **Peste** câteva zile am plecat cu o pernă de piele iu formă de geamantan, pe care, îmbunat, mi-a împrumutat-o în ultimul moment, să stau comod în clasa a treia, cum obişnuiesc — zicea el — să călătorească studenţii.

Mamaia m'a condus la gară, răspunzând cunoştinţelor împăunându-se.

— Plecaţi undeva?

— Nu» am venit numai să-mi petrec băiatul. Pleacă în străinătate. Nu se preciza localitatea. Expresia „în străinătate** însemna ceva mai mult, închipuia boierie, dare **de** mână, sconta viitorul» însuma primejdiile pe care le ascundea necunoscutul în care te avântai. Şi apoi, vorbind drept, pe atunci cucoanele nici nu prea cunoşteau geografia.

Destinul a vrut însă altfel. Ducându-mă să iau ţigări — fumam încă pe ascuns — m'am întâlnit cu Ludovic, prietenul cu care mă prezentasem la şcoala de poduri şi şosele.

— Tii! ce faci, măi? Ai venit de mult? De când nu ne-am văzut, vai de mine şi de mine!... Pleci undeva?

— Mă întorc la Nancy. Dar tu?

~ Eu la Piatra Neamţ, Pleci amu?

— Da.

— Pleacă mâine.

— Nu pot, ***sunt cu*** mamaia.

— Plecăm mâine, măi, ce eşti prost...

Am rămas. Sărutând mâna mamaii m'am

urcat în faţă şi m'am scoborât pe cealaltă parte a vagonului, dispărând cu Ludovic în întuneric, în timp ce biata femeie, cu gesturi cochete adresate mai mult galeriei, flutura batista în urma trenului, pe peron.

Noaptea am făcut chef, primul chef cu lăutari, în Tătăraşi la „Leagănul Fluturelui'[4]. Dimineaţa nu ne puteam despărţi. Plângeam unul în braţele celuilalt şi cum Ludovic nu putea pleca dela Piatra Neamţ la Nancy, cu banii ce aveam pentru Nancy, m'am dus dupa el la Piatra Neamţ.

Străin de oraş, vorbind franţuzeşte cu accent exagerat în argot, la Piatra Neamţ — leagănul /natal al mamaii — am intra deodată în elita pietrană, care petrecea. Intr'o săptămână am tocat cei patru sute de lei daţi de bădia pentru ca să-mi plătesc drumul, gazda şi „diversele" — adăogase el — în străinătate.

Vă las să judecaţi efectul telegramei, expediată dela Piatra Neamţ, căzută ca o bombă în sânul familiei, prin care ceream modesta sumă de douăzeci de lei, în timp ce ei aşteptau veşti dela Nancy.

Când am sosit acasă bădia, nu mi-a zis nimic. Se făcea că nu mă vede. Era supărat, mai ales, că rătăcisem perna de piele ce-mi împrumutase ca să călătoresc, comod, în clasa treia. Tocmai pe la sfârşitul lui Octombrie — onomastica luî — după o masă cu musafiri simandicoşi, ţaţa Tinca, oracolul casei, trăgând din

ţigară» sorbind din.cafea, începu vorbind moldoveneşte, cu voce groasă, doctorală:

— Am cunoscut pe tată-tău, Dumnezeu să-1 ierte... Te sfătuesc ca pe copilul meu... E păcat măi băiete, să-ţi piferzi vremea degeaba... Ce ai tu, nu-i avere... Ai să cari apă la jidani, ascultă vorba me... De n'o fi cum zic eu, primesc să mă stuchească mâţele... N'ai ruşine de oameni, n'ai ambiţie în tine, feciorul lui Alecu Braescu... Eu în locul tău m'aşi duce în genunchi până la Paris...

Toţi ascultau penata Tinca» privind duşi pe gânduri, în timp ce eu frământam untuburuz de pâine, plângând lacrimi mari, rare, dar care porniră gârlă, când mamaia exclamă, grăbit, înduioşată, pentru a curma o scenă ce o plictisea:

— II pleure, le pauvre gargon... Quand un enfant pleure...

— Ce copil, că e cogernite tfoblgzan^ Hainele cumpărate anul trecut î-au rămas scurte... La Institut n'a învăţat, din şcoala militară a fugit... la Bucureşti nu, la Nancy, nu... Am să te dau Ia cîsmărie... Ori te hotărăşti să,înveţi carte, ori de unde nu, te dau la cismărie, scurtă socoteală.

— Ei, iartă-1 şi mata de data asta.

— Ai de gând să înveţi?

— Da!

--Cu tot dinadinsul, sau spui numai aşa din gură?

— Hai, scoală-te, du-te şi sărută mâna bădiei... sfârşi hotărâtor ţaţa Ţinea. Ai noroc că-i bun, eu în locul lui te-aşi bate de trei ori pe zi.

Soarta mea se hotarîse din nou- Am plecat chiar a doua zi, ca să câştig timpul pierdut. Ştiam bine că n'o să fac nimic. Nu mă puteam măsura cu colegii mei. La şcoala forestieră, profesorii, toţi universitari, apăreau grăbiţi, vorbind îndată ce intrau, în termeni neînţeleşî de mine, însemnând pe tablă formule ce-mi păreau hieroglife şi plecau cum veniseră, fără să ne întrebe nimic. Studenţii luau note pe care le completau în urmă, consultându-s& între ei. Eu eram „le roumain". Pe mine nu mă întrebau nimic şi eu nu consultam pe nimeni. Am încercat să învăţ pe de rost, dar în toată activitatea mea şcolară, am avut, se vede, parte numai de preliminări. După două, trei foi citite repetat, am închis cartea. Eram şi dezamăgit. Francezii purtau uniformă de vânători şi sabie, frecventau cercul militar, neîngăduit nouă celor din Orient. Ne vorbeau rar. Cu toate astea, fără să am legături cu ei, din pricina lor, am trăit cea mai extraordinară aventură.

Ca de obiceiu, după un timp, cpitropul meu începu a mă neglija. Primeam pensiunea cu întârzieri mari. Gazda, o bătrânică foarte cumsecade, sfârşi prin a-şi arăta nemulţumirea. După o serie de scrisori disperate, am telegrafiat acasă:

„Georges gravement malade'*
iscălind pe doamna „Petit" proprietăreasa mea. Nerăbdător, am expediat telegrama cu ***răspuns*** plătit, care în adevăr n*a întârziat:

„Qu'a-t-il Gcorges, maladie ameliorее? Repondez". La care am răspuns fără zăbavă:

„.Pneumonie aigue, medecin ne repond pas, arrivez"

Am aşteptat o zi, două, trei. Speram sa-1 aduc pe bădia să-1 pun în faţa gazdei. N'aveam nicîun ban. Rătăceam fără scop, printre boemi, la cafeneaua artiştilor. Aveam voce frumoasă. Annand Bell, directorul varieteului PEden, cu care mă împrietenisem, mi-a propus să cânt pe scenă, la ridicarea cortinei — primele numere sunt rezervate debutanţilor — oferindu-mi trei franci pe seară-

Lung, slab, am apărut, îmbrăcat soldăţeşte, cu un veston prea strâmt, cu mănuşi prea mari. Am cântat înnecat de emoţie, cu gesturi idioate, cum nu.se putea mai prost, o farsa rimata din repertoriul Iui Paulus, celebrul comic pari2ian din vremea aceea:

^Pour ttrer une rarotte
„l/autre jour *î'ims* che? nrius
„*Que* i'avaîs dans une ribotte
„Ca'se mon coupe-choux. ,
„Veuillez bien cher pfcre
,>Lui dis-je *vn* deux temps,
„De vite m'envoyer
„Une pifece dc vingt franca ^

Recrutul mărea necontenit, suma cerută părinților, iar aceştia, răspunzându-i, o micşorau "^treptat, sub diferite pretexte, sfârşind prin a-i declara, că de teamă să nu-l jignească, oferindu-i prea puțin, nu-i trimet nimic.

Erau în total cinci strofe. Dar n'am apucat să isprăvesc cum trebue nici pe cea dintâi.

— Assez! Ote-toi de la!.,, urla galeria, aruncându-mi tot felul de trufandale.

Am fugit,

— Voilât.. QiVest cc que tu veux, il n'y a rien a faire mon vieux... Essaye autre chose... mă consolă, fără să-mi plătească, Armând Bell. Am plecat pe stradă. La terasa restaurantului Gantner, studenții, printre care vreo doi dela forestieră, blocaseră vitrina, M'au oprit, invitându-ină, ca niciodată, să iau loc printre ei. Mă codeam. Te simți aşa de mic, când nu ai lățcaie în buzunar!... Francezii sunt darnici în romane şi pe scenă, unde împart pungi de bani şi dăruesc castele. In realitate, când unul ți-a plătit o bere, aşteaptă să-i întorci imediat politeța. Nu stau ca noi, cu punga în mână, gata să plătească, cu orice ocazie, consumația tuturor.

Am început prin a refuza. Refuzam orice mi se oferă pretextând ca nu sunt bine. De altfel, nici nu au insistat prea mult- Au mâncat şi^au băut, fără altă grijă, pe când eu făceam zâmbre.

Franța era pe atunci în răsboiu cu Bebenzin,

regele Dahomeyuim. Pretutindeni, în cafenele, în tramvae, pe stradă se discuta evenimentul cu însuflețire. După discuțiuni profesionale, după zeflemele adresate mie, războiul veni, firesc, în discuție. Entuziasmat unul din ei exclamă: „Acum să poftească Prusienii să le arătăm noi ce putem cu puşculița noastră LoebeM

— Ce zici tu, române?

— Nu ştiu, să vedem, nu vă lăudați dinainte, ați mai pățit-o Ia şaptezeci, am răspuns paraponisit, stârnind protestări violente, amenințări şi insulte, aruncându-mi-se în obraz inju^ria, considerată şi astăzi la ei cea mai jignitoare; „Vous etes digne de coaffer un Prussien...!*

Am încercat să protestez, explicându-le că daca Francezii s'au înarmat, nici Germanii n'au stat cu brațele încrucişate. Dar nu-mi dădeau răgaz să vorbesc.

— A la portei

— Mais permettez moi...

— Conspuez-lel...

Ca sa dovedesc buna mea credință, devotamentul meu pentru Franța ospitalieră, am ***zbierat solemn,*** ridicându-mă în picioare, reuşind să stăpânesc o clipă infernul: „declar că mă angajez în legiunea străinăj& mor pentru Franța".

Amuțise toată cafeneaua. Nu ştiu ce simțeam. Mi se făcuse Întuneric dinaintea ochilor,

Nu-mi dădeam seamă de nimic. Apoi deodată, becurile luminară mai viu. Lumea, studenții, mă priveau lacom ca pe o comoară şi după formidabile aclamațiuni hotărâră „un triple ban pour le grand roumain".

— G'est bien ca, jeune homme... confirmă patronul, un burtos chel, şi grav, poruncind un lând de bere, adaogând, mărinimos: „Ne vous inquietez pas, c'est ma tournee...".

Dimineața, cu flori la pălărie,' am fost condus de câțiva colegi, nici nu ştiam cum îi cheamă, Ia cercul de recrutare. După un sumar examen medical la qra 12. m'au declarat „Bon pour la legion" şi închis în cazarma Sainte Catherine a regimentului 126 infanterie, unde am găsit alți voluntari tovarăşi de iluzii. N'am stat mult. Cu un tren de seară am fost îndreptaţi, hai, hai, spre Marsilia, unde am sosit a doua zi. Aici' ne aştepta un furier cu condica-la subțioară, cu creiotiul după ureche. După' apel, ne conduse la fortul Sainte Therese unde trebui să aşteptăm ca să se îngroaşe ceata cu veluntari din alte ținuturi şi pentrucă comandantul fortului avea nevoie de corvagii. Am fost, astfel, ales printre cei dintâi, indicat probabil de pardesiul „havane'*, de „gambetta** ce purtam, să aduc din oraş, alimentele necesare trupei

- Apoi, fără yeste, Intr'o bună zi, ne-am îmbarcat pe un yas comercial. Nu mi-a plăcut . marea. Era frig, ceață şl eram trist

Au trecut cincizeci_de_ani de atunci, Ex"-minându-mi conştiința pot mărturisi fără teamă, că n'a existat, socot, om mai sincer, mai pasionat ca mine în toate acțiunile sale. Dezamăgirea venea însă, vai, prea curând. Visasem şi acum, cal, sabie, lupte în care, să alerg cu rană în frunte, cu decorații lucitoare pe piept, şi m'am trezit stingher, om înträinat încrustat Sntr'un mozaic de oameni de toată mâna, îmbrăcați în *tot* felul, vorbind toate limbile, domfnişori şi vagabonzi, de toate vârstele, de toate profesiunile, chelneri si baritoni slavi, crupieri greci şi «ârnățari alsacieni, flaşnetari italieni ştapaşi dela porțile Parisului, ofițeri deocbiați, medici criminali, casieri necinstiți care căutau să-şi piardă urma, să răscumpere greşeli, să-şi refacă virginitatea morală, pe câmpul de onoare.

Spre seară, un ajutor dețucătar, slinos, a trântit pe punte laturi de cartofi într*un H-ghian de tablă, câțiva codri de pâine neagră şi nici o lingură. Pentru întâia oară am înteh cje^g§|ej£oâJflea. N'ai cunoscut sufermța daca nu ți-a fost dat saînduri foamea desnădăjduită care îți arde pântecul şirți împrăştie mințite* Câțiva au rezistat eroic, Ceilal&fltoâiiz?, care căutau Ia legiune siguranța tainului zilnic, cum caută desmoşteniții, delicvenți voluntari, azilul puscăriaor^iu^usțk^Mnd;M]po In lighean, luptându-se âisp^^^pAieeo fă; râmiță d^ carne.

Un marinar se dete pe lângă mine şi-mi şopti, ca dacă consimt sa ma despart de pardesiu, îmi va servi separat, bunătăţi, din masa comandantului. Pe la miezul nopţii, tremuram pe bord, încăJzindu-mi spatele, la coşul maşinii. In pântecul vaporului, pachete de mizerabili, dormeau cu capul pe saci, visând poate pe mămica şi leagănul copilăriei lor.

Dormitam răscolit, până în adâncul inimii, de înclinările vaporului, care despica creste de zăpadă scufundându-se tăcut, dispărând apărând din nou, înălţându-se întunecat, urmărit de foşnetul valurilor ce se sbuciumau fără odihnă.

Am aţipit. Spre ziuă, strâns de răcoarea dimineţii, m'am deşteptat in zgomot neobişnuit. Călătorii erau pe punte. Se zărea ţărmul. Marinarii pregăteau acostarea. Comenzi scurte, grăbite,manevre greoaie. Voluntarii nu-şi puteau stăpâni bucuria. Vasul se apropia dibuind cu graţii de curtezană. înainta greu, prins intr'o ţesătură de bărci ce roiau mici, uşoare, ca nişte coji de nuci, căutând să treacă pasagerii. O spuză de copii negri, goi, cu părul creţ, cu burtă mare, ţâşneau din toate părţile. Îndemnăudu-sc cu strigăte guturale, se aruncau în mare sa caute gologanul, aruncat de călători, apărând cu el triumfători, lucioşi ca nişte pui de drac. Un furier ne-ă rânduit şi aici pe ţărm. Alt apel. Nu-mi puteam sătura mintea şi eehîi.

• *Jd.*rica. JSramJa^O ran, în Africa. Vai, Africa, »]a_dezajn^gfia^ijnariâ. MV întâmpinat ci-^ Jizaţia europeană. Am defilat pe dinaintea pptelurilor cu trei caturi, cu portari galonaţi, pe ^Străzi pavate, cu trăsuri de piaţa, cu cafenele |de lux, printre care se strecurau arabe zdren-ţ ţăroase, cu sânii supţi, uscate de privaţiuni, de |împreunări bestiale, vremelnice, şi arabi ogâr-/jiţi, cu hlamide murdare de aba, cu mâini |; lungi, cu picioare lungi ce spânzurau pe coastele măgăruşilor mâncaţi de râe, deşeiaţi şi

Ne Îndreptam spre fortul Sa«tt Jean. Pe î măsură ce ne despărţeam de ceniffu\ ne deslă-| nam, rătăcindu-ne prin ub'ţele strâmte, întortochiate, printre prăvăliile zăbrelite, joase, întunecate; printre vechiturile rânduite pe jos de ^negustori: armeni turciţi, evreice cu ochi dc | gazelă, cu pantaloni largi de mătase ce oferea amatorilor marfă desperechiată, monete vechi,— hangere bătute In pietre, pistoale, covoare, £ scoici şi ochiade promiţătoare. Ici, colo, rezemaţi de ziduri, arabii jucau gravi, şah şi table cu gesturi măsurate, sorbind tacticos cafeaua. Lângă ei, alţii se lăsau bărbieriţi gemând de durere, cu tivdele însângerate, prinse în genuchii maestrului ca într'o minghinea.

Urcam, greu^o pantă nisipoasă. Pe drumul, lung ca un calvar, ars de soare, am încercat cea mai grozavă dezamăgire din câte mi-a fost dat să am tn viaţă. Smeii şi feciorii de împărat,

aţj pierdut deodată toată aureola cu care îi încuntinasenu iar eu, spaima respectuoasă şi admirativă pe care mi-o inspiraseră balaurii cu trei capete şi regele pădurilor. Vă jur că înainte, cu mult înainte ca marele Alphons Daudet, sa fi scris faimosul său Tartârin de Târascon, am văzut leu, leu în carne şi oase, leu bătrân ivit pe neaşteptate în calea mea, fără botniţă, fără lanţ ca ursul, cu un taier de lemn în gură, străjuit de doi vlăjgani arabi, care cerşeau pentru întreţinerea mormintelor. N'am să uit niciodată leul decăzut, care umbla cu limba scoasă ca un câine tuns alipind febril din ochi ferindu-şi viclenia adormită, d£ lumina crudă a soarelui.

Fortul Saint Jean. Am fost ţinuţi opt zile în carantină, iar după o nouă vizită medicală, îndreptaţi spre Sidi-Bel-Abes, eu trenul, convoi de Vîrgoane mici* târâte nevoiaş de o maşină demodată, fugărită paralel, de faetoane înhămate cu catâri, conduse de Spanioli legaţi la cap femeieşte. Pe marginea drumului mărginit de alfa, copăcei rahitici, trenul împrăştia în răstimpuri, caravane de cămile scheletice, ce călcau hăitiş, încărcate ca o şatră, clătinând din cap ca nişte bonzi articulaţi, râzând parcă, sardonic, cu buze lăbărţate, grohăînd enervant, nostalgic. - '• "TM

Pe la ora prânzului am" sosit la Sidi-Bel-Abes. Din gară aceiaşi impresie. O şosea pie-

truită trecea pe dinaintea cercului militar şi grădina publică, unde concerta muzica militară- Cazarma-pavilioane cu trei caturi aşezate în careu. La poarta de fier, soldaţi buluc, strânşi sa vadă sosind răcanii, „les bleus" cum îi poreclesc francezii. Ne-au primit cântând o strofă din cântecul legionarului ce se liberează: . *

Regardez-moi c« pAin
La canne â la main J
Comme ii mar^hc vite *j &*
Regarde2-moi ce pekin
La canne â Ia main
Comme ţa lui va bîen.

După o bae, pe grupe, stropiţi cu furtunul cu apă încălzită la *soare,* am fost luaţi în *primire* de bărbier care pretindea tObani de om, am căpătat înfine o gamelă cu tocana de cartofi şf am fost instalaţi în urmă la compania de depozit.

A doua zi ni s'a citit codul de justiţie militară... „Insulta superiorului se pedepseşte cu închisoarea dela 6 luni... Apoi am fost malri*culat:* Georges Braesco, 11.666,roumain, _ eţu ^**

^—laTSnTîn viaţă hotărâri fatale, pe care conştiinţa nu Ie poate împiedica. Aţi citit, poate povestea omului care şi-â pierdut umbra. N'am gândit vreodată să ajung omul care şi-a pierdut identitatea. Oricine aşi fi fost, oricum

m'aşi fi numit, n'avea nici o însemnătate. Numele meu adevărat nu-1 credea, nu-1 cerea nimeni. Eram un om dintr'o grămadă de oameni, cu care n'aveam nimic comun nici grai, nici port, nici amintiri. Nu mă mai recunoşteam. Eram străin, nu numai pentru ceilalţi, ci chiar faţă de mine. Reprezentam un număr dintr'o infinitate de numere: **11.666.** Eram un ins în mulţimea anonimă ce procură societăţii, în toate timpurile, în toate ţările jertfă de fabrici şi carne de tun. Viaţa se scurgea plicticoasa, regulamentată, dură, înăsprită de disciplina oarba, fără raţionament. Timpul era ocupat cu teorii şi exerciţii cu întreţinerea micului echipament. Lustruiam nasturi de alamă, înşiraţi pe linia denumită „la patience'*, ceruiam curelele raniţei sau ajutam la gospodăria vieţii în comun. Ofiţerii se arătau rar. Eram lăsaţi în grija gradelor inferioare al căror trecut era acum la adăpostul galoanelor ce purtau.

Printre noi, erau băeţi care ştiau să se Învârtească. Solda era cinci parale pe zi. In urma mandatului de cincizeci de lei ce am primit de acasă, noii mei camarazi mă aveau în mare stimă. Le plăteam adese ori la cantină „la goutte**, rachiul de dimineaţă. Unul din ci se oferea să-mi poarte grija efectelor, să-mi ţină rândul corvezilor, contra drepturilor mele de soldă. Un gologan pe" zi, în Algeria, reprezenta pe atunci o avere; era preţul unui litru de vin gros, roş ca sângele de epure. Zece bani,

costa un pachet de ţigări „bastos" Absintul, cel mai funest alcool, se vindea cinci parale raţia.

Ieşirea in oraş era liberă, del-i ora 4 la noua seara, iar în zilele de sărbătoare dfcla ora deşteptării, până la stingerea luminilor în cazarmă- De regulă, legionarii, ferchezuiţi» curaţi, lustruiţi, după inspecţia sergentului de planton dela poartă, plecau să-şi piardă vremea, plimbându-se prin grădini publice sau rătăceau, afară din oraş de unde porneau grădini imense» roditoare, de zarzavaturi sau podgorii întinse, cultivate de Spanioli, de Italieni, udat cu apă din cisterne, scoasă cu ajutorul unui măgăruş, căruia i se crăpan ochii, ca să ameţească învârtindu-se.

Pe măsură ce te depărtai de oraş ***simţeai*** e>-patrierea. Te cuprindea un sentiment complex inexplicabil, de sfială» de pietate, pentru urmele lăsate ici, colo, de civilizaţii milenare; Ruine de arhitecturi romane, alături de minarete ridicate de sultani, iar In vecinătatea lor, sgomot de locomotivă ce se depărtează, fum întunecat ce se destramă în zare» afirmaţiunea civilizaţiunei moderne.

Clima te alinta, robindu-te ca o curtezană pasionată, vărsându-ţi în sânge toată beţia farmecelor sale. Un soare de foc te ardea treptat până în măduva oaselor.

Legionarii, cădeau istoviţi la cârciuma botezată „La cantine du solei!" unde, sperând să

se răcorească» beau absintul ce le ardea măruntaele, apoi în neştire îşi potoleau instinctul în braţele scheletice ale unei arabe fără vârstă, idioţită, dezgustătoare, care li satisfăcea pe rând pentru un gologan. Cele mai adeseori se încingeau adevărate măceluri pentru întâetatt^ între legionari şi spahii, care pretindeau, drepturi rezervate. Când sosea plutonul de gardă dezastrul era complet: cantina devastată, morţi şi răniţi în ambele tabere.

In cazarma, legionarii brutali erau băgaţi iii silozuti sau legaţi ,,â la crapudine" cu mâinile prinse de picioare, pela spate. Stăteau, astfel, cu faţa în jos, zăcând în propriile lor dejecţiuni câte două şi trei zile. Cu toate astea, eroismul, curajul, dispreţul lor de moarte, panajul culcare plecau la luptă, înnobilau viaţa acestor oameni, îi spăla întrucâtva de orice greşala.

Disciplina era de fier. Pedepsele neîndurătoare. Le-am smerit şfeu. Am luat dela caporal, o zi consemn, pentruca am refuzat să execut o corvoadă, pretextând că elevii caporali, din care făceam parte, sunt scutiţi de aceste obligaţiuni. La raportul companiei, căpitanul Drude, ajuns mai târziul general, mi-a ridicat pedeapsa Ia opt zile închisoare, iar colonelul, apreciind gravitatea faptului, mi-a tranformat-o în cincisprezece zile de celulă.

In celula fără soare, căpătai o zi numai pâine, a doua zi o supă fără carne, iar a treia zi o executai la închisoare simplă, care nu in-

tra în nuniărul zilelor de pedeapsa. Dar regimul închisoare! era şi mai sever. Sculaţi cu noaptea în cap, pedepsiţii, după ce împlineau toate corvezile cerute d£ igienă, s© echipau cu raniţa de campanie încărcată **<iu** treizeci şi cinci kgr., completate Ia nevoie cu pietre cântărite scrupulos, Un sergent» sergentul Talon, un roşcat pistruit, forma cu delicvenţii, un pluton zis de pedeapsă. Când trupa: pleca la instrucţie, plutonul de pedeapsa, pe o arşiţă caniculară, ocolea curtea dela 7 la 9*' cinci minute în pas alergător, cinci jninute în pas normal. Uneori, când sergentul era în toane bune, punea oamenii cu fatala zid, unde, aprinşi de dogoreala peretelui executau cu arma mişcări descompuse cu pauze prelungite peste orice închipuire,, de care profita ea sa-şi. citească ziarul. ,

Legionarei îndurau tot. Era o luptă surda între sergenţi şi ei.

Unul încercând să-i scoată din fire, ceilalţi turbându-1 cu indiferenţa lor. Se găsea totuşi câte unul care să cadă victimă urmi moment de indignare. Se oprea locului, sejăsa jos, nu mai putea sau nu mai vofci să meargă. Atât aştepta sergentul Talon. Se repezea plin de speranţă:

• ~- Scoală.

/ — Nu pot.

. — Ridică-te şi ajunge plotonul.

— Nu pot..

-- Ai de gând să te mişti?

— Nu pot.

întrebarea era numai de formă. Călăul chemă în grabă doi gradaţi. In faţa lor ca martori, cita nenorocitului, din codul justiţiei militare articolul referitor cazului: „refuzul de a executa un ordin în front, sub arme, în timp de pace, se pedepseşte cu închisoare dela **6** luni până Ia 2 ani".

— Te mai întreb încă odată, vrei sa te ridici? ^

— Nu pot.

— Bine. Leapădă raniţa. Duceţi-1 la închisoare. Ai să fii dat în judecata. Consiliul de război, după pledoria fără convingere a unui apărător dhvoficiu, îl condama la câteva luni închisoare. La expirarea pedepsei, vinovatul era trimes înfr'o campanie de disciplină, unde lucra sub paza ceauşilor înarmaţi cu revolvere, la facerea şoselelor sau liniilor ferate, gata să-i sboare creerii la cel mai mic act de răsvrătire.

La închisoare nu te puteai odihni de răul ploşniţelor, care ieşeau de pretutindeni: din ziduri, din duşumele, din căpriori, din giurgiuvele, din tavan, de unde se lăsau să cadă pe obrazul martirilor. Era imposibil să doarmă cineva.

Osândiţii îşi petreceau timpul, povestindjntâmplări din trecutul lor, din care reeşea cavalerismul povestitorului, sau jucau teatru, parodiind autorităţile militare.

Am asistat la o asemenea reprezentaţie, care s'a sfârşit împotriva aşteptărilor mele, în chip tragic.

Palul închipuia scena. In scenă, câţiva veterani, legionari reangajaţi de câte două şi trei ori — Ia a treia angajare primeau nouă franci lunar — reprezentau consiliul de război: un preşedinte, doi membri, un comisar'regal şi apărătorul din oficiu. Vinovatul, de regulă, un recrut, de astă dată un alsacian cu mintea greoaie, şedea în picioare, pe o pătură, aşezată în faţa consiliului. Procesul se desfăşura întocmai ca Ia consiliul de război. Interogatorul, declaraţiile acuzatului, ale martorilor, rechizitoriul, cuvântul apărării, dezbaterile, în fine sentinţa.

Preşedintele se ridică pronunţând fidel formula sacramentală „condamnă pe inculpat la trei luni închisoare..." strigând înfuriat:

— Ia-I...

Era semnalul.

Doi camarazi ascunşi sub pat, traseTă cu putere "pătura, târînd fulgerător pe lespedele de piatră, picioarele nefericitului, care căzu diatr'o bucată sfărâmându-şi **baza** craniului.

Aceştia sunt legionarii, soldaţii vestiţi, care s'au încărcat de glorie în toate bătăliile de seamă şi din războiul mondial, vărsându-şi ; sângele pentru cel mai nobil ideal: pacea lumii " întregi.

Alţ*eria,cea mai însemnată eolonie a Franfei cu întindere şi bogăţie, cum ut-au explicat gradaţii Ia şcoala de caporali cum se poate citi în cărţi este împărţită din punct de vedere administrativ în trei districte: Alger, Oran şi Constantine, iar, din punct de vedere al fertilităţii în trei regiuni: felie, cea de nord, acoperită de ogoare, de vii, livezi de portocali, măslini şi de culturi întinse de bumbac; regiunea podişurilor în vecinătatea Atlasului cu păşuni sărace, cu culturi de alfa din care se fabrica hârtie, -scoarţe, încălţăminte, şi regiunea Saharei.

Ocupată în timpurile cele mai vechi de Berberi, a trecut pe rând, sub stăpânirea Carlhagînei, sub dominaţiunea Romanilor, a JBizanlinilor, a Arabilor, în fine a Turcilor. Sub pretext de a răzbuna o injurie — pe atunci se mai căutau pretexte — în anul 1830, Franeezii au întreprins un război de cucerire, sfârşind prin a o stăpâni complet abia către sfârşitul anului 1901. Până Ia această dată. Algeria a fost, astfel, teatrul unui şir neîntrerupt de hârţueli, între piraţii care înspăimântau populaţia, triburile de negri, cabili, arabi, mauri, şi trupele coloniale franceze.

Paralel cu opera de pacificare, se făcea instalarea întreprinderilor de exploatare» defrişarea locurilor, construirea şost lelor, a drumurilor de fier, în fine stârpîrea rămăşiţelor de tâlhari, a fiarelor -r pantere, şacali şi mai ales hiene ^ care neavând cu ce se hrăni, urmă- ~

reau caravenefe, pentru a sfâşia cadavrele acoperite de nisip.

Indigenii nu priveau cu ochi buni rasa albă, nici când Ie voia binele. îndemnaţi de vrăjitorii lor, nu respectau nici misionarele, femei în vârstă, franceze sau engleze, nici mai ales medicii, care luau măsuri să-i apere, împotriva dezinteriei şi a malariei; căci dacă maicile le daruiau, ca să-i atragă, să-i convertească, imagini colorate şi zaharicale, ceilalţi îi sileau să bea doctorii amare.

Din punct de vedere militar, Algeria era o staţie de aclimatare. Aci se concentrau pentru obişnuire progresivă, trupele destinate regiunei Sahariene, pentru Madagascar, Tonkin şi Dahomey. Legiunea străină cuprindea 2 regimente de infanterie:

întâiul la Sidi-Bel-Abes, al doilea la Saîda.

Am luat ucenicia militară dela început, cu întoarceri pe loc, explicate trudit, intuitiv, sârguitor, de caporali care vizau perfecţiunea, niciodată atinsă. Am debutat prost. Cu mine se exercita să devfnâ caporal" un ramarad Walther, fost seminarist, condamnat — se şoptea — pentru viol şi care-şi pierduse urma în legiunea străină. înalt, spân, deşirat, mă umfla râsul când îi venea rândul la exerciţiul de co-, mandă. Oţărîndu-se, întinzând gâtul scotea un ton piţigăiat de cocoşel ce-şi încearcă glasul. Provocată de râsul meu nestăvilit, râdea căprăria şi cu ea sergentul şi cei dimprejur, Sfâr

şeam prin a fi consemnat in cazarmă sau a petrece noaptea la arest. Am încercat, eum era şi acolo obiceiul, cum se obişnueşte în toate armatele, să mă învârtesc, cum zice o expresie consacrată. Aveam trei prieteni buni:un pictor belgian, Wainy, care trăia bine, pentruca făcuse portretul tuturor gradaţilor, şi doi francezi Riboulet şi Gauthier, actori. Cu ei am fost succesiv monitor de scrimă cu floreta, planton la intendenţă, la garnizoană, cu voe permanentă în oraş.

Dar mă plictiseam. Nu era ce visasem. Stam abătut, mai ales că primisem dela D-na Petit, proprietareasa mea din Nancy,căreia îi împărtăşisem isprava, vestea că tutorele meu, în urma telegramelor ce expediasem, se prezentase, pentru a-i achita, datoria ce lăsasem, a doua zi, după angajarea mea în legiunea străină, fapt care părea a-l fi impresionat foarte mult.

Dacă aş mai fi aşteptat câteva ore...

Dar într'o zi^am fost duşi pe neaşteptate la vizita medicală. Medicul ne cerceta amănunţit.

— Cum te cheamă?

— Braesco.

--- Câţi ani ai?

— Optsprezece.

— Bun de plecare, zise el, adresându-se furierului.

Nu mai puteam de bucurie. Urma să plec cu cel dintâi detaşament spre Sud. In două, trei

zile am fost echipaţi din cap până în picioare, cu efecte noi, trecuţi in revista de Colonelul Zeny, Comandantul Regimentului. Mândri, pozând deja în eroi, ca unii .ce erau aleşi>pentru încercări grele, ne plimbam aferaţi prin curte, gătiţi cu casca albă de explorator, sau ne înghesuiam gălăgioşi la, cantină, cântând mar-, şuri triumfale, exagerând, cum se cuvenea, beţia, de rigoare în. astfel de împrejurări.

Ani plecat până la capul liniei cu trenul, apoi am luat-o pe jos. Raniţa tixită de efecte, îngreuiată cu manta, foaie de cort* pătură, cu gamela ce strălucea în soare, ne trecea de cap. Coloana era mare. O companie de 800 oameni, împărţiţi în plotoane, după numărul posturilor pe care aveam să Ie mtâlnim succesiv în drum, la Tlemcen, Ain-Sefra, la Meheria, Bukanefis. Făceam parte cu prietenii mei din ultimul ptoton, destinat postului celui mai înaintat la Malhfa, pe frontiera Saharei.

Pe măsură ce ne depărtam de Sidi-Bel-Abes, căldura devenea nesuferită. In regiunile muntoase, arşiţelor infernale urmau nopţi în care tremuram ca varga înfăşuraţi în mantale şi jumătăţi de pătură. Iar când ne coboram din nou la şes, noaptea era mai înnăbuşitoare ca ziua.

jîespiraijîun^^ Umblam ameţiţi, în neştire. Soldaţii cădeau ca muştele. Sanitarii se târau blestemând, să ne **dea** ajutor. **Ne** mişcăm moleşiţi, tăcuţi, învrăjbiţi, **gata de** cearlă.

, Spectrul morţii se ţinea de noi ca umbra. Totul era prilej de suferinţă; soarele arzător, câmpia uscată, vegetaţia ofticoasă. Albul fără sfârşit ne'obosea ochii.provoca mirajuri, oglinzi de ape ce se împreunau cu cerul; crestele de nisip mişcate de vânt păreau ondulări de valuri, ţiuitul urechilor, murmur de izvoare.

Alimentele se dedeau în natură; orez, pesmeţi, cafea, legume uscate. Setea era îngrozitoare. Apa transportată în burdufuri de ţapi clocită, mirosea desgustător, primeam trei raţii: un pahar „un quart'* cum SI numeau ei, pentru spălat pe ochi, altul de băut şi unul pentru supa de seară la care nu aveai drept, dacă nu vărsai apa în gamela căprăriei. Am văzut soldaţi desnădăjă^uiţi, cu buzele fripte, cu priviri rătăcite, care încercau să-şi potolească setea bându-şi urina, împrumutându-ae la nevoie „â charge de revanche**.

Şi deodată, ţi se făcea întuneric în faţa ochilor. Zarea, cerul, nisipul, se opreau în loc. Rămâneai sleit de puteri, prins parcă, într'o bae de plumb. De multe ori, Sirocco, vântul ce bântuia regiunea de sud şi usca tot, aducea vârtejuri de praf ce se zăreau venind de departe. Coloane jucăuşe, se apropiau, înălţându-se nebune, întunecând soarele, culcând palmierii, cuprinzând lumea, îngropând animale, oa-
' menii şi supa noastră,

' Detaşamentul se destrăma, târându-se ca o **râmă trunchiată urmată** anevoie de catâri, de

ţrenarzi, de bolnavii ce se urneau şchiopătând.

Noaptea, furnici mari, mici, negre, roşii, furnici de tot felul, ţânţari de toate mărimile, ne exasperau. Nu aflam odihnă. Târâitul neîntrerupt al greerilor, schelălăitul şacalilor şi lătratul nesuferit, prevestitor de rele al hienelor, ce rătăceau prin apropierea bivuacului, ne îndemnau la crime.

Cu toate astea, se găseau printre noi oameni de fier, eroi ce adăposteau, sub umbrele făcute din frunze late, câte un papagal verde — perucbe — câte o maimuţă istovită de friguri, urcată pe raniţă .

Şi iarăşi tabloul se schimba ca prin farmec. Palmieri, livezi de măslini, creste albastre de munţi, nopţi trandafirii, nopţi bătute în stele, dormite liniştit pe iarbă, în oazele Biskra, Laghonal, ce apăreau ca nişte colţuri de rai, unde înfloreau curmalii... Nopţi de visări poetice, turburate de împuşcături, pornite dela bande de tâlhari ce atacau pe furiş sau de strigătul înăbuşit al unei vedete, gâtuită fără veste.

Vegetaţia se rărea apoi din nou. Mormintele, singurele urme de oameni, dovezi de zădărnicie, se răreau şi ele. începea nisipul. Soldaţii nu puteau urni din loc catârii încăpăţânaţi şi catârii nu puteau urni soldaţii, urcaţi câte doi în spinarea lor jupuită. Rare ori cădea din senin, ca la noi, vara, pe neaşteptate, o ploiţă repede, binefăcătoare, ce-ţi amintea de Dumnezeu, pornită dintr'un nouraş, din apei ce în-

conjoară îngerii, în mijlocul unîii cer albastru, de catedrală. Vârtej urile-de nisip dispăreau şi ne abăteam, ea lăcustele, să secăm un pârâiaş ce se deşira limpede, ca un fir de argint, ţprs de cine ştie ce zână ascunsă* binefăcătoare. Dâr bucuria era de scurt» durata. Curând ne pierdeam în tufişuri de ierburi încâlcite şi de alfa, în care oamenii căzuţi nu se mai găseau, rămânând pradă hienelor ce ne urmăreau cu gura căscată» cu urechile pleoştite, cu. ochii *ik*-tăciţi,risipite ca nişte iscoade inamice pe flancurî; în afară de bătaia pustei.

Pământul ingrat, soarele perfid, natura ***în-treaga*** se răzvrătea parca, -împotriva cuceritorilor, sugându-le sângele, osificâ^du-i, îmjprăţtiind mirosuri pestilenţiale, izvoare de molime. -

Dar uitam tot, când ne apropiam de cătunele ce apăreau neaşteptat în faţa noastră; Locuitorii năvăleau din colibele lor' sărace» *œ ne păreau palate. _

Sosirea legionarilor dădea satului puehinos, un aspect însufleţit," pitoresc de bâlciu. Mulţimea se strângea amestecându-se: pantaloni roşi milităreşti, cu piei goale negre, masculi: superbi, bronzaţi de soare şi femei istovite de privaţiuni, de naşteri, de boli, de muncă, de excese sexuale. Ne aduceau de toate: pasări scheletice, curmale, smochine şi Ie dădeam în schimb nimicuri atrăgătoare. Pentru o păjmşe de porţelan se încingeau bătăi crâncene intre.

; de măritat, privite cu indiferenţă dispreţuitoare de tinerii satului.

La fiecare pas întâlneai mizerie, cum mintea omenească nu-şi poate închipui. Te întrebai, cum iese atâta lume din colibele în care intrai pe brânci, încoace* încolo, uliţi murdare, . copii străvezii eu burta mare, cu ochi aprinşi de mirare Şi de friguri.

In orice parte, în împărăţia soarelui, te urmăreau ujep roşii. Zeci de leproşi se târau plini 0 de rani ulcerate, cu pielea coşcovită, cu capul torturat ca uu trunchi de salcie, tineri, şi bătrâni, femei ce'ţăptau copii fără nunic omenesc în făptura lor. Şi orbi. Bărbaţi orbiţi de soare şi de praf, încercau să se strecoare prin mulţime, aşezaţi în şir,-cu mâna adusă pe umăruî celei dinainte, călăuziţi de un copil sau de un chior, pe care îl plăteau în comun din mila avară a trecătorilor.

Ignoranţi superstiţioşi, Arabii erau prada tuturor şărlataniilor; vrăjitori care ştiau să citească în oglinda, să prezică nenorociri, cercetând ghiarele găinilor sau pretindeau sa vindece, boli incurabile, invitând politicos duhul rău, să plece de bună voe, sfârşind prin a lua bolnavul la bâtae, adică duhul, care nu înţelegea de vorhă buna.

Când ne apropiam de vreo localitate mai de seama, Aga venea în fruntea notabililor, se prezenta grav, cu ploconeli rituale, cu medalii franceze, cusute pe burnuz; însoţit de muzr-

canţil ce cântau dîn clarinete primitive şt bă-teau din tobe zise tam-tam-uri, melodii ase--mănătoare celor cântate la noi, de ţiganii turci, pe *lo* porţile mahalagiilor în ziua de Paşti.

Pupă discursul de bună sosire, tradus Doamne apără şi păzeşte de un interpret, ofi-ţerii erau poftiţi la masă. Se serveau berbeci . fripţi înecaţi în seu, kuskus, făcut din crupe **4e** meiu, lăcuste prăjite, prăjituri cu miere şi alte bunătăţi. După masă, oaspeţii arabi, râ-gâiau pe întrecute, pentru a arăta gazdei, că mâncarea fusese excelentă.

Uneori ofiţerii erau invitaţi să asiste Ia „Fantasia", şarjă de călăreţi pe cai albi ca din poveşti, pe şei cu oblâncuri ce le treceau de mijloc, cu scări late cu flinte lungi, ce le mâ-nuiau ridicându-le, răcnind ameninţător: „Âlăh, il Alah", oprindu-se la picioarele asis-tenţei, brusc, ca şi cum s'ar fi isprăvit pă-mântul.

- Gând se însera, femei sulemenite grosolan cu sucuri de flori şi fructe, parfumate violent, jucau Ia lumina feştilelor de seu în faţa noa-stră, strânşi clae pe grămadă. Jucau pe rogo-jini de alfa leneş, cu graţie naturală, cu per-versităţi instinctive, în sunet de tam-tam, cân-tând cu voce nasala, aspră plângătoare. Apă-reau întunecate, ursuze, fâstâcite parcă de pu-blicul străin, neaşteptat, ce Ie privea lacom. I)ar cum primeau un semn de aprobare le sticleau ochii, se încordau ambiţioase, se în-

vârteau progresiv, până la extenuare, căzfind — supremă eleganţă — cu capul plecat, cu degetele dela mâini şl dela picioare resfirate ca prinse de cârcei. Frumoase?...

Fără îndoială, frumuseţe sălbateca. Dar parcă atunci se mai întreba cineva?... Ne ro-team înfoiaţi ca nişte curcani, ne întreceam !n daruri, brăţări eftine, sticle colorate, bucă-ţele de zahăr, ne sileam — vorbind crâmpee din limba lor: bono, bezeff, mscâş abia învă-ţate, care, după modul de a le pronunţa, ar fi stârnit râsul dacă nu ar fi fost însoţite de ge-sturi expresive, pe înţelesul tuturor. Nu iubeau albii. Erau doar flămânde. Se ţineau de noi în marş, ne purtau raniţa pe cap, ne spălau ru-fele şi obţineam, cu câţiva pesmeţi sau cu o mână de orez, pasivitatea lor animală.

îmi plăcea cu deosebire şi cumpărata, altora rândul de a fi în garda penitenciarului. Pu-team să observ nestânjenit oameni şi obiceiuri. Localul era simplu. Un rând de celule fără la-căte, înconjurate cu şanţuri pe care nu avea să le sară nimeni.

Arabii erau conştiincioşi. Găseau drept şă-si ispăşească păcatele, veneau de bună voie să-şi primească osânda, apropiindu-se umil ca pre-pelicarul, care după ce a încolţit prepeliţa, vine pitindu-se până Ia picioarele stăpânului, să mănânce bătae fără să se plângă.

Criminali din răzbunare, dîn mânie repezită, exasperaţi sau îndemnaţi de vrăjitorii satului.

servindu-le inconştient interesele, ucideau, convinşi că vor conjura vreo nenorocire..

Cei mai mulţi erau condamnaţi pentru furt. Copii mari, furau atraşi de expoziţia panorat melor aşezate de colportori în grabă, în centrele populate, marfa ce strălucea ispititor: cuţite^ pistoale, mărgele -colorate, sau câte un deşteptător cu ***muzica*** pe care îl atârna de gât fudulindu-se prin mulţime, fără altă grijă.

In închisoare, şedeau la umbra zidului, Iegănându-se ca nişte elefanţi, legaţi de picior cu lanţuri. Se ***frecau*** cu nisip; îşi spălau cămăşile cu cenuşe. Cântau încet* nostalgic, litanii îngânate gutural, monoton, nesfârşit de jalnic. Jucau ţintar cu răbdarea îngerească a oamenilor care nu cunosc valoarea timpului. N'aveau bani. Nu posedau nimic. O zdreanţă săracă, un turban murdar, ce le înfăşură capul, era toata averea lor. La masă se întovărăşeau câte doi, câte trei, rupeau pâinile bucăţele, le puneau în comun, luând apoi din grămadă pe rând, cu gesturi măsurate, identice, mestecând serioşi ca nişte preoţi care slujesc Ieturghia. Şi când te aşteptai mar puţin,-se luau-la ceartă, rostogolind ochi bolovănoşi, sub fruntea încreţită ca de ***maimuţă,*** dar nu se încaerau niciodată. Vorbind rar* aşezat, câte un bătrân re«« şea să-i împace, judecând procesul, terminând sentinţa cu: „şuia,.barca..." (destul, gata). Şi împricinaţii pocăiţi se aşezau din nou la masă, c«ntlada^'s^}0^ce;|iirtaT'Ca. şi. când nu s'ar fi

petrecut nimic. Alteori scoteau din sân şopârie, cameleoni sau şerpi cu ochi sclipitori, reci, ce-i răcoreau încolăcindu-şe ca o salbă de smarald, pe gâtul lor negru.

Sunt momente de descurajare în care viaţa pare o tortura. Acest desgust pornit din nimicuri, din nemulţumiri mărunte, adunate, prinde încet, încet consistenţă, creşte cuprinzându-te, urmărindu-te obsedant, până Ia nebunia care duce la extravaganţe. Englezii îl numesc spleen, Francezii ***vague â râme,*** Românii alean. Legionarii l'au botezat cafard. Pentru ei cafardul este o tocire a nervilor, pricinuită de viaţa inutilă, ce trece irosită în neştire. Reprezintă pierderea, copilăriei fericite, amanta nestatornică, H b ^ ^ ^ siluită, nenorocul care te urmăreşte, dorul.de locurile* de graiul oamenilor în mijloc cărora ai trăit şi care în' străinătate apar minunate, încântătoare, neprihănite. Reprezintă, în fine, clipa în care nu mai speri, nu mai aştepţi iujpic. Cafardul cuprinde pe robi, pe r ă z v r M p p e prizonieri, pe recruţi, pe cei s ă r m a n^e a şi pe cei îngânfaţi de plăceri uşoare. S'a îmbătat legionarul?.:. L-a îndemnat cafardul. A comis vre-o nelegiuire?.. Cafardul înţelegător îi acordă circumstanţe uşurătoare „ii a eu le cafard"...

Mă cuprinsese şi pe mine.

Surorile.se căsătoriseră. Fratele meu <je asemenea. Le duceam dorul. După scrisori, repe•late; stăruitoare, bădia consimţi să ceară prin

consulat anularea angajamentului pe cinci ani, ce contractasem când eram minor. Eram cu atât mai bucuros să plec, cu cât îmi făcea cunoscut, că pierd dreptul la supuşenia română, ca unul ce am satisfăcut legea recrutării în ţară str&ină.JFormalitatile flu tţuyaţ ffltilt- Nerăbdător, ca de obicei, pierdusem orice nădejde. Mă întorsesem Ia Sidi-Bel-Abes, Paraponisit copilăreşte—pentru a-î învăţa minte—am solicitat favoarea de a fi trimes în TonkiD. Cei aleşi erau privilegiaţi. Nu mai făceau in* strucţie, umblau de capul lor părăduind, grozăvindu-se, pândiţi parcă de moarte sigură.

Mă culcasem abia» când intr'o seară o veste crainicită, trecând importantă din gura în gură, mă făcu să sar ars.

— Braesco» on t'appeile chez I'adjutant...

Un fior îmi străbătu inima, adjutantul vagmistru împărţea corespondenţa. Alergam cuprins de presimţiri rele, O fi murit cineva desigur... Era ideia care îmi stăpânea mintea.

Norocul însă mi-a surâs şi mie odată. Prezentându-mă la corpul de garda, în prezenţa celorlalţi camarazi, uimit ca de o minune, factorul poştal, ce aducea puţin cu Sfântul Nicolae* mă invita sa iscălesc o hârtie şi-mi numără în faţa tuturor 2000 de franci, sosiţi telegrafic. Iar coinciâenţă fericită, a doua zi Ia raportul companiei, căpitanul Drude m'a chemat în cancelarie şi m'a anunţat indiferent-

— Eh bien* vous Stes libre.,. Bonne chance-.

Vesiea se răspândise. Camarazi entuziasmaţi, jinduiţi de dor răscolit, mă ridicară triumfători, împingându-mă spre cantină. Acolo, ca şi la noi, ca in orice parte, evenimentele de orice natură, se prăznuesc la un pahar dc vin.

— Sacr6 veinard... Ah le cochon... U faat hoire ca,,.

Am plecat cu primul tren cu câţiva camarazi care mergeau martori la consiliul de război. M'am oprit Ia Oran. Seara am fost Ia teatru unde se juca „La damme blanche" şi am avut surpriza să fiu interpelat dela galerie de o voce prietenoasă ştrengara:

— Tien/ te voilâ Braesco... Qu'est ce que tu f... donc?

Era ordonanţa colonelului meu, ultima amintire ce am înregistrat plecând din legiune. Şi nu cea mai puţin duioaSă. Era un strigăt pornit din inima unui om desmoştenit, căruia camaraderia bruscă, născută din suferinţe comune, ţine Ioc de familie.

A doua zi, pe înserate, am plecat din Oran. De două ori am călătorit cu vaporul şi n'am avut nici gândul nici inima să observ|Şftrea, câmpia luminoasă în care se răsfrânge cerul cu toată gama de culori ce se pierde în zare. Pe bord, lume multă, oameni ce umblau de colo, colo, şi înapoi, ca nişte pui de găină In cuşcă nouă. Englezi cadrilaţi, americani cu gura plină de aur, ***g&ai*** Înfumuraţi, chinezi

singuratic^ armeni rezervaţi» japonezi iscoditori. Eram pe vasul firetagne. Când feciorul, gătit ca un amiral, anunţa masa — întâmplare «au eparhie stabilită călătorii s'au scoborât în ordine recunoscută, stăpânitoare, mondială: englezii la cot cu americanii, francezii înghesuiţi de germani, apoi ceilalţi şi îh urma-*, lor, eu singur din ţara mea.Xa maşă însă, naţionalitatea dispăru.

Se silea fiecare să mănânce elegant, să pară-om de lume. Eu, sărăcuţ îmbrăcat, neîndr|z^nind să mă aşez între ei, am fost instalat din oficiu, la o masă de patru persoane unde mai era un loc liber. Vexat că nu se uită nimeni la mine, am comandat tot ce era mai scump pe listă, am cerut şampanie, ca să le arăt cri cine au de af ace, contrariat că chelnerul, nu s*a e-moţionat de bacşişul gras ce i-am lăsat pe masă. Fumam ostentativ, ţigări algeriene. Priveam comesenii pe deasupra fumului de ţi-, gară. Erau, sau se osteneau să arate că sunt de familie. Stăteau, băţoşi, vorbeau încet, mestecau cu gura strânsă, înfine se înţelegeau de minune: Erau internaţionali. Dar când circulară ' licherurile, ţigările şi cafeaua aduse de un pui de turc cu fes, îşi dădură toţi în petec. En*glezii, americanii, cu ochii turburi, cu faţa brăzdată de pete purpurii, vorbeau sinistru, monosţlabio. Germanii descheiaţi-la jiletcă, râdeau larg, din toată burta. Francezii,discutau aprinşi politică. Italieni cu cravate roşii. sgĂ-

riau mandoline, cu unghii negre. Eu neputârid şă-mi arăt arama, mă scoboram în cabina să ~, mă cule. In drum am fost ajuns de un grec. ce /se repezi pe urma mea.

— Voulez-vous zouer ecart£?

-~ Non, merci.

întors în ţară» pe neaşteptate, anfîost câtva ump sărbătorit. Sătul de. năzdrăvăniile melc, bădia m'a sfătuit să cer emanciparea. Cucerit totuşi de ţinuta mea, hotărâtă, âe pipa ce fumam ca un explorator, de faţa mea bronzată, mă prezenta tuturor, zâmbind satisfăcut, îngăduitor, „nepotul meu... şi-â făcut de cap» a fost în Algeria"... ,'. ,

Crescusem considerabil în stima famiiiei. Mamaia mă ahnto_ca pe un odor sfanţii, chiar ţaţa Tincase^china, râzând seduăaTde aşa poznă, scuipârid.uşor» de deochi. Dar după Câteva zile de mese mari „mănâncă sarmale că le-ai dus dorul" — de hoinăreală, familia puse din nou p£ tapet, viitorul meu.

Ce-ai de gând» mă băete?

Mărturisesc că nu aveam nimic în gând- Nu ştiu cine a, venit eu ideia sa fac şcoala de agriculUiră dela Gţânsdorf care urma sa mă fericească» deschizându-mi drum sigur, spre proprietăţi latifundiare. Eu nu aşteptam decât să fiu convins. Prinsesem gust de aventuri. Devenit major prin emancipare, ca prim' act de ***gelfguvernement,*** am vândut nişte prăvălii pe

care le aveam în târgul Cucului, un fel de hala de vechituri a laşului. Am dat bădiei zece mii de lei cadou, m'am plimbat câteva zile cu Cozma, şi am păstrat restul, vreo 19 mii de Iei care pe atunci reprezenta o avere de om. După sfatul rudelor bine-voitoare, am schimbat câteva hârtii mari, în galbeni pe care i-am ascuns, ca să_ nu mi-i fure în tren, într'un chiniiraş de căprioară, ce-1 purtam pe sub cămaşă.

Aşa am plecat singur, singurel de capul meu, la Gănsdo,^ fără să ştiu, exact, ***încotro*** se afla. Bine îmbrăcat, fumând ţigări de foi, m'am coborât în gară la Lemberg. In restaurant m'am întâlnit cu Cezar Sidoli. Ne împrietenisem, depe când eram copii. Mă duceam regulat la repetiţiile dresorilor, ce aveau Ioc într'un cort mare, instalat la Iaşi, în uliţa rusească unde., mă dădeam peste cap, amestecându-mă printre cai şi clowni. <

— Unde te duci mă?

— La Pesta. încotro?

— Mă duc la Gănsdorf.

— Ce faci acolo?

— ^Ţ^la^d^ ° f^jcultură.

7ino diseară la circ.

— Viu,

A rivederci.

— Serv/us, am răspuns, cum auzisem vorbindu-se m jurul meul

După reprezentaţie, reprezentaţie de adio cu jumătate de personal şi doi trei cai, ne-am dus la un restaurant, unde cânta o bandă de ţigani unguri. Cu noi era şi impresarul evreu, de al cărui nume nu-mi amintesc şi care propuse să jucăm trei zeci şi unu. Am consimţit, cu atât mai entuziasmat, cu cât nu jucasem cărţi niciodată şi mă socoteam milionar. Am intrat în camera evreului fără să mă uit măcar cum este mobilată, şi ne-am aşezat la masa din mijloc. S'a adus bere, ţigări şi cărţi.

Ştiu, vă închipuiţi desigur, că am fost jefuit. Nu, deloc. E drept, nu cunoşteam jocul, dar era aşa de simplu... Am jucat pânăla ziuă; nu nu pierdem niciunul. Ne-am lăsat. Dar n'am putut rezista ispitei, de a le arăta comoara ce purtam cu mine. Desfăcând chimirul am răsturnat pe masă, galbenii noi de aur. I-am numărat aşezându-i sclipitori în coloane de câte ; zece, prelungind plăcerea de a mă juca cu ei, **j** sub ochii partenerilor mei.

— Ai, mă, isprăveşte, să ne culcăm.

Hotărându-mă, în fine, i-am adunat in palmă şi luând din gură ţigara de care mă săturasem, cu un gest necugetat, am aruncat ***o***-dată cu ea, pe fereastra deschisă, la stradă, galbenii ce ţineam în mână.

Am rămas prostit, cu ochii după ei. Prietenii "s'au repezit pe scări. In faţa hotelului se încăerase lumea: birjari, comisionari, chelneri, picoli şi trecători. Luptându-se cu mulţimea

ajutat de portar. Cezar mi-a adus vrea 70 <J galbeni. Lumea se adunase ca la bâlci.

— Ce este?.,. Ce este?...

_ — Nu ştiu, mi se pare că a înebunit ua tânăr- . - • .

Attmcea, abia, am înțeles ce înseamnă vorba 4,să arunci banii pe *fereastra."* auzită dela biata mnicuța. Am părăsit otelul ruşinat, strecurân-hi-mă pe sub ochii femeilor care spălau scă-ț He, a rândaşilor care coborau cuferile, ai vi-I uliilor, ai mulțimii dela poartă, oameni ne-căjiți, care îşi câştigau pâinea cu sudoarea rimții. Ruşinat de uşurința mea —^ portarul nă trădase prin semne, — făcute în spatele: meu, — m'am urcat în birja cea mai apropiată, din cele ce aşteptau în fața hotelului, grăbit să mă depărtez de locul dramei.

Deprins cu Cozma, care atingând deabîa caii, plecam ca vâfttul când *țna* urcam în tră-sura lui, tremuram de enervare, bătând din ;picioare ca un copil răsfățat, că birjarul nu se prăpădea cu firea. Dar n'aveam încotro. Am asistat, fără să vreau, la o lecție de ordine. Tac-ticos, neamțul a luat traistele cu orz dela botul calului, i-a desfaşat de pături, şi după ce Ie-a aşezat la locul lor, s'a urcat pe capră. Intorcân-du-se înfine, mă întrebă liniştit, fără s&şi scoată luleaua;

— Unde mergem?

Nu prevăzusem întrebarea- Nu ştiam ce să-i *r* spun- M*am pomenit zicând, după o scurtă În-doială: ,

— La gară.

Era singura instituție pe care o cunoşteam nu prietenoasă dar neutră, a, tuturor, unde pu-team lua o hotărâre.

— Vrei să te speli? m'a întrebat ademini-toare o femeie curată care străjuia uşa unei încăperi.

M'am ***trezit*** ca din vis. Aveam în adevăr ne-voie să mă răcoresc, să mă scutur, să şterg, ur-mele crimei. După o jumătate de oră, spălat, periat, cu ghetele lustruite, am intrat în res-taurant. Mă liniştisem, cu nepăsarea tinereții, constatând în secret, la toaletă, ca nu deşerta-sem toți galbenii din chimiraş după cum so-cotisem amețit de neodihnă, de fumat şi de bere- Perdusem vre-^două^^ înse-ninat* m'am aşezat la masă, urmărit de bine-cuvântările femeii de serviciu, pe care, de bucurie, că nu risipisem tot, o răsplătisem cu un galben lucitor. Am mâncat cu poftă o cafea cu lapte, vesel că trebue să trec prin Viena după cum mă infonnase talul, ca să ajung la Gănsdorf.

Timpul a trecut repede. La *Viena am tras din feou la Krohnprinz otel şi cum porfSrul întârzia să mă Recunoască, i-am amintit salu-tându-l familiar, româneşte, că eu sunt acela care am fost si l-am întrebat atunci când mi-am lăsat bagajul,.. Şi i-am dăruit şi lui un galben, amintindu-mi că nu-i dădusem nimic. Trecând prin coridoarele aşternute cu covoare moi, es-

cortat ca un negus de un ploton de cameriste blonde, rumene, înflorite cu şorţuri şi bonetele albe, m'am culcat visând că ploua cu galbeni.

Când m'am trezit, era ziuă. Nu ploua cu galbeni, ci cu găleata. Ce să facă un străin la Viena, când plouă? M'am scoborât în cafeneaua otelului. După ce am consumat tot ce a fost cu putinţă, m'am aşezat să privesc la cei care jucau tarok, cu nişte cărţi mari cum nu se obişnuia la roi.

Mare mi-a fost mirarea când i-am auzind vorbind româneşte. Era o societate de tineri evrei, funcţionari sau vânzători de prăvălie, împrieteniţi repede, ne-am dat întâlnire pen* tru seara şi pe urmă nu m'am mai despărţit de Abramovici, fiul unui bancher din Botoşani, care făcea practică într'o casă de comerţ, exercitându-se să devină milionarVUitasem de şcoală. Cu el am cutreerat Viena pe care o cunoştea cum cunoşream"~euIaşul. TrăiaTn ca un fecior de bani gata. Mă sculam târziu, ju-
f cam biliard. Nopţile le petreceam la „Vendîg in Vien", un câmp de moşi, deosebit, cu atracţii felurite: teatre, circuri, trenuri aeriene, roate uriaşe, ce se învârteau ridicându-se deasupra oraşului şi manej cu cai adevăraţi. Nu mă mai săturam. Pluteam în sfere ce pii se pnreau cereşti.

Când vrea să te piardă demonul ispitei, te ameţeşte cu plăceri uşoare, te înalţă ca s& cazi

de sus, să te doară, când te vei izbi de realitate.

Intr'o Duminecă, Abramovici m'a dus la cursele de trap- Iubeam caii şi caii m'au ruinat. Eşti trădat de cei pe care îi iubeşti. N'am pariat cum paria Abramovici şi toţi cei din jurul meu, urmând pronosticul presei de sport, ci la noroc, pe Norma pentrucă era şargă. Pentru zece florini am luat nouă sute şi am pierdut apoi de zece ori noua sute, fără să câştig un florin. Abia mi-a rămas cu ce să mă întorc la Iaşi...

In tren nu puteam să-mi reţin lacrimile la gândul că mă voi găsi din nou în faţa judecătorilor care mă vor întreba dezamăgiţi.

Ce ai de gând măi baete?

Dar acum ***mi*** se închisese calea în codru. Nu mai aveam încotro să apuc. Sfătuit prieteneşte, aminfra***1*** _X*>luntarînRegimentul 7 Ractyga*.nuni arul 25 din Vaslui^unde se stabilise dupa căsătorie, sora mea Lenta, care mă luă hucu***roasa*** lân#ă ea.

— Tot armata arc su-i vină de hac, ascultaţi ce vă spun eu declară cu voce groasă* ţaţa Tinca, ridicând şedinţa.

Pe vremuri, bacalaureaţii erau rari. Şi din câţi erau, pe mu]ti din ei, prefectul, deputatul, vreo rudă militară îi scuteau dc armată

Pauvre garţon». exclamau cucoanele. Cum o sa facă el armata, sa stea la cot cu toata lumea. Ia vezi, Mitică... Ori cu el, ori fără el...

-0$wfc exagerez. Când se înrola, bacalaureatul '^gfa recomandat ca: un prinţ moştenitor, repartizat la compania unui căpitan înţelegător, bine crescut, adică **monden.** îşi făcea haine vădit particulare, cisme,pe care le invidiau sublocotenenţilor când, prin cine ştie ce întâmplare, scăpase ora mesei,prânzea cu ofiţerii la popotă. Căpitanul se simţea măgulit, ca de o decoraţie străină. Colonelul îl lua în trăsură, orăşenii îi salutau ca pe un cetăţean de onoare, iar cucoanele îi pipaiau uniforma, îi admirau curajul de a o purta, înduioşate până la lacrimi. Unde sc ducea i se punea masa. Era îndopat ca un fiu rătăcit.

Pauvre garcon...

Eu făcusem şcoli multe, dar n'aveam nici o diploma. Eram însă de familie. Cumnatul meu magistrat. La el în casa am cunoscut elita vasluiana, cei trei leaderi: prefectul, primarul şi comandantul regimentului. Mai era un deputat şi un senator, dar, pe atunci, lumea nu făcea caz de ei.

Am fostîn^oj^ocirjiţpe trei ani. Cu toate astea m'am bucurat de favoruri tolerate, inspirate oficios. Mi s'a pus un pat în cancelaria companiei, luam masa la popotă fără să plătesc, după ce plecau ofiţerii.

Cum instrucţia recruţilor începuse demult, am fost dat în primirea unui fruntaş deştept, care pătruns de importanţa misiunii lui mă lua în fiecare dimineaţă şi ne duceam răzleţi, departe, undeva, în dosul cantinei, să mă instruiască, cu lux de explicaţii şi demonstraţii practice.

— Ridicarea genunchiului drept... începeţi!...

Dar profesorul nu era niciodată mulţumit de elevul său.

'Nu-i aşa măi camarade...Tii... ce necaz îmi e că nu pricepi... Uite colea, la mine, să-ţi mai arăt odată; HunL.Ia comanda hun, adică atunci când ne-am apucat de am zis hun, repezi genunchiul în sus ca cum te-ar înţapa cineva cu acul, până în dreptul brâului.. Nici mai sus nici mai jos... şi-1 laşi slobod în voia lui, ca cum ar bate vântul o cracă de liliac, ori de salcie, ori de altceva.

Dar după câteva zile, colonelul trecând pe câmpul de instrucţie, chemă pe căpitanul meu şi-1 puse la curent.

— Trece-1 la comandă. Dumnealui a făcut armata în Algeria. Unde-i maiorul?... vino încoace, domnule... să-1 dai instructor la şcoala gradaţilor.

Am fost aşa de fericit! Le-am dat tot ce aveam mai bun în mine, sentimentul cămaraderiei bărbăteşti, dezinteresată, învăţată la şeoala încercărilor grele. De o vârstă cu ei, deprins să privesc erarhia de jos, îi instruiam fără să-i înjosesc cu injurii sau palme ce. curgeau in jurul nostru ca ploaia.

Locotenentul meu, simpatic tutaroiveumula.r

reputaţia de vânător iscusit, cu aceia de chefliu neîntrecut, acordate de craii târgului.

— Văd că te pricepi, bravo. Dă-i înainte. ;

Şi nu l-am mai văzut.

învăţam de toate. Câte grame de peşte sărat se cuvine soldatului odată pe an la blagoveştenii, câte biserici a zidit Ştefan cel Mare, punerea baionetei în 11 mişcări şi salturi mortale la trambolină, adunând în jurul nostru toţi ştrengarii mahalalei.

Şi când la inspecţia generală, am defilat cu şcoala gradaţilor în capul regimentului, cântând „Ostile stau faţă 'n faţă" marş războinic pe trei voci, ani fost înaintat caporal, iar peste un ceas purtam pe umeri, galoane de mătase. Plin de bucurie, primeam felicitări din toate părţile.

După 6 luni, am fost înaintat sergent, întărit aghiotant al regimentului, cu dreptul de a purta cum spuneau recruţii la teorie — „trei galoane două late de aur şi unul pe jumătate, de argint, la mâneca tunicii, asemenea şi la manta"...

Timpul a trecut repede. M'am prezentat după reangajare, Ia concursul de admitere îu/ şcoala de ofiţeri unde se cereau cunoştinţele a 6 clase gimnaziale. La examen n'am ştiut nimic, dar se crease unităţi noi şi trebuiau ofiţeri. Cu toate soldele sporite — un sublocotenent primea, după ddi ani de şcoală, 277 lei — cariera militară nu ispitea tineretul. Se tinean

câte doua trei concursuri şi abia se completau locurile. Comisiunea era extrem de indulgentă. Am reuşit toţi câţi nc-am prezentaj, ba eu am 'fost chiar lelicitât de^m^apitan^e artilerie, pentrucă am citit franţuzeşte cum nu se aşteptau dela un grad inferior.

Am ajuns astfel, din nou după o rătăcire de câţiva ani, la şcoala militară,pe care o părăsisem cu amărăciune.

Doi ani au trecut ca un vis. Dădusem de trai. Se treceau examene multe, dar nu se învăţa aproape nimic. Cursuri litografiate, pretenţios întocmite, pe care le cunoşteam din cazarma dela noi sau din Franţa, teoria avanposturilor, fortificaţiile lui Vauban, şcoala soldatului, serviciul interior, al cărui principiu în toate ţările este disciplina oarbă, fără raţionament.

Doamne! ce ne-am mai chinuit cu războaele lui Napoleon, cu tragerea indirectă, pe care ne-o explica trudit, profesorul de arme portative, înămolindu-se în calcule, întrerupând expunerea pentru a se răsti la unul din noi:

Eu vorbesc şi D-ta râzi... Ia poftim la lecţie...

• Am asistat Ia şedinţe homerice...

Se găseau şi printre noi periuţe, elevi care se aşezau ostentativ în banca întâi, în ochii profe. sorilor, gata să le prindă vorba, să noteze cu aceiaşi atenţie, orice le eşa din gură.

•— Avem mai multe feluri de scări, — expJicajîăjpit^^ un pro

de treabă, topograf eminent, un mucalit fără pereche, care observase acest lucru» continuând din ce în ce mai încruntat; este scara palatului, scara dela pod» scara mâței... D& tâmpit mai eşti Popescule, — exclama el, în râsete nesfârşite — arătând caetul unui zaplar* care-i stenografiase vorbele. Scoală sa te vadă lumea.

Tot el ne-a învățat practic, exasperat că nu pricepem, cum se află linia de cea mai mare panta.

— Te sui în vârful dealului, dai drumul dovleacului şi pe unde trece bostanul, pe acolo e linia de cea mai mare pantă, idioților, — sfârşi el necăjit, râzând odată cu noi.

Nu ştiu pentru ce rozIilQriij cei care învățau prea conştiincios nu inspirau simpatie. Eram, în schimb, o clică de „băeți bum", care nu a^ veam altă grijă decât să ne ferim de inamic, reprezentat prin ofițerii de stat major, ce purtau, ca duşmanul la manevră» chipiul pe jumătate alb. In doi ani de şcoală, din toată geografia militară, care nu-ți arata nici un pisculeț, nici un cotişor de apă, şi care vedea'pretutindeni poziții de luptă inexplicabile, am învățat ca de obicei, plin de zel numai prima lecție, masivul Făgăraşului cu care am făcut apoi față, în toate conflictele mele cu profesorul respectiv. La prima interogație, am fost întrebat despre masivul Făgăraşului; ne-a dat la extemporal masivul Făgăraşului şi plictisit că* nu*.

răspund nimic la examenul general, căpitanii} m'a invitat să spun ce ştiu.

Am spus ce ştiam: masivul Făgăraşului.

Numai Ia tactică învățam, de frica profesorului, cu care nu era dc glumit. încolo, nu aveam nevoie să mă obosesc: Luam două zeci la franceză — spre deosebire de şcolile civile în cele militare cotarea mergea pană la 20 — căpătăm fără să es la lecție 20 la germană, 20 la scrimă, 20 la gimnastică....

— Unul bun... striga bietul Mocianu, vestit profesor de gimnastica, după ce făceam flotarea de douăzeci de ori la paralele.

La celelalte cursuri flotam; cu puțină osteneală mă mențineam la limita permisă.

In meditații, ne țineam de drăcii. Povesteam anecdote dar mai ales făceam negustorii. Luam dela precupețul Constantin, îngăduit sa vândă în recreații bunătăți de tot felul, cutia cu rahat pe care o desfăceam în clasă, contra unui comision în natură, ,

Era bătae.

Ne jucam ca în clasele primare. Oamenii cei mai serioşi, aduşi, prin cine ştie ce întâmplare, din nou» pe băncile şcoalei, devin copii. Constrângerea nu poate înfrâna firea care sfâr* . ^fcşte prin a țâşni, ca un isvor stăvilit care a găsit spărtură.

/Viața fără grije a copilăriei, amintirile din scoală sunt satisfacțiile bătrânelelor/Crăciumi-1 bogat în daruri, Pastele cucernic, toamna cu-

smeele, ştrengăriile liceului din şcoli de specializare...

Copilăria începe cu prima jucărie de care îţi aminteşti, cu primul rând de haine noi, cu primul gologan ce-1 dai pe turtă dulce şi sfârşeşte.,. Dar cine ar putea spune când se sfcr şeşte copilăria?.»

Sunt copii mici îmbătrâniţi înainte de vreme, de mizeria în care au deschis ochii, dezvirginaţi de viciile părinţilor, pervertiţi de promiscuitatea în care au trăit, şi sunt oamenii mari. rămaşi copii, din cauză că zânele ursitoare i-au răsfăţat, prea mult, la naşterea lor. Dorm şi se trezesc în braţele mamei, sunt hrăniţi ca puii de rândunică, conservaţi ca nişte odoare sfinte. Ei nu sufăr niciodată, pentrucă n'au ocazie să se lovească, li se ridică totdeauna piatra din drum.

Mai târziu, sunt duşi de mână din şcoala primară în licee, de aician facultăţi şi pe urmă la o sinecură oarecare, dacă nu rămân dezorientaţi pentru toată viaţa.

Să nu vă prindă deci mirarea că, povestind amintiri din „Şcoala de Infanterie[64]» le asociez imaginilor primei copilării. Am rămas şi eu j^opil^multă vreme^pe altferam fost influenţai de prietenul meu Butugan, care era şi el ui* răsfăţat şi jumătate, N*am văzut om pe Jume mai fără habar ca dânsul, de realitatea vieţii. El nu ştia ce e osteneala, pentrucă nu se ostenise cu nimic, nu-şi bătea capul deloc. Toate

i-au venit mură'n gură, continua sa treacă prin viaţă, cum a zis un vagmistru al Parnasului cazon:

Fericit prin viată trece
Cavaler cu sânge rece.

Butugan era un moldovan mgjg^igş^ cu nasul mare, cu inimă de aur, tovarăşul meu de bancă. Pc el, abia intrat în şcoală, l-au frimes băieţii să ceară dela farmacie „conturaace cu stafide", ceeace l-a făcut să exclame mai târziu: „Mai las'o, Popescule, prea mă *cre/X* prost,./* când» pregătîndu-ne pentru examen, i-am anunţat, citind din legislaţie, cu glas tare;

Lecţia a 7-a. Judecata în contumace.

El,, în fine, mi-a lăsat în minte cea mai plăcută ştrengăric.

Venisem abia din vacanţa de Crăciun. Kra intr'o Sâmbătă. In meditaţia de după amiaza, Butugan veni să tăinuiască cu mine ca de obiceîl

— Cunosc un băiat, care va face Sn curând pe craiul. Bibică are mâine ieşire în oraş».,— se lăuda el cu gesturi teatrale, cu aer de infinită sfidare, adresată, probabil, soartei peste care se simţea stăpân.

— Cum? Dar n'ai fost ascultat Ia topografie? Nu ţi-a pus căpitanul un doi cât capul tău de mare?,.. Ai uitat?„.

— Sa fii sănătos, băiete, M'am dus după el şi mi-a şters nota. I-am spus să n'au ieşit foile dela lîtograf* pe ce era să învăţ?

— Ho, stai mai încet, nu te bucura aşa, că tot n'ai scăpat. Ştii la administraţie? Dacă te asculttă, ce te faci? La patru a-vem interogaţie.

— Aşa-i, uitasem de administraţie. Ce lecţie avem? — mă întrebă el necăjit.

— Registrul de detaliu.

— Ascultă, bre, te rog spune-mi şi mie lecţia în două cuvinte- Tu ştii că mic nu-mi trebuie polologie multă- Nu vreau să fiu şef de clasă; să-mi iasă nota de trecere. Dacă scap de lecţie, îţi plătesc un dejun la Iordache cu şampanie, pe cinstea me„. Tu ai ieşire în oraş?

— Am, dar te ţii de vorbă?

— Bine, bre» doar nu mă cunoşti de ieri. \

— Bun... Uite ma: registrul de detaliu se împarte în: controlul efectivului-capitoltd micului echipament al îmbrăcămintei, al armătureî şi al diverselor...

Butugan le-a însemnat pe o foaie de hârtie. Ie-a repetat de vre-o sută de ori închizând din ochi, cu aerul de a le căuta prin zare şi se declară satisfăcut. Lui doar nu-i trebuia pologhie multă,..

Intrând şovăitor în clasă, căpitanul „Stul" — prescurtare din cuvântul „destul" cu care ne trecea la loc — galben, serios, chel, se aşeză pe scaun, puse ceasul pe catedră, desdoi tacticos catalpgul şi într'o linişte în care nu.se auzeau decât bătăile de inimă ale celor cii lecîţile neinvăţate, zise cu glas de muribund:

— Domnii Butugan...

Alecu îmi făcu cu ochiul, sări peste bancă şi înainta triumfător ca cel care prevăzând perfidia, şi e gata la ripostă. Şi nici laie, nici bălaie, prinse a spune:

— Astăzi avem despre registrul de detaliu. •

Registul de detaliu este un registru de administraţie şi control. El se împarte în cinci capitole şi anume: întâi, controlul efectivului... Şi urmă lungind cuvintele, înghiţind în sec, în--grijat la ultimul cuvânt-că a isprăvit cc ştia, gata, gata s'o ia dela început.

Ca niciodată, căpitanul era în toane bune.

— Bravo, domnule Butugan... Se cunoaşte că ai citit--- Vezi, că cine vrea, poate„ .'stul nota 15.

In recreaţie se plângea amar că n'are noroc, că i-a pus nota fără să-1 lase să spună toată lecţia, pe care o ştia ca pe apă.

D'aj^oi în meditaţia de seară!... Ce planuri, ce pregătiri pentru a doua zi... Cu câtă îngrijire îşi punea în toc egreta particulară. Ce de „escadron la traap"... căci, ca orice băiat de familie, Butugan se credea sortit să devină ofiţer de cavalerie şi-şi potolea entuziasmul, cum, cerea tradiţia, prin comenzi răsunătoare, tărăgănate, de călăreţ.

— Cine ia, mâine, masa în oraş întrebă, intrând pe uşa» sergentul de serviciu.

— Anch'io sono italiano... înseamnă pe băiatul... strigă Alecu în culmea fericirii.

— Şi dejun şi masa?

— Idem.

Duminică dimineață, după cuvenita inspecție, obişnuitul ordin: „Cine mănâncă în oraş, să iasă înainte"...

Alecu fredonând, plin de bucurie lăuntrică, mă căuta cu privirea pe deasupra celor din ju^rul său. Dând cu ochii de mine se apropie şi-mi dete un ghiont, care făgăduia de toate.

Ne întocmirăm în front şi înainte de a ni se da drumul, se citi următorul ordin:

„Astăzi având loc o mare întrunire, cu manifestații de stradă- se interzice cu desăvârşire circulația elevilor, pe calea Victoriei, pana la ora 7 p, meridian".

La poartă ne aştepta un muscal cu brâu roşu, cu cai negri, comandat la telefon, în care se sui Alecu cu un aer măreț, cu nasu în vânt, superb, lâsându-mi mie dreapta,

— La şosea, Vasca... Şi dă drumul.

Pornirăm glonț. N'am schimbat trei vorbe în tot parcursul, Butugan sucea capul în toate părțile, salutând camarazii cu compătimire, fredonând mereu, eu degerat, chinuit de o foame îndrăciiă,

— La lordache, Vasca. La trrrâp... La galop!

Mâncarăm tot ce era anunțat pe listă, apoi veni chelnerul cu o sticlă cu gât^l aurit,-îmbrobodită în şervet, ca o turcoaica în ia^mac. In fine, ni se aduse marghilomane, țigări şi benedictin e.

Cu coatele pe masă, cu țigările aprinse, vor* beam de toate: de profesori, de camarazi, de mizeriile şcoalei de care ne credeam scăpați pentru totdeauna,, apoi de haine, în fine de femei. Ne povestiam aventurile. Lui Butugan îi plăceau brunetele. Avusese, afirma el, o țigancă, astă vară la treerat...

Dar ce-i o clipă în veşnicia lumii?... Ce înseamnă o Duminecă liberă în eternitatea unui an şcolar, când ai, cum aveam noi, atâta poezie în suflet, atâta proză în intențiuni...

Timpul trecuse repede. In restaurant nu mai era nimeni. Trebuia să ridicăm şedința. Chelnerii, stnhulați de dărnicia lui Alecu, se grăbiră, ploconindu-se, să-1 îmbrace, să-1 strângă cu centironul peste măsură. Eu m'am îmbrăcat, m'am încins singur, aşa cum se cuvine aceluia care contribuie la plată doar cu verificarea socotelii.

*Era trecut de ceasul patru, când ne pomenirăm în calea Victoriei veseli, cu egretele strâmbe, săgetând, cu priviri provocatoare, orice matroană întâlneam în drum. Ajunşi în dreptul teatrului, am găsit strada închisa de o companie de jandarmi pedeştri.

— înapoi... nu e voie.,, ne spuse cu toată asprimea, un pui de sublocotenent fără mustăți.

Ne desmeticirăm, amintindu-ne ordinul dela şcoală, simțind primejdia. O luarăm repede

înapoi lipindu-ne de ziduri, cu intenția să ieşim în Bulevardul Elisabcta. Se găsea şî aici o companie de vânători, al cărei comandant, spilcuit Ca la Zece Mai, nici nu ne băgă în seamă,

— Nu e voie, ne spuse cu regret, un sergent major, arătând cu ochiul spre Căpitan,

— Mâi, să fie al dracului,. Hai s'o luăm pe Calea Victoriei în jos, spre palatul poştei, zic eu fără speranță. In adevăr, de astădată, ne pomenim în fața unei companii de gardişti, în haine noi. înaintarăm totuşi, crezând că cu ei ne vom înțelege mai repede, când ne opri de odată, ieşit nu ştiu de unde, un căpitan, în tunică, cu mustățile văcsuite, cu ghileți dubli, dela comenduirea pieții.

— Ce căutați pe aici? Nu vi s'a spus dela şcoală, că nu aveți voie pe Calea Victoriei?...

— Am fost intr'o familie, încercai eu,..

— Las'că vă dau eu familie... Cum te cheamă pe D-ta? Se adresă el lui Butugan?

Alecu, cu o ştrengărie isteață, pe care nu o citisem niciodată în ochii lui, aruncându-mi o privire de om încercat, răspunse scurt, fără ezitare

— Popescu.

— Popescu şi mai cum?

— Popescu Ioan,

- Şi pe D-ta?.» Zise el, întorcându-se către mine?

— Butugan, răspunsei eu sfios, salutând cu stângăcie, delectându-mă ca un mizerabil de mutra indignată a lui Alecu.

— Duceți-vă imediat la şcoală.:. Am să vă fac raport...

— Descălecarea!... încercai eu să glumesc.

— Hai s... izbuti el să zică. Asța-i camaraderie?.,. După ce ți-am dat să mănânci şi să bei ca un porc.» striga Alecu, cu chipiul pe ceafă, minunându-se fluerând, de aşa neagră ingratitudine.

M'am încercat zadarnic să-1 împac, ținându-mă după el, când pe un trotuar, când pe celălalt, dar nu puteam să-mi stăpânesc râsul, iar Butugan părea de piatră.

Există insă, fără îndoială, o dreptate imanentă. Râsul nu mi-a fost a bine. Chemați a doua zi, în cancelaria Colonelului după o anchetă sumară, eu am luatjiatrq ffflț flp fflTC«& pentru că am încercat să induc în eroare autoritățile militare, căci rămăsesem acum Popescu, dovedind astfel, îmi spunea Colonelul» teama de răspundere.

Alecu nu numai că n*a fost pedepsit, dar purtarea lui a fost socotită cavalerească.

— Ia şeaua la spinare, băiete,,. îmi zise el, plătindu-mi polița, răsucind o mustața închid puită, pe când eu mă îndreptam spre mansardele unde erau sălăşuite carcerUe.

După terminarea şcoalei nu l*am mai întâlnit Ştiam că s*a făcut Locotenent „la alegere"

iar mai lârziu,spun hăieții, şi-a dat demisia din armată, fiindcă n*a fost menținut pe tabloul de „excepționali" la gradul de Căpitan.

Curând apoi, m'am găsit din nou in faja comisiunii de esfjmin, care avea să decidă hotărâtor de soarta mea. Dar nu duceam **grija.,** Şcoala de Ofiţeri nu lăsa repetenți. In armata ca şi la biserică — cel' puŞn aşa era pe atunci — trec toți cei din unhă, ca şi cei : dintâi.

Am încurcat-o puțin Ia topografie. Ne prezentam în serii de câte treKTfnui,"c&re răspundea „de plano* întrebărilor, pe când ceilalți doi, meditau chestiunile. Pentru mine, Căpitanul Rujinsky aruhcase pe tablă nişte cufbe de nivel, încâlcite ca un smoc de păr şi tăindu-Ie cu o linie repezită, mă invita să fac profilul secțiune!

Figura o cunoşteam din carte. Am scoborât orbeşte,câteva Verticale punctate şi le-am unit, ' printr\> linie, ondulată fantezist.

— Ia vezi, ce a făcut elevul la tablă... întrebă Preşedintele comisiunei, ocupat cu cel de dinaintea mea.

Căpitanul se urcă lângă mine, pe catedră/! deasupra căreia se găsea tabla. .

— Da... bine.» cam aşa... aici trebuia mai adus nițel.,. Idibtule... îmi şopti el înfundat, confidențial, la ureche.

Am eşît pe uşă nebun de bucurie. Era ultimul examen, . \

Isprăvisem calvarul. Eram ofițer.

P —

Păstrăm în noi personaje diferite. Arborăm, daca pot spune, după înprejUrări, un exemplar nou. Unul, naționalist, pe care4 păstram pentru Zece Mai; altul, grav, solemn» pentru deschiderea camerilor, împăunat, spirituaj, irezistibil pentru serate,dansante şi cel teme* rar, spilcuit, numai cisme, mânuşi glace, şi pudră, al Sublocotenentului sosit Ia regiment, după înaintare.

Astfel îmbrăcat aşteptam Ia uşa Cabinetului comandantului să fiu introdus pentru prezentare,

Am intrat grămadă, cu ofițerii regimentului, ce se înapoiau dela instrucție, înnăduşiți, plini de praf» convocați de Colonel, trecând grăbiți, răspunzând neglijent la salutul meu protocolar.

— Şedeți.., şezi, d-le Sublocotenent... cum te cheamă?

—* Am onoare a mă prezenta, Sublocotenentul...

— Mersi... ia loc.

— Nu mai sunt scaune.

— Lăsați că stau şi în picioare...

Nu se poate... Băiete... adă scaune» că te dau cu capul de pereți, răcni colonelul indig-

nat, descoperind parcă ceva nou, enorm: .ofițer, în picioare, înaintea lui.

— Trăiți, don Colonel, nu mai sunt scaune.

— Păi spune aşa. Ce taci ca un prost?... Ieşi!... Poftim, domnule Sublocotenent, că eşti musafir, şezi colea la biuroul meu.

— Domnule colonel...

— Te rog, fă-mi plăcerea... să vezi şi dumneata cum e... sfârşi el familiar, în râsul comunicativ ce descreți frunțile tutulor.

— Când râde cel mare, râde toată lumea.

— Domnilor, începu primul meu comandant, introducându-mă de-a dreptul în bucătăria regimentului... V'am notat pe toți bine, cât se poate de bine, mult mai bine decât se aşteptau unii dintre Dvs. Sper că n*aveți să-mi dați prilejul să regret că am trecut cu buretele chiar peste păcate mari. Nu spun mai mult. Cred că m*a înțeles fiecare.

După cuni v'am anunțat, încă de acum trei zile, mâine avem inspecția inopinată a D-lui Comandant al Corpului de Armată. Prin ce mijloace am aflat, nu importă; destul e că ați fost înştiințați la timp. Insă, domnilor, pentru mine, pentru Dvs, pentru D-I General, pentru toata lumea, oficial, rămâne bine stabilit, că inspecția este tot inopinată. Ne-am Înțeles şi asupra punctului acesta, nu este aşa?... nimeni nu trebuie să bănuiască, să nu vă scape vre'o vorbă prin familiile pe unde vă duceți, ori pe lâ cafenea cumva.

4

— Cu **ce** tren vine?

— Ei» asta-i acum, O să vă spun şi trenul— E indiferent

Odată ce este inspecție inopinata, poate sa vina cu orice tren.

Dvs, trebuie să fiți gata în tot momentul.

— Domnule Colonel, putem îmbrăca oanjenii în garnitura de răsboiu?

— Puteți, desigur», chiar vă atrag atenția, ca oamenii să fie li-te-ralimen-te scoşi din cutie.

— Nu se poate, domnule colonel, ne opjreşte regulamentul...

— la lasă, domnule, da cine o să **te** cQțitsoleze?

— Despre partea mea... Dar dacă vine îțis©țit de vre-un intendant şi ne ia la verificare, parcă ăla e chior...

— Lăsați domnilor, s'a hotărât» Eu nu vâ spun nici să le îmbrăcați, nici să nu le îmbrăCațL-Asta vă priveşte pe d-voastră, este gospodăria companiei... Tocmai aici vreau să vft Yăd, să constat flerul fiecăruia.,., — pretindea colonelul, prelungindu-şi nasul cu degetele. întrunite, ca şi cum ar fi voit să distribue ofițerilor, tot disponibilul său de ***fler.***

— Asta o aranjem noi.,, facem cum e bine... dar voiam sa vă raportez despre cazane... sunt nespoite de astă-vară, de când au plecat oamenii în concediu.

— Asta e adevărat*. Sunt roşii, se pot îmbolnăvi oamenii.

— Din cauză că s'a luat cositorul de pe ele...

— Trimete, domnule, cazanele acum, imediat D-ta înţelegi ce va să zică imediat?... Până diseară să fie gata. D-ta, răspunzi.

— Cere patruzeci de lei de cazan,

— O mie să ceară, o mie să dai...

— Foarte bine, dacă daţi drvoastră ordin.

— Eu nu dau ordin, domnule ofiţer, nu dău nici un ordin...

Sunteţi tineri, mişcaţi-vă, aveţi un dram de iniţiativă, pentru Dumnezeu, neaşteptaţi mereu ordine.

— Dar dacă d. general ne cere să ieşim călări, eu n'am cal.

— Nici eu,..

— Nici noi.,..

— Imposibil, domnilor. Când s*a mai pomenit una ca asta?...

Ar fi un dezastru.

— Mie mi-a scris un văr ai meu dela Caracal câ Dl. General ţine foarte mult ca soldaţii să cunoască crezul.

— Ţi-a scris d-tale?.,. Auziţi domnilor?... Invăţaţi-i crezul.

— Apoi, acum când să-i mai învăţăm?.»

— Puneţi de grabă pe cineva care-1 ştie, să-1 tragă la şapirograf şi să-1 împartă la companii.

— La mine îl au toţi in cartuşieră.. Cum mi-a scris vă^ul meu— P

— Da» e bine, nu strică... Să-1 aveţi toţi, nu neglijaţi nimic... Apropo... alegeţi chiar de acum toţi oamenii slabi, meseriaşii, furierii şi băgaţi-i în gărzi.

— La poartă trebuie lăsat unul mai deştept

— Da, da, da, la poartă puneţi un fruntaş, nu uitaţi.,. Va să zică ne-am înţeles, domnilor.., regulaţi oamenii, să facă baie, să se preme-* neaşca...

— Dar cu idioţii ce facem?

— Aveţi mulţi?

7— Eu am doi.

— Şi eu am.

— Aşa, am şi eu...

— Să nu se vadă, să nu-i văd de loc. Faceţi* ce ştiţi cu ei... Treaba D-voastră.

' — Să-i trîmetem la furaje.

Aşa... trimeteţi-i la paie, să stea acolo până trece inspecţia... Ofiţerul cu aprovizionarea... Eşti aici, Domnule?... Ia-i pe seama d-tale, să nu cumva să dea generalul eu ochii de ei», fă o echipă» mai curăţă pe acolo, mai aşează paiele» mai regulează lemnele alea...

A doua zi am venit Ia cazarmă cu noaptea n cap. Totul era la locul lui. Soldaţii picurau din picioare, în haine noi sculaţi în puterea nopţii să curеţe localurile» ţinuţi în froiit cu un picior în repaus, ca sa hu se murdărească," să nu strice alinierea. Ofiţerii, cu mănuşi noi, cu chipuri reglementare, cu aer de ofiţeri străini, se plimbau înfriguraţi de colo până colo, în-

tireptând o raniță, punând oamenii să mai recite crezul» pe care ei îl spuneau ca pe 6 poveste.

Sub arcul de triumf înălțat în poartă, din crengi ce se ofiliseră, colonelul, înnoit şi el din cap până în picioare, fumând nervos, se uita țintă spre oraş, căutând să prindă, o clipă mai de vreme, apariția din vale a d-lui general.

— Sună, mă... strigă ars comandantul, rectificându-şi ținuta. Trei semnale jalnice, îndelung prelungite se fărămițafă în ecouri depărtate, împărțite cu trâmbița de Sfârlează, caporalul de gomişti, voinic, uscat, cu buze tivite ca de femee rea.

De trei ori, colonelul, porni întru întâmpi narea generalului şi se trase de trei ori înapoi, de teamă să nu fi plecat prea de vreme. Când însă reuşi, la al patrulea avânt, să prindă momentul, era de prisos. Trăsura regimentului, cu huruit de tun ce pune în baterie trecu vijelios, în galopul a doi cai orbi, primiți de curând dela artilerie şi luând-o peste câmp» se îndreptară, din instinct spre furaj, unde era grajdul lor de vară. Pe urma trăsurii, scăpat teafăr ca prin minune, se silea s*alerge colonelul, înspăimântat de catastrofă, pe care şi-o Închipuia grozavă, plângând deja pe ruinele brigadei sale. La locul sinistrului, in urma colonelului alergau raspectos, îngrijindu-se să nu-1 depăşească, aghiotantul, ofițerul de serviciu, medicul regimentului însoțit de un sanitar

1

purtător de ajutoare: un ştergar nou şi o sticlă de ***ațifelnic,*** pe care o scăpă, cum ajunse la fața locului.

Din fericire nu se întâmpase nici'un accident. Caii se opriseră, sprijiniți cu botul, întrV căpiță de mei păsăresc. Generalul, schimbat o idee la față, coborî tacticos din trăsură, certă conducătorul părinteşte, îi făcu puțină teorie şi se îndreptă după o inspecție circulară, către un grupuşor de oameni, întocmiți pe ua rând.

— Ce sunt oamenii ăştia, întrebă el surprins pe ofițerul cu aprovizionarea, care făcea fețe, fefe, încremenit cu mâna la chipiu.

— Domnule generai... ăştia... su-sunt... oameni cu judecata întunecată... explică, trâgându-şi sufletul, colonelul, care reuşise, în fine, sajungă trăsura... întrebuințăm cu ei o metodă deosebită, domnule general... am făcut o echipă specială... câte nițel, câte nițel, sper să trezesc în ei, domnule general, o scântee de ju» decată, măcar cât de cât... dacă voiți, sa vedeți şi d-voastră, deşi sunt la început...

— Nu, nu, îți mulțumesc. In orice caz, gestul d-tale este uman. Sunt frați nenorociți, vezi d-ta? Menirea ofițerului, ca şi a grădinarului* este de a îndrepta mlădițele strâmbe, vezi d-ta?

— Tocmai pentru asta, domnule general, uram gâudit şi eu..

• *

— Faceți foarte bine, că vă ocupați de ei. Se vede deja o poziție mai degajată, o licărire <le viață, vezi d-ta??-. Dar de ce nu-i îmbrăcați mai bine?... prea sunt rupți. Dacă i-ați îmbrăca mai bine, ați da naştere în mintea lor, la un mic proces de judecată.,. Vezi d-ta?

— Domnule general, chiar avem de gând... puțin mai târziu... Ştiți, îi iaț} treptat...

— Da, dar asta nu cred să împiedice,,, dimpotrivă, ve/i d-Ja?.,.

— înțeleg, domnule general... Chiar mâine... î?i intorcându-sc către ofițerul cu aprovizionarea, porunci scurt: Notează D-le: haine noi pentru ejschipa specială.

Am continuat cu nevinovăție, fără zguduiri prea mari, să mă pregătesc de răsboiu.

In manevre, după o serie de cadriluri între armele surori, ne despărțeam liniştiți de cunoscuta încheere:

Victoria se pregăteşte la şcoala greşelilor din manevre.

^Vorbesc de acum cincizeci de ani. N'am putut rezista ispitei de a răscoli aceste amintiri.

Atunci, mult regretatul şi în veci neuitatul Rege Carol I a dat faimosul ordin, repetat în esență, cu orice ocazie, de Majestatea Sa Regele Carol al II-lea, cerând insistent:

Cultură solidă şi caractere.

Azi, mă gândesc, nu fără melancolie, la hotărârile nesocotite care, întocmai ca un acar -chefliu, îndreaptă caracterele şovăitoare pe iinii moarte.

Câți tineri, care vegetează la vitrina cafeneiilor ar fi devenit valori, dacă, la răspântii hotărâtoare, ar fi ştiut să zică: Vreau,

